

COI Focus

IRAK

De veiligheidssituatie in Bagdad

26 maart 2018

Cedoca

Oorspronkelijke taal: Nederlands

DISCLAIMER:

Dit COI-product is geschreven door de documentatie- en researchdienst Cedoca van het CGVS en geeft informatie voor de behandeling van individuele asielaanvragen. Het document bevat geen beleidsrichtlijnen of opinies en oordeelt niet over de waarde van de asielaanvraag. Het volgt de richtlijnen van de Europese Unie voor de behandeling van informatie over herkomstlanden van april 2008 en is opgesteld conform de van kracht zijnde wettelijke bepalingen.

De auteur heeft de tekst gebaseerd op een zo ruim mogelijk aanbod aan zorgvuldig geselecteerde publieke informatie en heeft de bronnen aan elkaar getoetst. Het document probeert alle relevante aspecten van het onderwerp te behandelen, maar is niet noodzakelijk exhaustief. Als bepaalde gebeurtenissen, personen of organisaties niet vermeld worden, betekent dit niet dat ze niet bestaan hebben.

Alle gebruikte bronnen staan kort vermeld in een voetnoot en uitgebreid beschreven in een bibliografie achteraan het document. Bronnen die geconsulteerd maar niet gebruikt werden, staan in een lijst van geraadpleegde bronnen. In uitzonderlijke gevallen worden bronnen niet bij naam genoemd. Wie specifieke informatie uit dit document gebruikt, moet de bronverwijzing uit de bibliografie vermelden.

Publicatie of verspreiding van dit document is alleen mogelijk na schriftelijke toestemming van het Commissariaat-generaal voor de Vluchtelingen en de Staatlozen.

This COI-product has been written by Cedoca, the Documentation and Research Department of the CGRS, and it provides information for the processing of individual asylum applications. The document does not contain policy guidelines or opinions and does not pass judgment on the merits of the asylum application. It follows the Common EU Guidelines for processing country of origin information (April 2008) and is written in accordance with the statutory legal provisions.

The author has based the text on a wide range of public information selected with care and with a permanent concern for crosschecking sources. Even though the document tries to cover all the relevant aspects of the subject, the text is not necessarily exhaustive. If certain events, people or organisations are not mentioned, this does not mean that they did not exist.

All the sources used are briefly mentioned in a footnote and described in detail in a bibliography at the end of the document. Sources which have been consulted but which were not used are listed as consulted sources. In exceptional cases, sources are not mentioned by name. When specific information from this document is used, the user is asked to quote the source mentioned in the bibliography.

This document can only be published or distributed with the written consent of the Office of the Commissioner General for Refugees and Stateless Persons.

Inhoud

Inleiding.....	3
1. Korte geschiedenis	6
1.1. 2003-2012.....	6
1.2. 2013	6
1.3. 2014	7
1.4. 2015	8
1.5. 2016	9
1.6. 2017	10
2. Huidige toestand van het conflict	12
2.1. Controle over het territorium.....	12
2.2. Strategie van ISIS	13
2.3. Beveiliging tegen aanvallen van ISIS.....	15
2.4. De Hashd al-Sha'bi of Popular Mobilization Units (PMU)	17
2.5. Politieke spanningen en betogingen	18
3. Typologie van het geweld.....	21
3.1. Soorten van geweld	21
3.2. Evolutie in de tijd.....	21
3.2.1. Bron: Verenigde Naties	23
3.2.2. Bron: Musings on Iraq.....	25
3.2.3. Bron: Iraq Body Count (IBC).....	26
3.2.4. Vergelijking van de bronnen	26
3.3. Redenen voor actuele ontwikkelingen	31
4. Doelwitten van het geweld	33
5. Geografische verdeling	35
6. Verplaatsingen van de bevolking	39
7. Impact van het geweld op het dagelijkse leven.....	42
Samenvatting	46
Bijlagen	48
Zware aanslagen in Bagdad (stad en provincie) van september 2017 tot maart 2018	48
Bibliografie.....	48
Rechtstreekse contacten	48
Geschreven en audiovisuele bronnen	48
Geconsulteerde bronnen	66

Inleiding

Deze COI Focus maakt een stand van zaken op van de veiligheidssituatie in Bagdad. Het onderzoek richt zich in het bijzonder op de periode van september 2017 tot midden maart 2018, en werd uitgevoerd tussen 1 en 26 maart 2018. Dit document vervangt het vorige met dezelfde titel van 25 september 2017.

Deze analyse beoogt een globaal beeld van de veiligheidssituatie in de provincie Bagdad te geven. Het gebied omvat de hoofdstad Bagdad en het omliggende gebied, met inbegrip van de districten Al-Mahmudiya, Tarmia, Mada'in en Abu Ghraib.¹ De steden Tarmia Taji, Hosseinia, Abu Ghraib, Sabaa al-Bour, Nahrawan, Mada'in, Mahmudiya, Yusufiya en Latifiya liggen allemaal binnen de hoofdstedelijke provincie (zie kaart in hoofdstuk 5. Geografische verdeling, p. 38).

Kaart van de provincie Bagdad²

Na een korte geschiedenis van het conflict en de huidige toestand wordt ingegaan op de typologie van het geweld, de doelwitten, de geografische verdeling en de verplaatsingen van de bevolking ten gevolge van het conflict. Ten slotte wordt de impact van het geweld op het dagelijkse leven van de inwoners geschetst.

Het rapport bevat geen exhaustief overzicht van de veiligheidsincidenten die zich hebben voorgedaan. De vermelde incidenten dienen om de algemene trend in Bagdad te verduidelijken. Eerdere versies van dit document bevatten in bijlage een chronologie van de zwaarste aanslagen in de provincie Bagdad van januari 2013 tot maart 2017. In tegenstelling tot vorige edities van dit document worden alleen nog de zware aanslagen in de onderzoeksperiode van het huidige document opgenomen, omdat het document en vooral de bibliografie onoverzichtelijk dreigden te worden. Voor

¹ ISW, 10/08/2012, [url](#)

² JAPU, 03/2016, [url](#)

een volledig overzicht van de veiligheidsincidenten zijn er publieke bronnen, met name de ngo Iraq Body Count (IBC)³, de blog Musings on Iraq⁴ en de website van de VN-missie in Irak.⁵

Cedoca volgt de veiligheidssituatie in Bagdad voortdurend op. Toekomstige ontwikkelingen en incidenten die kaderen binnen het beschreven geweldpatroon worden bij een volgende actualisatie van dit rapport opgenomen. In het geval van fundamentele wijzigingen in het patroon van geweld wordt deze COI Focus versneld geactualiseerd.

Voor dit document werd hoofdzakelijk gebruik gemaakt van publieke bronnen, met inbegrip van het meest recente *Position Paper* van het Hoog Commissariaat van de Verenigde Naties voor Vluchtelingen (United Nations High Commissioner for Refugees, UNHCR): *UNHCR Position on Returns to Iraq* van 14 november 2016.⁶ Andere veel geciteerde publieke bronnen zijn de ngo's Education for Peace in Iraq Center (EPIC), Human Rights Watch (HRW) en Iraq Body Count. Verder wordt ook gebruik gemaakt van de informatie verstrekt door het Institute for the Study of War (ISW), de International Organization for Migration (IOM) in Irak, de blog Musings on Iraq, en de Iraakse internetkrant Niqash. Voor de berichtgeving over incidenten werd ook gebruik gemaakt van internationale media (bv. Reuters, Agence France Presse, Radio Free Europe, New York Times, enz.).

Niet-openbare bronnen zijn de drie in de bibliografie genoemde contactpersonen: bij twee van de drie gaat het om hooggeplaatste medewerkers van internationale organisaties met jarenlange ervaring op het gebied van mensenrechten in het Midden-Oosten in het algemeen, en in Irak in het bijzonder. De derde bron is een lid van de directie van het Institute for the Study of War. Deze contacten worden op eigen verzoek niet bij naam vermeld, vooral om veiligheidsredenen. Dit geldt voornamelijk voor de contactpersoon bij de niet nader genoemde organisatie in Bagdad, omdat naast de medewerkers van de organisatie ook hun informanten moeten worden beschermd tegen mogelijke represailles die van verschillende actoren in het conflict kunnen uitgaan. In het verleden werden internationale organisaties in Bagdad al doelwit van aanslagen.⁷

Voor iedere update wordt getracht de meest actuele bronnen te gebruiken, dit kunnen echter ook artikels of rapporten zijn met een publicatiedatum die ruim voor het tijdstip van publicatie van dit document ligt. De voorgeschiedenis, het schetsen van een ruimere context van het conflict, en talrijke objectieve feiten hoeven of kunnen niet telkens met een nieuwere bron worden onderbouwd. Sommige facetten van de veiligheidssituatie in Bagdad veranderen in hoog tempo, maar andere blijven over langere periodes nagenoeg ongewijzigd. Bijvoorbeeld fluctueren de aantallen IDP's in de hoofdstad maandelijks, maar wijzigde het nachtelijke uitgaansverbod voor burgers tussen 2003 en 2017 slechts één keer.

In dit document maakt Cedoca voor plaats- en persoonsnamen, namen van gewapende groepen en politieke partijen, gebruik van de meest courante schrijfwijze uit de Engelstalige bronnen die geraadpleegd werden voor deze COI Focus. Als de gangbare transliteratie in de Nederlandstalige pers hiervan afwijkt, volgt Cedoca deze transliteratie.

Voor de Islamitische Staat in Irak, de tak van Al Qaida in Irak (AQI) die uitbreiding heeft gezocht in de bredere regio (Levant) en sinds april 2013 als ISIS (Islamitische Staat van Irak en Syrië) door

³ IBC, s.d., [url](#). Iraq Body Count is een ngo die zich erop heeft toegelegd om een zo accuraat mogelijk beeld te geven van het aantal en de aard van de gewelddadige overlijdens in gevolg van de militaire interventie in Irak vanaf 2003. Meer informatie over de organisatie en haar methodologie kan worden gevonden op de website, onder "About IBC", [url](#)

⁴ Musings on Iraq, *Iraqi Deaths*, s.d., [url](#)

⁵ UN Iraq, s.d., [url](#)

⁶ UNHCR, 14/11/2016, [url](#)

⁷ BBC News, 18/03/2013, [url](#)

het leven gaat⁸, wordt in dit document de afkorting ISIS gebruikt. In 2014 brak ISIS met Al Qaida. Sinds 29 juni 2014 noemt de terreurbeweging zichzelf Islamitische Staat (IS).⁹ Een andere vooral door Arabische bronnen veel gebruikte benaming is "Daesh", het acroniem voor de Arabische benaming van ISIS: '*al-dowla al-islamyya fii-il-i'raq wa-ash-shaam*'.¹⁰

⁸ AIVD, 06/2014, [url](#)

⁹ The Independent, 30/06/2014, [url](#)

¹⁰ Free Word, 19/02/2015, [url](#)

1. Korte geschiedenis

1.1. 2003-2012

Gedurende de jaren na de invasie door de coalitietroepen in Irak op 19 maart 2003 verslechterde de veiligheidssituatie in het land dramatisch. Het ontbreken van een werkbaar plan voor de reconstructie van het land en het verwoestende optreden van Al Qaida in Iraq (AQI) en diverse sjiitische milities veroorzaakten een sektarisch conflict dat in de periode 2006-2007 als een burgeroorlog beschouwd werd.¹¹

Vooraf na de aanslag op het sjiitische al-Askari-schrijn in Samarra in februari 2006 escaleerde het geweld in de stad. De coalitietroepen noch de nieuwe Iraakse overheid konden verhinderen dat het oploeiende geweld tussen de soennitische en sjiitische bevolking de stad uiteenrukte. Voor februari 2006 hadden de meeste stadswijken van Bagdad nog een gemengd soennitisch-sjiitische bevolking, in juli 2007 telde het merendeel van de stadswijken een uitgesproken sjiitische meerderheid. Vooraf uit het oostelijke deel van Bagdad werd de soennitische bevolking verdreven.¹² In de periode tussen maart en mei 2008 vonden in de stad intense gevechten plaats tussen het sjiitische Mahdi-leger enerzijds en de coalitietroepen en het nieuwe Iraakse leger anderzijds.

Een verhoging van de Amerikaanse troepenmacht, actieve samenwerking met soennitische stammen in de strijd tegen Al Qaida in Iraq en doortastend optreden tegen de sjiitische milities leidden vanaf de tweede helft van 2008 tot een significante daling van het geweld in Bagdad.¹³ Tegelijk leidde het uitblijven van een inclusie van de soennitische gemeenschap ertoe dat de sektarische tegenstellingen bestendig werden. Vooraf in de Centraal-Iraakse provincies hield volgens het UNHCR in de periode 2009-2012 een *low-level conflict*¹⁴ aan dat getypeerd werd door politiek gemotiveerde moorden en sporadische terreuraanslagen.

1.2. 2013

Het verdere uitblijven van een oplossing voor de eisen van de soennitische gemeenschap verhoogde samen met de toenemende repressie tegen betogingen door de ordediensten verder de politieke spanningen.

Sinds het voorjaar van 2013 dreef ISIS het aantal aanslagen in Bagdad fors op. Door middel van bomvoertuigen (*Vehicle-Born Improvised Explosive Devices*, VBIED) viseerde ISIS hoofdzakelijk sjiitische doelwitten in de stad. Zodoende poogde de organisatie het onvermogen van de Iraakse overheid en haar strijdkrachten te demonstreren en door middel van wraakacties door sjiitische milities een nieuwe escalatie van geweld uit te lokken.¹⁵

Eind december 2013 brak het Iraakse leger een protestkamp in Ramadi op en arresteerde de oppositiepoliticus Ahmed al-Alwani. Om een escalatie van de hierop volgende protesten te voorkomen trok het Iraakse leger zich uit de voornaamste steden in de provincie Anbar terug. Het hierdoor ontstane machtsvacuüm verschaftte ISIS de gelegenheid om de steden Falluja en Ramadi

¹¹ NYT, 03/12/2006, [url](#); ICG, 07/02/2008, [url](#)

¹² Wikileaks, 12/07/2007, [url](#)

¹³ UN IAU, 02/2014, [url](#)

¹⁴ UNHCR, 31/05/2012, [url](#)

¹⁵ ISW, 09/2013, [url](#)

gedeeltelijk in te nemen. Terwijl ISIS zijn stellingen in Ramadi relatief snel verliet bleef Falluja in handen van ISIS en lokale tribale militieën.¹⁶

1.3. 2014

Na een offensief van vijf dagen slaagden militanten van ISIS, bijgestaan door aanhangers van Jaysh Rijal al Tariqa al-Naqshabandiya (JRTN)¹⁷, er op 10 juni 2014 in om het Iraakse leger en de veiligheidsdiensten uit de stad Mosul te verdrijven.¹⁸ Gedurende de hierop volgende weken werd het offensief verdergezet in de provincies Ninewa, Salah al-Din, Diyala, Anbar en Kirkuk.¹⁹ Ook in de provincies Bagdad en Babil werden gevechten gerapporteerd.²⁰ De opeenvolgende nederlagen die het Iraakse leger boekte, zorgden ervoor dat de sjiitische militieën in Bagdad en in het Iraakse zuiden opnieuw gemobiliseerd werden en ten strijde trokken om de opmars van ISIS te stuiten (zie onder).²¹ Daarnaast werd het Iraakse leger bijgestaan door Amerikaanse adviseurs²² en door Iraanse militairen.²³ Deze escalatie van geweld in de Centraal-Iraakse provincies veroorzaakte een vluchtelingenstroom die het aantal ontheemden (Engels: *Internally Displaced Persons*, IDP's) in Irak in deze periode deed oplopen tot twee miljoen.²⁴

De afkondiging van een Islamitische Staat, in de vorm van een kalifaat onder leiding van voorman Abu Bakr al-Baghdadi²⁵, wees uit dat ISIS permanente controle over het veroverde grondgebied beoogt. Gedurende de tweede helft van 2014 toonde ISIS zich sterk genoeg om het veroverde territorium in de provincies Ninewa, Salaheddin, Diyala, Anbar en Kirkuk grotendeels onder controle te houden. Mede door de steun van sjiitische militieën en buitenlandse militaire hulp behield het Iraakse leger de controle over de hoofdstad Bagdad en het Iraakse zuiden.²⁶

De vrees dat ISIS in de zomer van 2014 tot in de hoofdstad zou oprukken, werd niet bewaarheid. Wel vonden in het dorp Zaidan en in Abu Ghraib (beide plaatsen liggen in het westen van de provincie, op meer dan twintig kilometer van het stadscentrum) gevechten plaats tussen militanten van ISIS en het Iraakse leger.²⁷ Ook in de steden al-Mahmudiya en Latifiya ten zuiden van Bagdad manifesteerde ISIS zich.²⁸ Daarnaast bleven de sjiitische wijken van Bagdad ook in 2014 een doelwit van frequente terreuraanslagen op openbare plekken.²⁹

Het offensief dat ISIS in juni 2014 doorvoerde, leidde in Bagdad tot de mobilisatie van sjiitische militieën zoals Badr, Promised Day Brigade (Arabisch: Liwa al-Youm al-Maw'ud) en Asai'b Ahl al-Haq.³⁰ Terwijl het Iraakse leger vooral in het centrum van Bagdad de veiligheid bewaakte, waren

¹⁶ CSIS, 30/05/2014, [url](#)

¹⁷ Jaysh Rijal al Tariqa al-Naqshabandiya (JRTN) werd in 2006 opgericht als respons op de executie van Saddam Hoessein. Het betrof een door de soefi-leer geïnspireerde, militante organisatie die onder meer uit ex-Baathisten bestond en die zich uitdrukkelijk keerde tegen de dominantie van de sjiitische meerderheid in Irak. De leider van de organisatie was Izzat Ibrahim al-Douri, een voormalig topmilitair en vicepresident onder het Saddam-regime.

¹⁸ NYT, 10/06/2014, [url](#)

¹⁹ NYT, 11/06/2014, [url](#)

²⁰ The Guardian, 12/06/2014, [url](#)

²¹ CRS, 12/11/2014, [url](#)

²² BBC News, 20/06/2014, [url](#)

²³ The Jamestown Foundation (Adelkhah N.), 10/07/2014, [url](#); BBC News, 06/03/2015, [url](#)

²⁴ UNHCR, 30/12/2014, [url](#)

²⁵ BBC News, 30/06/2014, [url](#)

²⁶ ISW, 07/01/2015, [url](#)

²⁷ ISW, 13/06/2014, [url](#)

²⁸ CRS, 02/07/2014, [url](#); ISW, 24/07/2014, [url](#)

²⁹ Reuters, 08/06/2014, [url](#); Reuters via Yahoo News, 11/06/2014, [url](#); ISW, 15/06/2014, [url](#); ISW, 17/06/2014, [url](#); ISW, 26/06/2014, [url](#); ISW, 14/07/2014, [url](#); ISW, 15/07/2014, [url](#); ISW, 19/07/2014, [url](#)

³⁰ The Washington Institute for Near East Policy (Smyth P.), 13/06/2014, [url](#)

deze milities vooral in de buitenwijken van Bagdad present.³¹ Professor Toby Dodge, directeur van het Middle East Centre van de London School of Economics and Political Science, voerde in zijn boek van 2012 aan dat de ostentatieve herintrede van deze milities vooral voor de soennitische minderheid in de stad herinneringen oproep aan de burgeroorlog van 2006-2007. Toen voerden sjiitische milities een "*religious cleansing*" uit ten aanzien van de soennitische bevolking van Bagdad.³² In de loop van 2014 waren er meldingen van het drieste optreden van sjiitische milities. Meerdere moorden op soennitische burgers werden aan de leden van diverse sjiitische milities toegeschreven.³³

Vanwege de escalatie van geweld door het offensief van ISIS en de daaropvolgende gevechten tussen ISIS enerzijds en het Iraakse leger en de sjiitische milities anderzijds in de provincies Ninewa, Anbar, Babil, Kirkuk, Salaheddin en Diyala duidt de United Nations Assistance Mission Iraq (UNAMI) de conflictsituatie in Irak vanaf juli 2014 aan als een intern gewapend conflict.³⁴

Op 8 september 2014 keurde het Iraakse parlement een nieuwe regering onder leiding van Haider al-Abadi, behorend tot de sjiitische partij Dawa, goed. Aldus kwam een einde aan de regeerperiode van partijgenoot Nouri al-Maliki die sedert 2006 eerste minister was.³⁵ Herhaaldelijk heeft eerste minister Haider al-Abadi te kennen gegeven dat hij een beleid nastreeft waarbij de belangen van de soennitische minderheid in Irak beter behartigd worden.³⁶

1.4. 2015

In de daaropvolgende periode ontwikkelde het conflict zich tot een tweefrontenoorlog: ten noorden en ten noordoosten van de hoofdstad werd ISIS teruggedrongen door de strijdkrachten van het Iraakse leger in samenwerking met de Koerdische Peshmerga en de sjiitische milities, maar langs de Eufraat slaagde ISIS erin om zijn posities te handhaven of zelfs te verbeteren.³⁷ Onder andere viel de hoofdstad van Anbar Ramadi in mei 2015 terug in de handen van ISIS.³⁸

In de loop van 2015 slaagden de Iraqi Security Forces (ISF), de sjiitische milities en de Koerdische Peshmerga erin om ISIS uit een deel van de veroverde gebieden te verdrijven. In Irak verloor de organisatie onder andere de steden Tikrit en Baiji.³⁹

In februari 2015 werd het nachtelijke uitgaansverbod in Bagdad voor de eerste keer opgeheven. Dit was een belangrijk signaal dat de dreiging uitgaande van ISIS begon af te nemen (zie ook hoofdstuk 7. Impact van het geweld op het dagelijkse leven).⁴⁰

Vanaf de tweede helft van 2015 kwam ISIS meer en meer onder druk te staan in verschillende regio's in Irak, met als hoogtepunt de herovering van Ramadi op ISIS einde december 2015. De veroveringen van grondgebied op ISIS gingen gepaard met zware gevechten, en de veroverde steden liepen zware schade op.⁴¹

Vanaf augustus 2015 kwam het in Bagdad en verschillende steden in Zuid-Irak tot herhaaldelijke burgerbetogingen, waarin niet alleen wordt geprotesteerd tegen de falende infrastructuur, maar

³¹ Ministerie van Buitenlandse Zaken - Nederland, 19/09/2014, [url](#)

³² Dodge T., 12/2012, pp. 173-174

³³ NYT, 17/06/2014, [url](#); The Washington Post, 29/06/2014, [url](#); ISW, 16/07/2014, [url](#); HRW, 31/07/2014, [url](#); BBC News, 14/10/2014, [url](#)

³⁴ UNAMI Human Rights Office - Office of the High Commissioner for Human Rights, 18/07/2014, [url](#)

³⁵ NYT, 08/09/2013, [url](#)

³⁶ NYT, 15/12/2014, [url](#)

³⁷ The Telegraph, 18/04/2015, [url](#)

³⁸ AFP via Yahoo News, 18/05/2015, [url](#)

³⁹ IHS, 16/03/2016, [url](#); The New Arab, 26/06/2016, [url](#)

⁴⁰ Niqash, 09/07/2015, [url](#)

⁴¹ The Daily Beast, 12/01/2016, [url](#); Musings on Iraq, 11/02/2016, [url](#); UNAMI, 20/12/2016, [url](#)

meer en meer tegen de corruptie binnen de overheidsdiensten. De regering liet de betogingen toe en de veiligheidsdiensten grepen doorgaans niet in. Er waren ook geen aanslagen op deelnemers van deze betogingen (zie ook hoofdstuk 2. Huidige toestand van het conflict).⁴²

1.5. 2016

In de loop van 2016 werd ISIS verder teruggedrongen. De steden Ramadi en Falluja werden terug veroverd door het Iraakse leger en de burgermilities, de zogenoemde Hashd al-Sha'bi (Popular Mobilization Units, PMU). Zowel in de vallei van de Eufraat als in die van de Tigris rukten de regeringstroepen op en namen grote stukken van het gebied onder controle van ISIS terug in. Einde 2016 waren de dichtstbijzijnde gebieden onder controle van ISIS meer dan 200 km van Bagdad verwijderd, een jaar eerder stond ISIS in Falluja nog op 60 km van de hoofdstad.⁴³

Vanaf begin april 2016 nam het aantal zware en zeer zware aanslagen in Bagdad opnieuw toe, zowel in de stad als in de provincie.⁴⁴ ISW stelde eveneens vast dat ISIS in tegenstelling tot de voorgaande periode weer sterker inzette op bomauto's, zowel VBIED alsook *Suicide Vehicle Borne Improvised Explosive Device*, SVBIED. In de voorafgaande maanden waren in en rond de hoofdstad bijna uitsluitend zelfmoordvesten (*Suicide Vest*, SVEST) ingezet, omdat het de veiligheidsdiensten meer en meer lukte om bomauto's onschadelijk te maken. De terugkeer van succesvolle aanvallen met VBIED en SVBIED wees er volgens ISW op, dat de veiligheidsdiensten er in deze periode (lente tot zomer 2016) minder goed in slaagden om Bagdad en zijn omgeving op adequate en consistente wijze te beschermen.⁴⁵

De zware aanslagen van ISIS kwamen als alleenstaande incidenten, of in golven van meerdere aanslagen op dezelfde dag of op enkele dagen tijd: dergelijke golven vonden bijvoorbeeld plaats op 4 april 2016, en tussen 22 en 25 april 2016.⁴⁶ Op 30 april 2016 was er opnieuw een zware VBIED op een markt⁴⁷, op 2 mei 2016 een SVEST gericht op pelgrims en een VBIED.⁴⁸

Op 11 mei 2016 alleen vielen tijdens drie aanslagen met SVBIED tientallen doden en gewonden. Dit was een van de meest dodelijke dagen voor Bagdad in jaren.⁴⁹

Ook in de periode van 12 mei tot einde mei 2016 werden nog verschillende zware aanslagen gepleegd, onder andere een aanval van meerdere met zelfmoordvesten uitgeruste ISIS-strijders op een gasinstallatie in Taji in het noorden van de provincie op 15 mei 2016⁵⁰ en een zelfmoordaanslag op een markt in de wijk Shaab op 17 mei 2016. Eveneens op 17 mei 2016 detoneert een SVBIED op een markt in Sadr City.⁵¹

De gebeurtenissen in de Iraakse hoofdstad in de volgende maanden werden echter overschaduwd door een enkele gebeurtenis: de bijzonder dodelijke aanslag in de wijk Karrada in de vroege uren van 3 juli 2016. Bij de explosie van een met springstof geladen vrachtwagen en de daaropvolgende brand in de aanpalende gebouwen kwamen zeker 292 mensen om het leven, en minstens 200

⁴² Waging Non Violence, 09/09/2015, [url](#); RFE/RL, 08/08/2015, [url](#)

⁴³ ISW, 08/12/2016, [url](#)

⁴⁴ ISW, 11/05/2016, [url](#)

⁴⁵ ISW, 11/05/2016, [url](#)

⁴⁶ UN Iraq, 22/04/2016, [url](#)

⁴⁷ UN Iraq, 30/04/2016, [url](#)

⁴⁸ UN Iraq, 03/05/2016, [url](#)

⁴⁹ The New Arab, 11/05/2016, [url](#); UN Iraq, 12/05/2016, [url](#)

⁵⁰ Musings on Iraq, 24/05/2016, [url](#)

⁵¹ UN Iraq, 18/05/2016, [url](#)

werden verwond. Volgens sommige bronnen lag de dodentol nog hoger, tot 324. Dit was de zwaarste bomaanslag sinds het begin van de tweede Golfoorlog in 2003. Veel slachtoffers vielen door de branden die na de explosie uitbraken in de aanpalende gebouwen. Door het ontbreken van nooduitgangen en door de veelvuldige aanwezigheid van brandbare materialen slaagden veel mensen er niet meer in om deze gebouwen tijdig te verlaten. Het tijdstip van de aanslag – het laatste weekend voor het einde van de ramadan – , de plaats – een drukke winkelwijk waar talrijke mensen hun inkopen deden voor het aankomende feest – en de weerslag op het veiligheidsgevoel na het recente militaire successen in de strijd tegen ISIS maken samen dat deze door ISIS opgeëiste aanslag een grote impact had op de inwoners van de hoofdstad.⁵²

Deze aanslag heeft ook de tekortkomingen van het veiligheidsbeleid in Bagdad blootgelegd: de vrachtwagen met springstof wist alle controles zonder meer te passeren, en kon ongehinderd deze bijzonder drukke plaats bereiken.⁵³ Na de aanslag kwam het tot spontane betogingen tegen het veiligheidsbeleid van de autoriteiten. Toen eerste minister Haider al-Abadi de plaats van het gebeuren bezocht werd hij opgewacht door een woedende menigte die de voertuigen van zijn gevolg met stenen bekogelde.⁵⁴ Verder diende de minister van Binnenlandse Zaken zijn ontslag in, en werden het hoofd van het Baghdad Operations Command en twee andere hoge veiligheidsfunctionarissen uit hun functie ontheven.⁵⁵

De maatregelen die na deze aanslag werden genomen waren enerzijds het verbod op het verdere gebruik door de politie van de volkomen nutteloze springstofdetectoren (van dit model van Britse makelij werd al jaren geleden bekend dat het geen enkele functie heeft, en de aankoop ervan leidde uiteindelijk tot veroordelingen voor bedrog en corrupte praktijken in het Verenigd Koninkrijk en in Irak⁵⁶), en anderzijds de executie van vijf personen die al voor terroristische daden ter dood waren veroordeeld. Er werden ook een veertigtal arrestaties van verdachte personen verricht.⁵⁷

De aanslag in de wijk Karrada was niet het enige zware veiligheidsincident in deze periode. Van begin juni tot tien augustus 2016 vonden binnen de grenzen van de provincie Bagdad nog drie andere zware aanslagen plaats, op 9 juni, op 13 juli en op 24 juli 2016.⁵⁸

Op 17 oktober 2016 begon het grote offensief voor de herovering van Mosoel. De ISF, de PMU en de peshmerga rukten vanuit verschillende richtingen naar het grootste bolwerk van ISIS in Irak op, en slaagden met luchtsteun van de internationale coalitie erin om de stad volledig in te sluiten.⁵⁹

1.6. 2017

De slag om Mosul duurde uiteindelijk tot juli 2017, toen de volledige herovering van Mosul verkondigd werd, en het grootste gedeelte van de regio errond was heroverd op ISIS.⁶⁰ Er zijn echter honderdduizenden burgers op de vlucht geslagen. Deze ontheemden worden in de regio opgevangen, en geraken slechts uitzonderlijk tot in Bagdad.⁶¹ Na Mosul werden ook Tall Afar, Hawija en de laatste gebieden van ISIS in Anbar veroverd.⁶² Midden oktober richtten de strijdkrachten zich

⁵² Musings on Iraq, 11/07/2016, [url](#); RFE/RL, 07/07/2016, [url](#); Jiyad S., 05/07/2016, [url](#); NYT, 15/10/2016, [url](#)

⁵³ AFP, 06/07/2016, [url](#)

⁵⁴ BBC News, 03/07/2016, [url](#)

⁵⁵ Al-Monitor, 08/07/2016, [url](#); Musings on Iraq, 11/07/2016, [url](#); AFP, 06/07/2016, [url](#); ISW, 06/07/2016, [url](#)

⁵⁶ The Guardian, 04/07/2016, [url](#)

⁵⁷ Al-Monitor, 08/07/2016, [url](#)

⁵⁸ Reuters, 09/06/2016, [url](#); EPIC, 09/06/2016, [url](#); NRT, 13/07/2016, [url](#); EPIC, 28/07/2016, [url](#); Al-Monitor, 05/08/2016, [url](#)

⁵⁹ ISW, 05/12/2016, [url](#)

⁶⁰ Huffington Post, 10/07/2017, [url](#)

⁶¹ IOM Iraq, 15/06/2017, [url](#)

⁶² Musings on Iraq, 23/09/2017, [url](#); Musings on Iraq, 22/09/2017, [url](#); Musings on Iraq, 01/09/2017, [url](#); Musings on Iraq, 01/09/2017, [url](#); Musings on Iraq, 11/10/2017, [url](#); BBC News, 09/12/2017, [url](#)

op de omstreden gebieden langs de grens met de Koerdische Autonome Region (KAR) en werden de Koerdische peshmerga daar verdreven. De stad Kirkuk en nabijgelegen olievelden vielen eveneens (terug) in handen van het centrale gezag.⁶³ De relaties tussen de regering in Bagdad en de Kurdish Regional Government (KRG) blijven echter gespannen.⁶⁴ Op 9 december 2017 verkondigde eerste minister Haider al-Abadi dat het laatste stukje ISIS-territorium op Iraaks grondgebied was veroverd, en dat hiermee een einde was gekomen aan de grondoorlog tegen de terreurorganisatie.⁶⁵

⁶³ Arab Center Washington DC, Gurbuz, M., 13/11/2017, [url](#)

⁶⁴ CRS, 06/02/2018, [url](#)

⁶⁵ BBC News, 09/12/2017, [url](#)

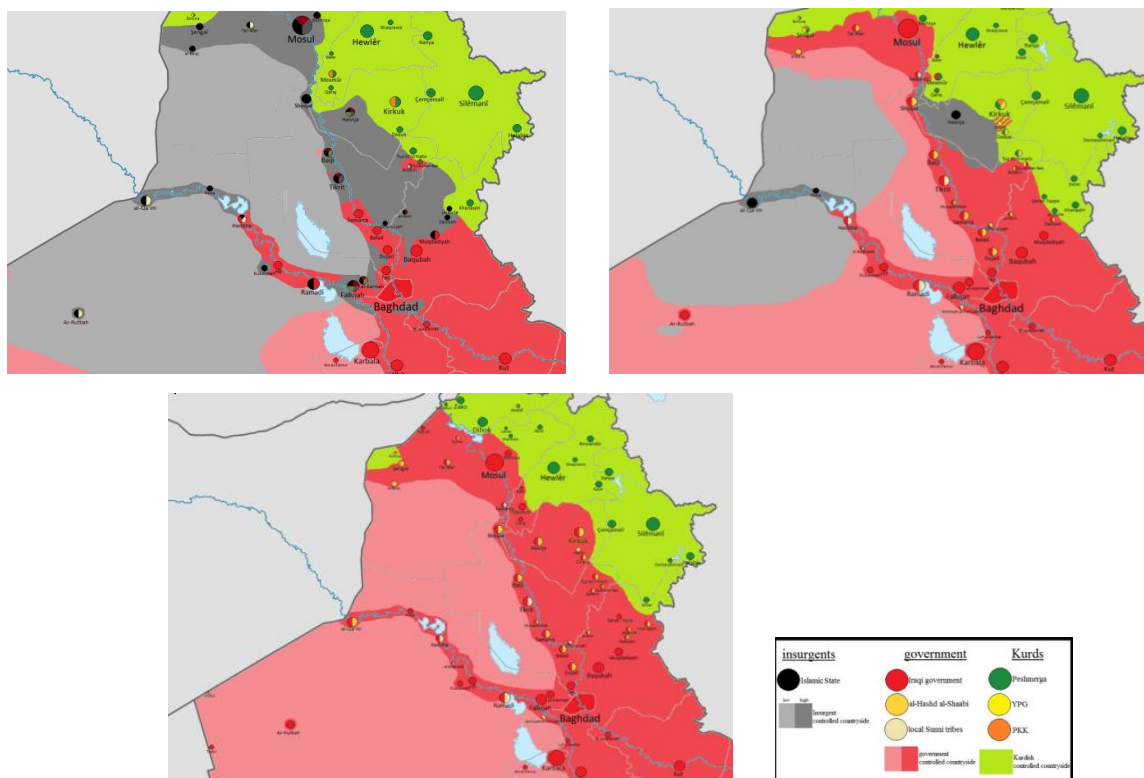
2. Huidige toestand van het conflict

2.1. Controle over het territorium

De hoofdstad en de hele provincie Bagdad bevinden zich onder controle van de Iraakse regering. Anderzijds spelen de verschillende, onder de paraplu van de PMU opererende milities nog steeds een belangrijke rol bij de verdediging van de stad en de ordehandhaving. De PMU, de politie en het leger werken op verschillende niveaus samen, en officieel vallen de PMU onder de leiding van de regering (de eerste minister), maar een deel van deze milities onderhouden nauwe banden met Iran.⁶⁶

In 2014 lag Bagdad nog dicht aan het "front" met ISIS, maar op 9 december 2017 zijn de ISF erin geslaagd om de terreurgroep volledig te verdrijven van het Iraaks grondgebied.⁶⁷ De omstreden gebieden zijn eveneens terug onder controle van Bagdad, ten koste van de Koerdische Autonome Regio (KAR), die tot bijna aan de grenzen van 2003 werd teruggeduwd.⁶⁸

De eerste kaart toont de territoriale verdeling op 1 september 2014, de tweede op 8 september 2017, de derde op 10 december 2017:

van Linge T., De situatie in Irak, 01/09/2014, 08/09/2017 en 10/12/2017⁶⁹

Desalniettemin werd Bagdad door het Institute for the Study of War nog in mei 2017 als deel van de "Attack Zone" van ISIS beschouwd, waar de terreurorganisatie over de nodige mogelijkheden

⁶⁶ Landinfo, 13/02/2015, [url](#); The Daily Beast, 17/04/2015, [url](#); Niqash, 03/09/2015, [url](#)

⁶⁷ BBC News, 09/12/2017, [url](#)

⁶⁸ Arab Center Washington DC, Gurbuz, M., 13/11/2017, [url](#)

⁶⁹ van Linge T., 01/09/2014, [url](#); van Linge T., 08/09/2017, [url](#); van Linge T., 10/12/2017, [url](#)

beschikt om terreuraanvallen uit te voeren. Dit is nog steeds de meest actuele *ISIS Sanctuary Map* van ISW.⁷⁰

2.2. Strategie van ISIS

Het doel van ISIS voor Bagdad bestond er in om de Iraakse autoriteiten te dwingen om een zo groot mogelijk deel van leger en politie in en rond de hoofdstad te binden en daardoor de aanvalscapaciteit van de strijdkrachten op andere plaatsen te beperken.⁷¹ ISIS bleef deze strategie ook na de val van Falluja toepassen, in de onmiddellijke nasleep ervan nam het aantal aanslagen van de terreurorganisatie in de hoofdstad zelfs toe (zie infra, hoofdstuk 1. Korte geschiedenis), hetzelfde gebeurde in januari 2017, kort na de overplaatsing van twee legerbrigades van Bagdad naar het noorden in november en december 2016, en bijna gelijktijdig met het oprukken van de ISF in Oost-Mosul.⁷² De val van West-Mosul en Tall Afar in 2017 hebben echter niet tot een significante verhoging van het aantal en de zwaarte van de terroristische aanvallen in de hoofdstad geleid. De defensiespecialist Michael Knights is van opvatting dat ISIS iedere maand vier à vijf "mass-casualty attacks" naar de hoofdstad stuurt (die voor een deel worden vrijdeld), en dat vergelijkbaar is met 2011, toen ISIS in zijn vorige vorm op het laagste niveau opereerde. Knights steunt hiervoor op een eigen database van belangrijke incidenten die hij uit verschillende bronnen samenstelt, waaronder ook geclassificeerde informatie van de coalitie, van private beveiligingsbedrijven en open bronnen. Deze data gaan in de analyse van Knights tot einde juni 2017.⁷³

Volgens ISW is de oorlogvoering van ISIS in Irak hybride, dit betekent dat de organisatie conventionele oorlogvoering met guerrillatechnieken en terrorisme combineert. Naargelang de strategische doelstellingen en haar sterkte wisselt ISIS tussen de verschillende methodes en slaagt er ook in om deze te combineren, bijvoorbeeld door een reeks gecoördineerde zelfmoordaanslagen in een stad net voor een grootschalige conventionele aanval. In Bagdad kiest ISIS momenteel bijna uitsluitend voor een strategie van terreur door bomaanslagen (zie ook hoofdstuk 3. Typologie van het geweld).⁷⁴

Dezelfde Michael Knights meende in november 2017 dat er geen sprake is dat ISIS zou zijn verdwenen uit Irak: "Anyone who describes Iraq as 'post-ISIS' (for any reason except as a shorthand word-saver) is delusional. Mature 36-month insurgency in Diyala, maturing 20+ month insurgency in Salah al-Din, and beginning of a nasty ISIS bounceback in rural Nineveh."⁷⁵ Paul Iddon van War Is Boring is eveneens de mening toegedaan dat de vernietiging van de fysieke Islamitische Staat niet betekent dat de opstand van ISIS is beëindigd, en dat deze nog jarenlang kan doorgaan. De nederlaag van ISIS is volgens hem vooral toe te schrijven aan het feit dat de organisatie niet op onconventionele wijze kon blijven vechten als een guerrillaleger om haar grondgebied te verdedigen. Om dit te doen moest ze de open strijd aangaan met een tegenstander met grotere militaire slagkracht. De gecombineerde luchtaanvallen en grondoperaties van de ISF en de internationale coalitie heeft ISIS deze territoria doen verliezen. In hetzelfde artikel wordt ook Joel Wing van Musings on Iraq geciteerd die voorspelt dat de terreurorganisatie niet onmiddellijk na haar nederlaag een gevaar voor de veiligheidssituatie vormt, maar pas later: "The real issue is not the immediate security situation, but whether in a year or more the insurgents are able to make a comeback."⁷⁶

⁷⁰ ISW, 10/05/2017, [url](#)

⁷¹ Al-Bayan Center for Planning and Studies (Knights M.), 09/03/2016, [url](#)

⁷² ISW, 05/01/2017, [url](#)

⁷³ CTC (Knights M.), 08/2017, [url](#)

⁷⁴ ISW, 05/2015, [url](#)

⁷⁵ Knights, M., [Twitterpost], 23/11/2017, [url](#)

⁷⁶ War Is Boring, 07/12/2017, [url](#)

Volgens Foreign Affairs zet ISIS, om militair relevant te blijven, toenemend in op geïsoleerde zelfmoordaanslagen en hit-and-run acties. Volgens dezelfde bron is het duidelijk dat de leiding van ISIS dit type aanvallen als de beste strategie beschouwt, en dat de organisatie zelf erkent dat de tijden voorbij zijn dat ze steden kon veroveren en behouden.⁷⁷

In een vergelijking met de terugkeer van ISIS in de periode 2011 tot 2014 stelt het Washington Institute for Near East Policy dat een dergelijke ontwikkeling onder de huidige omstandigheden weinig waarschijnlijk is, maar dat een deel van de voorwaarden en onderliggende structurele problemen nog steeds voorhanden zijn. Bovendien is deze bron van mening dat ISIS vandaag sterker staat dan na haar eerste "nederlaag" in 2009.⁷⁸

De van ISIS uitgaande dreiging moet worden gemeten aan de capaciteit van de organisatie om in de hoofdstad te infiltreren en gecoördineerd toe te slaan. Het aantal aanslagen door de terreurorganisatie in Bagdad is vanaf begin 2017 sterk teruggelopen in vergelijking met de situatie van 2014 tot 2016. Deze trend werd aan het begin van de ramadan vanaf 27 mei 2017⁷⁹ kort onderbroken: zoals in de vorige jaren lanceerde ISIS een "ramadanoffensief" met een toename van aanslagen in heel Irak (zie hoofdstuk 3. Typologie van het geweld).

Gezien het feit dat iedere maand nog een betrekkelijk hoog aantal aanslagen met explosieven plaatsvinden in Bagdad (en andere bommen tijdig onschadelijk kunnen worden gemaakt), en deze zo goed als uitsluitend aan ISIS worden toegeschreven, is het duidelijk dat ISIS nog steeds over de capaciteiten beschikt om terreuraanvallen in de hoofdstad uit te voeren (de "Attack Zone" volgens ISW)⁸⁰, al slaagt de terreurorganisatie er toch niet meer in om het hoge dagelijkse ritme van de jaren 2014-2016 (tot tien aanslagen per dag) aan te houden. In vergelijking met het hoogtepunt van de "Breaking the Walls"-campagne van Al Qaida in Irak (AQI) in 2013⁸¹ lagen de aantallen aanslagen en slachtoffers in 2015 al beduidend lager, zoals uit de cijfers van Iraq Body Count (IBC) blijkt.⁸² In 2012-2013 vonden goed gecoördineerde golven van aanslagen over het hele land plaats, vaak gekoppeld aan uitgebreide militaire operaties, ook in Bagdad, waar ISIS de gevangenis van Abu Ghraib bestormde en honderden gevangenen bevrijdde.⁸³ In 2017 is de frequentie en de zwaarte van de aanslagen in vergelijking met 2015 en 2016 verder afgenomen (zie hoofdstuk 3. Typologie van het geweld).

De aard, de intensiteit en de frequentie van de acties van ISIS in Bagdad is volgens het team voor Irak van ISW in 2015 veranderd: vanaf toen vonden nauwelijks nog militaire operaties gecombineerd met (zelfmoord)aanslagen en aanvallen van guerrillastrijders met infanteriewapens plaats, en is er sindsdien sprake van frequente, vaak minder zware aanslagen. De tactiek van de kleinere geïmproviseerde springtuigen (Engels: *Improvised Explosive Devices*, IED's) maakt volgens ISW op langere termijn ook veel slachtoffers.⁸⁴ Deze analyse uit 2015 wordt ook nog in 2018 door de feiten bevestigd. De enige uitzondering is de zware aanslag op de Shammari-markt in het stadje Nahrawan op 27 november 2017, toen twee met automatische wapens uitgeruste daders eerst het vuur openden op de aanwezige burgers, waarna een van hen zijn zelfmoordvest liet detoneren,

⁷⁷ Foreign Affairs, Dempsey, M.P., 18/01/2018, [url](#)

⁷⁸ Washington Institute for Near East Policy, Zellin, A.Y., 18/12/2017, [url](#)

⁷⁹ Al-Jazeera, 26/05/2017, [url](#)

⁸⁰ ISW, 03/03/2016, [url](#)

⁸¹ ISW, 10/2013, [url](#)

⁸² IBC, s.d., [url](#). Iraq Body Count is een ngo die zich erop heeft toegelegd om een zo accuraat mogelijk beeld te geven van het aantal en de aard van de gewelddadige overlijdens in gevolg van de militaire interventie in Irak vanaf 2003. Meer informatie over de organisatie en haar methodologie kan worden gevonden op de website, onder "About IBC", [url](#)

⁸³ Hürriyet Daily News, 11/09/2015, [url](#)

⁸⁴ ISW, e-mail, 16/09/2015

terwijl de andere werd neergeschoten voor hij zijn springlading tot ontploffing wist te brengen. Zeventien mensen stierven, achtentwintig werden gewond.⁸⁵

De rechtstreekse militaire confrontaties tussen het Iraakse leger en de sjiitische milities aan de ene, en ISIS aan de andere kant vonden tot 2017 hoofdzakelijk plaats in de provincies Anbar, Ninewa, Salah al-Din en Kirkuk, ten westen, noorden en noordoosten van de provincie Bagdad. Na de nederlaag van ISIS komt het in deze provincies wel nog tot aanvallen op de ISF en PMU, maar deze blijven beperkt in schaal. In de hoofdstad zelf en in de provincie kwam het slechts sporadisch tot gevechten tegen ISIS. In de districten Balad en Dujail voerde de terroristische organisatie in mei 2016 twee aanvallen door, en eveneens in mei 2016 werd de gasfabriek in Taji aangevallen.⁸⁶ Dit soort van raids is al geruime tijd niet meer voorgevallen.

Volgens de Internetkrant Niqash heeft ISIS zijn tactiek in Bagdad twee keer gewijzigd: tussen 2009 en 2014 bevonden zich de terreurcellen in huurwoningen die als atelier en uitvalbasis dienden voor aanslagen. Na een aanslag werd de woning verlaten. De tweede generatie van deze basissen voor aanslagen bestond uit geheime tunnels en tijdelijke verblijfplaatsen in de buitenwijken rond Bagdad. De nieuwste ontwikkeling die door de veiligheidsdiensten vanaf begin 2017 toenemend werd vastgesteld bestaat in een toegenomen mobiliteit: zowel de plegers van de aanslagen alsook het bomvoertuig komen van buiten de stad. Het voertuig wordt van buitenaf in de stad gebracht en tijdelijk gestald in een onopvallende plaats. Pas kort voor de aanslag krijgt de dader – die meestal van buiten de stad en vaak uit door IS bezet gebied komt – het voertuig. Er zijn gevallen bekend waarbij bestuurders van een SVBIED naar de weg moesten vragen om hun doelwit te vinden, een duidelijk teken dat zij niet vertrouwd waren met de locatie. Volgens het artikel in Niqash waren de veiligheidsdiensten er in januari 2017 nog niet in geslaagd om deze cellen te ontmaskeren en hun werkwijze en trajecten te dwarsbomen. Deze tactische aanpassing wijst er – eveneens volgens Niqash – wel erop dat ISIS er niet meer in slaagt om binnen Bagdad geschikte onderduikadressen te vinden.⁸⁷

Verschillende waarnemers gaan ervan uit dat de instorting van het kalifaat in Irak en Syrië en het volledige verlies van het grondgebied ertoe zal leiden dat ISIS zal terugvallen op de modus operandi van voor de stichting van het kalifaat, en zich weer volledig zal concentreren op het plegen van terroristische aanslagen vanuit de ondergrond. Bijvoorbeeld is deze ontwikkeling in de provincie Diyala al enige tijd geleden gebeurd omdat ISIS daar geen territorium wist te veroveren.⁸⁸ In de provincie Bagdad heeft ISIS eveneens geen grondgebied kunnen bemachtigen, en is de organisatie altijd ondergronds gebleven.

2.3. Beveiliging tegen aanvallen van ISIS

De beveiliging van Bagdad geniet nog altijd een hoge prioriteit, en een substantieel deel van het leger en de Federale Politie staat in voor de veiligheid van de hoofdstad.⁸⁹ De meerderheid van de gevechtstroepen van dit Baghdad Operations Command behoren tot het leger (50.000), 22.000 manschappen vallen onder de federale politie en andere gevechtseenheden van het ministerie van Binnenlandse Zaken, 3.000 man behoren tot de antiterreurdienst, 5.500 man zijn sjiitische vrijwilligers (PMU en niet-PMU), en 650 man vallen onder de soennitische PMU en tribale veiligheidsdiensten. De “defensieve” PMU aan de controleposten worden in deze opsomming niet meegerekend. Deze 83.150 manschappen in en rond Bagdad vormden begin 2016 bijna de helft van

⁸⁵ EPIC, 30/11/2017, [url](#); UN Iraq, 28/11/2017, [url](#)

⁸⁶ ISW, 24/05/2016, [url](#)

⁸⁷ Niqash, 19/01/2017, [url](#)

⁸⁸ CTC (Knights M., Mello A.), 25/10/2016, [url](#); Washington Institute for Near East Policy, Zellin, A.Y., 18/12/2017, [url](#); Foreign Affairs, Dempsey, M.P., 18/01/2018, [url](#)

⁸⁹ Al-Bayan Center for Planning and Studies (Knights M.), 09/03/2016, [url](#)

de totale getalsterkte van de Iraakse gevechtstroepen (48,1 %).⁹⁰ Ondanks het terugdringen van ISIS op een grotere afstand van de hoofdstad werd de beveiliging ervan slechts met mondjesmaat afgebouwd.⁹¹ Pas vanaf eind november 2016 begon het leger met de verplaatsing van twee legerbrigades van Bagdad naar Shirqat en Mosul, om daar het front tegen ISIS te versterken. Deze troepenverplaatsingen gebeurden na een periode waarin het aantal aanslagen door ISIS afnam.⁹² Door de verdere afname van het terreurgeweld in de hoofdstad werden in 2017 nog meer controleposten afgebouwd.⁹³

In de eerste maanden van 2016 maakt het Baghdad Operations Command plannen openbaar om een reeks van muren en grachten rond de stad te bouwen. Met deze bouwwerken zouden de stadsringen in het noorden, westen en zuiden worden versterkt tegen infiltraties vanuit de omliggende gebieden. Deze plannen stootten op tegenstand uit soennitische politieke kringen die argumenteerden dat de soennitische randgebieden zo van de stad zouden worden afgesneden. Een deel van het project bestaat ook uit een vermindering van het aantal controleposten binnen de stadsgrenzen. Deze versoepeling wordt onder andere door Dr. Michael Knights, *fellow* aan het Washington Institute for Near East Policy en expert voor militaire en veiligheidsaangelegenheden van Irak, Iran en de Perzische Golf, bekritiseerd omdat verborgen terreurcellen van ISIS ervan zouden kunnen profiteren om zich vrijer te kunnen bewegen binnen de stad.⁹⁴ Ondanks de kritiek werd begin februari 2016 begonnen met de werken.⁹⁵

Deze werken werden in de loop van 2016 en in het begin van 2017 voortgezet. Het einddoel is de afschaffing van alle controleposten in de binnenstad, de elektronische surveillance van alle voertuigen en de constructie van een systeem van muren en greppels rondom de hoofdstad. In december 2016 begon de overheid met het verwijderen van controleposten in meerdere wijken, maar het systeem van elektronische surveillance is nog niet geïmplementeerd. Dit lokt kritiek uit bij de bevolking die vreest dat hun bescherming wordt afgebouwd zonder dat een vervangend systeem in de plaats wordt gesteld.⁹⁶

Na enkele grotere aanslagen einde mei en begin juni 2017 (tijdens de ramadan) werd vanuit sjiitische politieke hoek geëist dat de verantwoordelijkheid voor veiligheid in de hoofdstad zou worden toegewezen aan de PMU, en dat de verenigde leiding van de politie en het leger in de hoofdstad, het Baghdad Operations Command (BOC), zou worden ontbonden. Naast politici uit de sjiitische nationale coalitie heeft echter ook een christelijk parlementslid hetzelfde voorstel gedaan. Dit wijst erop dat er ontevredenheid bestaat over de efficiëntie van BOC, maar volgens het artikel in Al-Monitor bestaat het gevaar dat de PMU – eenmaal ze de controle over het veiligheidsbeleid in de hoofdstad toegewezen krijgen – deze macht zouden kunnen gebruiken om hun politieke invloed over Bagdad uit te breiden.⁹⁷

De veiligheids- en inlichtingendiensten voeren in Bagdad regelmatig antiterreuracties door, in alle wijken van de stad. Enerzijds richten deze antiterreuroperaties zich tegen ISIS-cellen binnen de stad, anderzijds proberen de veiligheidsdiensten de infiltratie van wapens, explosieven en manschappen uit Anbar, Diyala en andere provincies tegen te houden.⁹⁸

⁹⁰ Al-Bayan Center for Planning and Studies (Knights M.), 09/03/2016, [url](#)

⁹¹ ISW, 04/10/2016, [url](#)

⁹² ISW, 06/12/2016, [url](#)

⁹³ Al-Monitor, 09/06/2017, [url](#); The Baghdad Post, 10/06/2017, [url](#)

⁹⁴ Al-Monitor, 07/02/2016, [url](#)

⁹⁵ Al-Monitor, 07/02/2016, [url](#)

⁹⁶ Al-Monitor, 05/01/2017, [url](#); Al-Monitor, 25/08/2016, [url](#)

⁹⁷ Al-Monitor, 09/06/2017, [url](#); The Baghdad Post, 10/06/2017, [url](#)

⁹⁸ Daesh Daily, 13/01/2016, [url](#); Akhbaar, 20/03/2016, [url](#); The New Arab, 06/07/2015, [url](#); Almada Press, 15/02/2016, [url](#)

2.4. De Hashd al-Sha'bi of Popular Mobilization Units (PMU)

De milities, de zogenoemde Hashd al-Sha'bi (Popular Mobilization Units, PMU) die werden gevormd om het offensief van ISIS in juni 2014 terug te slaan, werden in de loop van het conflict toenemend geregulariseerd, en staan sinds 2016 officieel onder het rechtstreekse bevel van de opperbevelhebber van het leger, de eerste minister, maar in feite worden drie van de vier grote milities (Kata'ib Hezbollah, Asa'ib ahl al-Haq en de Badr-organisatie) gecontroleerd door Iran. Dit wordt aangetoond door hun optreden in de strijd tegen ISIS in de provincie Ninewa dat geregeld indruist tegen de officiële strategie van de legerleiding, maar ook door hun optreden in talrijke domeinen zoals de ordehandhaving, de beteugeling van alcoholverkoop of het politieke optreden van hun leiders.⁹⁹

Wettelijk gezien is het niet toegelaten voor militaire of paramilitaire organisaties om deel te nemen aan het politiek proces, maar veel milities, waaronder de grootste, hebben banden met politieke partijen, en zijn eigenlijk de gewapende arm van hun partij. Deze militarisering van de politiek is sinds het uitbreken van het conflict met ISIS nog toegenomen. Niet alleen de pro-Iraanse partijen beschikken over milities; Moqtada al-Sadr voert het bevel over Saraya al-Salam, en talrijke kleinere politieke formaties beschikken over eigen milities die wedijveren om politieke macht en invloed. De inzet van bij de PMU aangesloten milities voor het verwerven van politieke macht en invloed is niet beperkt tot Bagdad, ook in andere regio's worden lokale milities opgericht en bewapend.¹⁰⁰

De milities genieten een betere reputatie dan de politie en de justitie: in Bagdad gaan burgers bij problemen zoals geschillen tussen families bij voorkeur naar de milite die hun wijk controleert om hun probleem op te lossen. De milities zijn naar oordeel van de burgers minder corrupt dan de politie of het gerecht, en zij helpen bij de onderhandelingen om tot een oplossing van de conflicten te komen.¹⁰¹

Volgens een hooggeplaatste medewerker bij een internationale organisatie in Bagdad die omwille van de veiligheid van zijn bronnen anoniem wenst te blijven, hebben de sjiiitische milities in Bagdad na de crisis van het Iraakse leger in 2014 het machtsvacuüm snel opgevuld, en zelf controleposten opgesteld, waardoor zij nu zelf mee de veiligheid in Bagdad verzekeren. Het Iraakse leger is niet bij machte om deze taak alleen te vervullen, aldus deze bron.¹⁰²

De door Cedoca geraadpleegde bronnen bij ISW en de bron bij een internationale organisatie in Bagdad zijn van mening dat de toegenomen aanwezigheid van de milities in en rond Bagdad de dreiging van ISIS voor de hoofdstad heeft doen afnemen. Desondanks vinden nog altijd aanslagen met bomauto's plaats, en deze vertegenwoordigen nog altijd een deel van de slachtoffers van geweld in de hoofdstad.¹⁰³

Uit verschillende bronnen blijkt dat de sjiiitische milities in Bagdad, samen met criminele bendes en militeleden die op eigen initiatief handelen, voor een groot deel verantwoordelijk zijn voor het gerichte geweld in Bagdad (in tegenstelling tot het niet-gerichte geweld, de aanslagen met springstof, die zijn toe te schrijven aan ISIS en eventueel nog andere soennitische groeperingen).¹⁰⁴ Volgens een hooggeplaatste medewerker bij een internationale organisatie in Bagdad en volgens

⁹⁹ HRW, 16/02/2017, [url](#); Al-Monitor, 22/08/2016, [url](#); Al-Monitor, 04/09/2016, [url](#); RFE/RL, 26/11/2016, [url](#); Al-Monitor, 21/08/2016, [url](#)

¹⁰⁰ Al-Monitor, 04/09/2016, [url](#); Al-Monitor, 22/08/2016, [url](#)

¹⁰¹ Niqash, 19/01/2017, [url](#)

¹⁰² Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015, 21/03/2016

¹⁰³ Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015; ISW, e-mail, 16/09/2015;

¹⁰⁴ UNHCR Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015; Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015; ISW, e-mail, 16/09/2015

ISW worden dagelijks lijken gevonden, kunnen de milities straffeloos te werk gaan, en kunnen de officiële veiligheidsdiensten daar maar weinig tegen ondernemen door hun gebrek aan manschappen en organisatie. Bij confrontaties tussen de milities en het leger en de politie zijn het de ordediensten die doorgaans aan het kortste eind trekken.¹⁰⁵ Verschillende incidenten hebben dit aangetoond.¹⁰⁶

Volgens het team voor Irak van ISW gebeurt het geweld door de sjiiitische milities niet erg openlijk, maar gewoonlijk in de vorm van ontvoeringen en moorden.¹⁰⁷

2.5. Politieke spanningen en betogingen

Sinds augustus 2015 komt het in Bagdad en verschillende steden in Zuid-Irak tot herhaaldelijke burgerbetogingen, waarin niet alleen wordt geprotesteerd tegen de falende infrastructuur, maar meer en meer tegen de corruptie binnen de overheidsdiensten. De regering laat de betogingen toe en de veiligheidsdiensten grijpen doorgaans niet in, heel anders dan bij een vorige protestgolf in 2013, toen de toenmalige regering van al-Maliki de betogingen hardhandig liet neerslaan.¹⁰⁸ De betogers worden in hun eisen voor een doorgedreven strijd tegen de corruptie ook gesteund door de hoogste sjiiitische geestelijke autoriteit, grootayatollah Ali al-Sistani, die in een verklaring van 7 augustus 2015 de regering oproep om “met ijzeren hand tegen de corruptie op te treden”, aldus Radio Free Europe (RFE)¹⁰⁹

De betogingen raken in toenemende mate gepolitiseerd: in februari 2016 riep Moqtada al-Sadr, de leider van de Sadristen, op tot een grote betoging tegen corruptie bij de overheid, en op 16 februari 2016 leidde hij persoonlijk een grote betoging op het Tahrirplein in de hoofdstad.¹¹⁰ Sadr heeft zijn aanhangers ook opgeroepen om de druk op de regering, die in zijn ogen te lang talmt om hervormingen door te voeren, te verhogen door dichterbij de internationale zone te protesteren.¹¹¹ Zijn medestanders hebben deze oproep gevolgd, en hielden vanaf 18 maart 2016 *sit-ins* voor meerdere ingangen van de internationale zone. In het begin van de *sit-in* trekken de betogers massaal van het Tahrirplein over de Jumhuriya-brug naar de internationale zone.¹¹²

Het uitblijven van hervormingen werden ook (iets subtieler) bekritiseerd door grootayatollah Ali al-Sistani: hij verklaarde op 5 maart 2016 dat hij hees was geworden door zijn herhaalde oproepen tot politieke hervormingen, en dat hij voortaan alleen nog over religieuze zaken zou praten.¹¹³

De betogingen van ontevreden burgers, die vanaf de zomer van 2015 begonnen protesteren tegen de slechte infrastructuur en de alomtegenwoordige corruptie, bleven aanhouden en beleefden een hoogtepunt met de bestorming van de internationale zone door de aanhangers van de sjiiitische geestelijke en politicus Moqtada al-Sadr op 30 april 2016. De betogers drongen op die dag ook het parlement binnen, waarbij ze de inrichting van de plenaire zaal en van kantoren van de regering vernielden, en ook enkele politici fysiek aanvielen. De politie greep niet met geweld in, maar probeerde volgens waarnemers om samen met de veiligheidsdienst van de Sadristen de betogers tot

¹⁰⁵ Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015, 21/03/2016; ISW, e-mail, 16/09/2015

¹⁰⁶ The New Arab, 30/04/2015, [url](#); Reuters, 04/09/2015, [url](#); AP, 21/03/2016, [url](#)

¹⁰⁷ ISW, e-mail, 16/09/2015

¹⁰⁸ Waging Non Violence, 09/09/2015, [url](#); RFE/RL, 08/08/2015, [url](#)

¹⁰⁹ RFE/RL, 08/08/2015, [url](#)

¹¹⁰ ISW, 01/03/2016, [url](#)

¹¹¹ ISW, 01/03/2016, [url](#)

¹¹² Reuters, 18/03/2016, [url](#); Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), 22/03/2016, [url](#); Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), 18/03/2016, [url](#)

¹¹³ Reuters, 20/03/2016, [url](#)

de aftocht te bewegen, wat uiteindelijk lukte. De betogers verlieten het parlement, en later ook de internationale zone.¹¹⁴

Deze aanval volgde op een institutionele crisis, waarbij een deel van de volksvertegenwoordigers probeerde de regering ten val te brengen door de afzetting van de parlementsvoorzitter, de president en de eerste minister te laten stemmen. Enkel de coup tegen de voorzitter van het parlement slaagde, maar werd betwist omdat niet het nodige aantal parlementsleden aanwezig zou zijn geweest op de stemming. De door de eerste minister voorgestelde herschikking van de regering ging evenmin door.¹¹⁵

Op 20 mei 2016 drongen de betogers – opnieuw onder leiding van de beweging van Moqtada al-Sadr – voor een tweede keer door in de internationale zone. Wederom werd het parlamentsgebouw bestormd, maar deze keer trad de politie wel op tegen de betogers. Er vielen vier doden en ongeveer negentig gewonden. De meeste gewonden moesten worden verzorgd na het inhaleren van traangas.¹¹⁶

Een week later riep eerste minister Abadi op om op 27 mei 2016 niet te betogen in de hoofdstad omwille van het enkele dagen eerder gelanceerde militaire offensief tegen ISIS in Falluja. De seculiere betogers trokken zich terug, maar de Sadrissen gingen toch de straat op, en het kwam weer tot geweldincidenten tussen de betogers en de politie.¹¹⁷

De zware aanslagen van april tot juli 2016 werden in verband gebracht met de politieke crisis en de betogingen: in een artikel van Al-Monitor werd enerzijds opgemerkt dat de betogingen te veel inzet vergen van de veiligheidsdiensten en dat er daarom meer bomvoertuigen hun doelwit bereiken, anderzijds beweerden aanhangers van Moqtada al-Sadr dat de aanslagen van 11 mei 2016 in Sadr City het antwoord waren van de politici die zij van de macht willen verdrijven. Enkele uren na de aanslagen werd in Sadr City al betoogd tegen de regering, en een deel van de betogers stelden de politici verantwoordelijk voor de aanslagen, de veiligheidsmaatregelen zouden bewust zijn verslapt om zware aanslagen door ISIS mogelijk te maken.¹¹⁸

De betogingen hadden een invloed op de veiligheidssituatie in Bagdad, omdat voor de veiligheid van grote groepen manifestanten moest worden gezorgd. Vooral de Sadrissen vormden een uitdaging voor de veiligheidsdiensten, omdat zij herhaaldelijk afweken van het vooropgestelde traject, langdurige *sit-ins* hielden naast controleposten aan de ingang van de internationale zone, en deze zone twee keer binnendrongen. Het is ook opvallend dat vanaf het begin van de betogingen in de zomer van 2015 tot in maart 2018 geen enkele aanslag is gepleegd door ISIS op een betoging in de hoofdstad. Gelijktijdig met de eerste bestorming van de internationale zone op 30 april 2016 werden sjiitische pelgrims in andere delen van de hoofdstad wel het doelwit van aanslagen door ISIS.¹¹⁹

Volgens een artikel van de International Crisis Group (ICG) hebben de bestorming van de internationale zone samen met de andere betogingen en de crisis binnen het politieke establishment voor een gevaarlijke situatie gezorgd die de staatsinstellingen verlamt en dreigt te doen instorten. Het politieke systeem dat gebaseerd is op een etnisch-sektarische verdeling van de macht door het toekennen van politieke functies volgens een verdeelsleutel tussen soennieten, sjiieten en Koerden, is onder grote druk komen staan. Het verlies van vertrouwen in en legitimiteit van de politieke

¹¹⁴ ISW, 30/04/2016, [url](#); ISW, 01/05/2016, [url](#)

¹¹⁵ ISW, *Iraq Government Collapse Likely as a Rump Parliament Calls for Resignations* 15/04/2016, [url](#); ISW, 12/04/2016, [url](#); ISW, *Power-plays in Iraq's Political Crisis: Constitutional Provisions*, 15/04/2016, [url](#)

¹¹⁶ Musings on Iraq, 30/05/2016, [url](#)

¹¹⁷ Musings on Iraq, 30/05/2016, [url](#)

¹¹⁸ Al-Monitor, 16/05/2016, [url](#)

¹¹⁹ ISW, 25/05/2016, [url](#)

partijen, en de woede van de bevolking over hun slechte prestaties valt samen met het uiteenvallen van de cohesie binnen de machtsblokken, vooral dan binnen de sjiiitische partijen.¹²⁰

Ook in 2017 kwam het tot onlusten bij betogingen: Op 11 februari 2017 probeerden betogers onder de leiding van Moqtada al-Sadr opnieuw om de internationale zone in het centrum van de hoofdstad binnen te dringen, maar werden teruggeslagen door de ordetroepen. Bij deze onlusten vielen zeker vier doden en driehonderdtwintig gewonden.¹²¹

Op 8 mei 2017 werden zeven jonge anticorruptieactivisten door onbekenden ontvoerd in het centrum van Bagdad. Twee dagen later werden zij weer vrijgelaten, maar de daders bleven ongemoeid. Dit voorval en andere gebeurtenissen wijzen erop dat de druk van de betogingen op de gevestigde politieke partijen tot gewelddadige reacties leidt van milities die aan deze partijen verbonden zijn.¹²²

Op 19 januari, 26 januari, 9 februari en 9 maart 2018 werd in Bagdad opnieuw gedemonstreerd tegen corruptie. In Bagdad verliepen deze protesten vreedzaam, maar onder strenge veiligheidsmaatregelen.¹²³ Andere protesten waren gericht tegen de verplaatsing van de VS-ambassade in Israel van Tel Aviv naar Jerusalem, en voor de herindiensttreding van ontslagen militairen die tijdens het blitzoffensief van ISIS in 2014 waren gevlucht.¹²⁴

¹²⁰ ICG, 14/05/2016, [url](#)

¹²¹ ISW, 16/02/2017, [url](#)

¹²² Al-Monitor, 08/05/2017, [url](#)

¹²³ Garda World, 19/01/2018, [url](#); Garda World, 26/01/2018, [url](#); Rudaw, 09/02/2018, [url](#); Rudaw, 09/03/2017, [url](#)

¹²⁴ NRT, 08/12/2017, [url](#); Andalou Agency, 05/01/2018, [url](#)

3. Typologie van het geweld

3.1. Soorten van geweld

Er zijn twee hoofdtypen van geweld in Bagdad: aanslagen met explosieven enerzijds, en ontvoeringen en moorden anderzijds. De explosieven zijn het werk van ISIS, de schietpartijen, ontvoeringen en moorden zijn toe te schrijven aan sjiiitische milities, leden van sjiiitische milities die op eigen rekening handelen, van criminele bendes, of van ISIS. Volgens ISW is het vaak niet mogelijk om het auteurschap van schietpartijen, kidnappings en moorden duidelijk aan een van deze drie groepen toe te schrijven omdat hun doelwitten en hun modus operandi sterk op elkaar lijken.¹²⁵

Als er sprake is van aanslagen met explosieven, maakt ISW het onderscheid tussen volgende types¹²⁶:

- Bomvoertuig (*Vehicle Borne Improvised Explosive Device*, VBIED): een voertuig (personenwagen, bestelwagen of vrachtwagen) wordt met een sterke lading springstof voorzien, naar het doelwit gereden, en daar vanop afstand of met een timer tot ontploffing gebracht. Afhankelijk van de springlading en de plaats van ontploffing kunnen deze bomauto's grote aantallen slachtoffers maken.
- Zelfmoord-bomvoertuig (*Suicide Vehicle Borne Improvised Explosive Device*, SVBIED): het voertuig wordt door een bestuurder naar het doelwit gereden en door de bestuurder tot ontploffing gebracht. Deze tactiek zet ISIS vooral in tegen harde doelwitten zoals inrichtingen van het leger of de politie.
- Zelfmoordvest (*Suicide Vest*, SVEST): een vest of bomgordel, tot ontploffing gebracht door de drager zelf of vanop afstand. Deze methode gebruikt ISIS tegen kleinere doelwitten zoals controleposten van de politie, maar ook tegen burgers.
- Geïmproviseerd springtuig (*Improvised Explosive Device*, IED): onder deze categorie vallen alle andere aanslagen met explosieven. Het gaat hierbij meestal om kleinere ladingen die ISIS in Bagdad inzet tegen zachte doelwitten: markten, bars, restaurants enzovoort. IED's kunnen ook gericht worden ingezet bij aanslagen tegen een persoon. In dit laatste geval moet het daderschap niet altijd bij ISIS worden gezocht. Er zijn ook al politieke conflicten beslecht op deze wijze, echter niet recent in Bagdad.¹²⁷ Sommige bronnen brengen kleefbommen onder in een aparte categorie.¹²⁸

3.2. Evolutie in de tijd

Het aantal aanslagen door autobommen in Bagdad heeft in de afgelopen zes jaren grote fluctuaties gekend: van gemiddeld 8 per maand in 2012 naar 24,4 in 2013, en 22,4 in 2014. Vanaf december 2014 nam dit af omdat ISIS de controle over Jurf al-Sakhr in Babil en Nibai in Salah al-Din kwijtspeelde, plaatsen waar de bomvoertuigen werden gefabriceerd en van waar ze naar de hoofdstad werden gestuurd.¹²⁹ Vooral het aantal zware, spectaculaire aanslagen met tientallen doden liep vervolgens sterk terug. Een andere factor voor de afname van het aantal autobommen

¹²⁵ ISW, e-mail, 16/09/2015

¹²⁶ ISW, 10/2013, [url](#)

¹²⁷ Op 15 september 2015 werd de vicevoorzitter van de provincieraad van Basra doelwit van een IED, ISW, 17/09/2015, [url](#)

¹²⁸ Musings on Iraq, 12/02/2015, [url](#)

¹²⁹ Musings on Iraq, 12/02/2015, [url](#)

vanaf einde 2014 was de toegenomen nood voor ISIS om dit wapen in te zetten bij gevechten op plaatsen in de provincies Anbar en Salah al-Din. Het totale aantal aanslagen met explosieven in de hoofdstad nam in die periode echter niet af. Uit analyse van het beschikbare bronmateriaal¹³⁰, bleek dat ISIS toen meer is overgeschakeld op andere methodes, met name IED en zelfmoordvesten (SVEST). Ook deze aanslagen werden gericht op drukke plaatsen zoals winkels, restaurants, cafés en markten, om een maximaal aantal burgers te treffen.¹³¹

Vanaf begin april 2016 nam het aantal zware en zeer zware aanslagen in Bagdad opnieuw toe, zowel in de stad als in de provincie.¹³² Er werd terug sterker ingezet op bomvoertuigen (VBIED, SVBIED), na een periode waarin bijna uitsluitend aanslagen met zelfmoordvesten (SVEST) succesvol waren (de bomvoertuigen werden grotendeels onschadelijk gemaakt). De bescherming tegen bomvoertuigen door de veiligheidsdiensten liet het volgens ISW in deze periode (lente tot zomer 2016) vaker afweten.¹³³

De zware aanslagen van ISIS kwamen soms als alleenstaande incidenten, maar ook in in golven van meerdere aanslagen op dezelfde dag of op enkele dagen tijd.¹³⁴ Op 11 mei 2016 vielen bijzonder veel slachtoffers tijdens drie aanslagen,¹³⁵ en ook de rest van die maand waren er nog verschillende zware explosies met grote menselijke tol.¹³⁶

Volgens een rapport van UNHCR van mei 2016 steeg het aantal veiligheidsincidenten in Bagdad verder; bovendien veranderde de aard van de aanvallen: minder autobommen en zelfmoordaanslagen, maar meer aanvallen met IED's en onder wagens geplaatste springtuigen (Under Vehicle Improvised Explosive Devices, UVIED). Ook werden er volgens UNHCR in deze periode meer niet geïdentificeerde lijken gevonden in Bagdad. Dit rapport van UNHCR analyseerde echter alleen de gebeurtenissen tot einde maart 2016.¹³⁷ De toename van zware aanslagen is pas vanaf april 2016 ingezet.¹³⁸

De zwaarste aanslag in 2016, en een van de ergste van het hele conflict sinds 2003, was de bijzonder dodelijke autobom in de centrumwijk Karrada in de vroege uren van 3 juli 2016, toen bijna 300 mensen stierven, velen daarvan door de branden die na de explosie waren ontstaan.¹³⁹

De aanslag in de wijk Karrada was niet het enige zware veiligheidsincident in deze periode. Van begin juni tot tien augustus 2016 vonden binnen de grenzen van de provincie Bagdad nog drie andere zware aanslagen plaats.¹⁴⁰ Voor een meer gedetailleerde beschrijving van de evenementen van de periode april tot augustus 2016 zie hoofdstuk 1. Korte geschiedenis.

De meeste slachtoffers vallen echter nog steeds door kleinere aanslagen, waarvan er iedere dag meerdere gebeuren.¹⁴¹ Deze aanslagen worden meestal gepleegd door IED, als jerrycan of ander gebruiksvoorwerp gecamoufleerde zelfgemaakte bommen, die bij voorkeur op drukke plaatsen worden achtergelaten en tot ontploffing gebracht. De telling van de aantallen slachtoffers die door het geweld vallen zijn verschillend naargelang de bron, maar een tendens in de statistieken is

¹³⁰ Musings on Iraq, *About Me*, s.d., [url](#)

¹³¹ Musings on Iraq, 12/02/2015, [url](#)

¹³² ISW, 11/05/2016, [url](#)

¹³³ ISW, 11/05/2016, [url](#)

¹³⁴ UN Iraq, 30/04/2016, [url](#); UN Iraq, 03/05/2016, [url](#)

¹³⁵ The New Arab, 11/05/2016, [url](#); UN Iraq, 12/05/2016, [url](#)

¹³⁶ Musings on Iraq, 24/05/2016, [url](#); UN Iraq, 18/05/2016, [url](#)

¹³⁷ UNHCR, 05/2016, [url](#)

¹³⁸ Zie hoofdstuk 1. Korte geschiedenis van het conflict

¹³⁹ Musings on Iraq, 11/07/2016, [url](#); RFE/RL, 07/07/2016, [url](#); Jiyad S., 05/07/2016, [url](#); NYT, 15/10/2016, [url](#)

¹⁴⁰ Reuters, 09/06/2016, [url](#); EPIC, 09/06/2016, [url](#); NRT, 13/07/2016, [url](#); EPIC, 28/07/2016, [url](#); Al-Monitor, 05/08/2016, [url](#)

¹⁴¹ EPIC, s.d., [url](#)

duidelijk: de menselijke tol voor juli 2016 viel door de aanslag in de wijk Karrada en de twee daaropvolgende zware incidenten bijzonder hoog uit.

Ondanks de herhaalde golven van bomaanslagen door ISIS bleef het aantal slachtoffers in Bagdad vanaf begin 2015 tot oktober 2016 nagenoeg constant, volgens de cijfers van de VN-missie voor Irak. De enige maand met een duidelijk hoger aantal burgerdoden was juli 2016 met de bijzonder dodelijke aanslag van 3 juli 2016 (zie supra). Iedere maand van 2015 en ook in 2016 telde de provincie Bagdad in absolute cijfers het hoogste aantal burgerslachtoffers. Vanaf december 2016 vallen in Ninewa meer doden en gewonden onder burgers, en staat Bagdad op de tweede plaats. Vanaf toen tot einde juni 2017 bleef Ninewa de meest gewelddadige Iraakse provincie.¹⁴²

Vanaf november 2016 zette in Bagdad een duidelijk dalende trend in die tot in april 2017 aanhield: minder aanslagen en minder slachtoffers, zowel doden als gewonden. Pas met aanslagen na het begin van de ramadan 2017 nam het geweld gedurende een korte periode terug toe, om daarna weer af te nemen. De algemene trend is duidelijk, voor de eerste keer sinds 2013 is er een significante en bijna constante afname van het geweld over meer dan een half jaar vast te stellen, deze trend zette zich verder door en het geweld stabiliseerde op dit veel lagere niveau¹⁴³:

3.2.1. Bron: Verenigde Naties

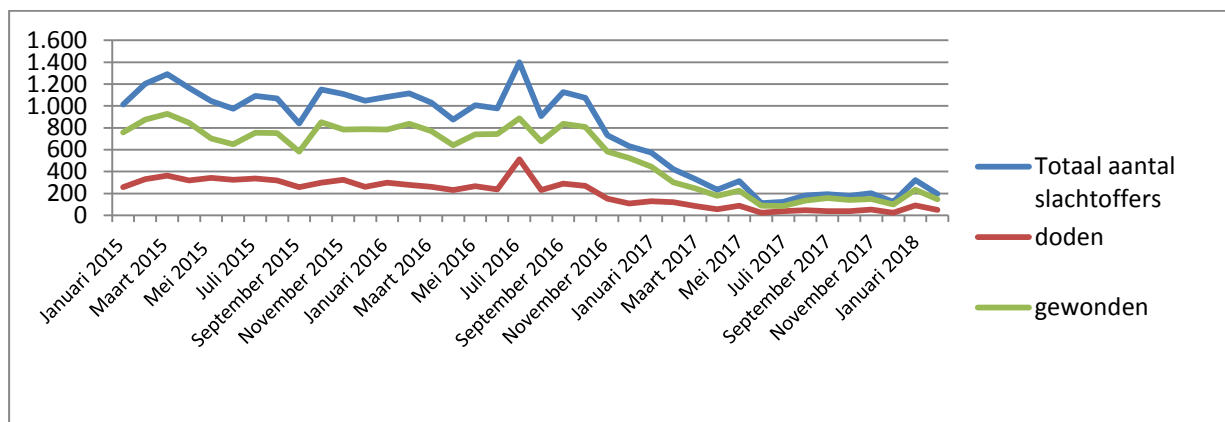
Maand	Totaal aantal slachtoffers	doden	gewonden
Januari 2015	1014	256	758
Februari 2015	1204	329	875
Maart 2015	1290	362	928
April 2015	1165	319	846
Mei 2015	1044	343	701
Juni 2015	974	324	650
Juli 2015	1091	335	756
Augustus 2015	1069	318	751
September 2015	840	257	583
Oktober 2015	1150	298	852
November 2015	1110	325	785
December 2015	1048	261	787
Januari 2016	1084	299	785
Februari 2016	1115	277	838
Maart 2016	1029	259	770
April 2016	874	232	642

¹⁴² UN Iraq, s.d., [url](#)

¹⁴³ UN Iraq, s.d., [url](#) (voor alle gegevens in deze tabel)

Mei 2016	1007	267	740
Juni 2016	978	236	742
Juli 2016	1400	513	887
Augustus 2016	907	231	676
September 2016	1127	289	838
Oktober 2016	1075	268	807
November 2016	733	152	581
December 2016	632	109	523
Januari 2017	572	128	444
Februari 2017	420	120	300
Maart 2017	330	84	246
April 2017	234	55	179
Mei 2017	312	86	226
Juni 2017	110	22	88
Juli 2017	123	38	85
Augustus 2017	180	45	135
September 2017	194	37	157
Oktober 2017	177	38	139
November 2017	201	51	150
December 2017	122	24	98
Januari 2018	323	90	233
Februari 2018	195	49	146
Gemiddelde per maand 2015 en 2016	1.040	286	754
Gemiddelde per maand Jan-Aug 2017	285	72	213
Gemiddelde per maand Sept 2017-Feb 2018	202	48	154

Dezelfde cijfers in een grafiek:

Burgerslachtoffers in Bagdad, januari 2015-februari 2018, Verenigde Naties

De VN-missie maakt in een nota over haar methodologie wel zelf een kanttekening bij deze cijfers en sluit niet uit dat haar methodologie ertoe zou kunnen leiden dat het daadwerkelijke geweld hoger ligt dan gerapporteerd:

"Every effort is made to ensure that data contained in UNAMI reports is as comprehensive as possible; however, the data presented is not exhaustive. Where UNAMI is not satisfied with the evidence concerning a particular incident it will not be reported. In some instances, investigations may take several weeks before conclusions can be made. This also means that conclusions concerning particular incidents or alleged violations may be adjusted as more information comes to hand and is analyzed. However, if information is equivocal, then conclusions will not be drawn until more satisfactory evidence is obtained, or the case will be closed without conclusion and it will not be included in statistical reporting or analysis. As information is updated, and conclusions and statistics are modified, this can result in slight differences in reporting of the same incident or variations in statistics reported by UNAMI over time.

(...)

In light of the above-noted limitations in methodology, UNAMI does not claim that the information it provides is complete, and it may well be that UNAMI is under-reporting the extent, nature or seriousness of the effect of armed violence and acts of terrorism on the civilian population.¹⁴⁴

Het gevaar van onderrapportering is uiteraard groter bij kidnappings, verdwijningen en moorden, waar de slachtoffers eventueel verborgen kunnen blijven. Dit in tegenstelling tot bomaanslagen.

3.2.2. Bron: Musings on Iraq

Musings on Iraq stelde in oktober 2015 eveneens vragen bij de accuraatheid van de aantallen slachtoffers: er zouden minder incidenten worden gemeld door de media tijdens verlofperiodes, bovendien zouden censuur en regeringspropaganda sinds de zomer van 2014 voor een vertekend beeld zorgen.¹⁴⁵

Dezelfde kanttekening werd door Musings on Iraq gemaakt naar aanleiding van de start van het offensief in Mosul vanaf oktober 2016: Joel Wing vraagt zich af of het lage aantal gemelde

¹⁴⁴ UN Iraq, s.d., [url](#)

¹⁴⁵ Musings on Iraq, 01/10/2015, [url](#)

incidenten het einde van de campagne van ISIS betekenen of te wijten zijn aan de teruglopende berichtgeving in de media door het legeroffensief in Mosul.¹⁴⁶

De cijfers van Musings on Iraq worden door de auteur zelf soms achteraf bijgesteld, voor de periode juli 2015 tot en met juli 2016 geeft Joel Wing verschillende slachtofferaantallen in de maand-respectievelijk de kwartaaloverzichten (zie tabel en grafiek in hoofdstuk Vergelijking van de bronnen).

3.2.3. Bron: Iraq Body Count (IBC)

De meest accurate informatie over het aantal slachtoffers komt van Iraq Body Count (IBC)¹⁴⁷, maar deze organisatie brengt haar cijfermateriaal pas uit als alle incidenten zorgvuldig zijn geanalyseerd. Deze wachttijd bedraagt meestal meerdere maanden.¹⁴⁸ IBC houdt ook een dagelijks overzicht van incidenten bij, maar de daar genoemde aantallen slachtoffers zijn slechts voorlopig en nog niet geverifieerd.¹⁴⁹ (Zie ook tabel en grafiek in het volgende hoofdstuk)

3.2.4. Vergelijking van de bronnen

De definitieve cijfers voor Bagdad van IBC gaan tot februari 2017. We hebben dus alleen de mogelijkheid om de officiële cijfers van de Verenigde Naties en IBC samen met die van Joel Wing maand per maand naast elkaar te leggen tot en met februari 2017. Hierbij kunnen alleen de dodelijke slachtoffers worden vergeleken. Vanaf maart 2017 zijn er alleen de datasets van de VN en van Musings on Iraq:

Maand	Aantal doden IBC	Aantal doden VN	Aantal doden Musings on Iraq
Januari 2015	265	256	328 ¹⁵⁰
Februari 2015	290	329	426 ¹⁵¹
Maart 2015	300	362	319 ¹⁵²
April 2015	334	319	359 ¹⁵³
Mei 2015	291	343	320 ¹⁵⁴
Juni 2015	258	324	284 ¹⁵⁵
Juli 2015	302	335	369 ¹⁵⁶ / 521 ¹⁵⁷

¹⁴⁶ Musings on Iraq, 02/01/2017, [url](#)

¹⁴⁷ Iraq Body Count (IBC) is een Britse ngo die de door geweld omgekomen burgers in Irak telt sinds het begin van de Irak-oorlog in 2003. Voor meer informatie over IBC, zie: Iraq Body Count, About Us, [url](#)

¹⁴⁸ IBC, s.d., [url](#)

¹⁴⁹ IBC, s.d., [url](#)

¹⁵⁰ Musings on Iraq, 02/03/2015, [url](#)

¹⁵¹ Musings on Iraq, 02/03/2015, [url](#)

¹⁵² Musings on Iraq, 02/04/2015, [url](#)

¹⁵³ Musings on Iraq, 03/06/2015, [url](#)

¹⁵⁴ Musings on Iraq, 03/06/2015, [url](#)

¹⁵⁵ Musings on Iraq, 02/07/2015, [url](#)

¹⁵⁶ Musings on Iraq, 03/08/2015, [url](#)

¹⁵⁷ Musings on Iraq, 28/09/2016, [url](#)

Augustus 2015	301	318	304 ¹⁵⁸ /429 ¹⁵⁹
September 2015	230	257	278 ¹⁶⁰ /384 ¹⁶¹
Oktober 2015	293	298	295 ¹⁶² /373 ¹⁶³
November 2015	271	325	299 ¹⁶⁴ /374 ¹⁶⁵
December 2015	204	261	236 ¹⁶⁶ /368 ¹⁶⁷
Januari 2016	265	299	286 ¹⁶⁸ /501 ¹⁶⁹
Februari 2016	303	277	340 ¹⁷⁰ /525 ¹⁷¹
Maart 2016	227	259	394 ¹⁷² /315 ¹⁷³
April 2016	204	232	419 ¹⁷⁴ /346 ¹⁷⁵
Mei 2016	403	267	628 ¹⁷⁶ /538 ¹⁷⁷
Juni 2016	222	236	430 ¹⁷⁸ /368 ¹⁷⁹
Juli 2016	614	513	714 ¹⁸⁰ /660 ¹⁸¹
Augustus 2016	227	231	327 ¹⁸²
September 2016	308	289	406 ¹⁸³
Oktober 2016	268	268	405 ¹⁸⁴
November 2016	167	152	261 ¹⁸⁵
December 2016	146	109	Geen cijfer voor dec. 2016

¹⁵⁸ Musings on Iraq, 07/09/2015, [url](#)

¹⁵⁹ Musings on Iraq, 28/09/2016, [url](#)

¹⁶⁰ Musings on Iraq, 07/10/2015, [url](#)

¹⁶¹ Musings on Iraq, 28/09/2016, [url](#)

¹⁶² Musings on Iraq, 05/11/2015, [url](#)

¹⁶³ Musings on Iraq, 30/08/2016, [url](#)

¹⁶⁴ Musings on Iraq, 07/12/2015, [url](#)

¹⁶⁵ Musings on Iraq, 30/08/2016, [url](#)

¹⁶⁶ Musings on Iraq, 11/01/2016, [url](#)

¹⁶⁷ Musings on Iraq, 30/08/2016, [url](#)

¹⁶⁸ Musings on Iraq, 04/02/2016, [url](#)

¹⁶⁹ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷⁰ Musings on Iraq, 07/03/2016, [url](#)

¹⁷¹ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷² Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷³ Musings on Iraq, 07/03/2016, [url](#)

¹⁷⁴ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷⁵ Musings on Iraq, 09/05/2016, [url](#)

¹⁷⁶ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷⁷ Musings on Iraq, 07/06/2016, [url](#)

¹⁷⁸ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁷⁹ Musings on Iraq, 06/07/2016, [url](#)

¹⁸⁰ Musings on Iraq, 22/08/2016, [url](#)

¹⁸¹ Musings on Iraq, 03/08/2016, [url](#)

¹⁸² Musings on Iraq, 05/09/2016, [url](#)

¹⁸³ Musings on Iraq, 05/10/2016, [url](#)

¹⁸⁴ Musings on Iraq, 02/11/2016, [url](#)

¹⁸⁵ Musings on Iraq, 02/12/2016, [url](#)

Januari 2017	178	128	239 ¹⁸⁶
Februari 2017	122	120	195 ¹⁸⁷
Maart 2017	-	84	102 ¹⁸⁸
April 2017	-	55	50 ¹⁸⁹
Mei 2017	-	86	98 ¹⁹⁰
Juni 2017	-	22	29 ¹⁹¹
Juli 2017	-	38	62 ¹⁹²
Augustus 2017	-	45	79 ¹⁹³
September 2017	-	37	51 ¹⁹⁴
Oktober 2017	-	38	40 ¹⁹⁵
November 2017	-	51	60 ¹⁹⁶
December 2017	-	24	20 ¹⁹⁷
Januari 2018	-	90	103 ¹⁹⁸
Februari 2018	-	49	42 ¹⁹⁹

Dezelfde data in een grafiek tonen aan dat de tendensen over het algemeen overeenkomen, de cijfers van Musings on Iraq liggen vanaf 2016 hoger dan de twee andere bronnen. De lijn van IBC gaat slechts tot en met februari 2017, Musings on Iraq en de VN gaan tot februari 2018:

¹⁸⁶ Musings on Iraq, 05/02/2017, [url](#)

¹⁸⁷ Musings on Iraq, 02/03/2017, [url](#)

¹⁸⁸ Musings on Iraq, 09/04/2017, [url](#)

¹⁸⁹ Musings on Iraq, 10/05/2017, [url](#)

¹⁹⁰ Musings on Iraq, 09/06/2017, [url](#)

¹⁹¹ Musings on Iraq, 08/07/2017, [url](#)

¹⁹² Musings on Iraq, 03/08/2017, [url](#)

¹⁹³ Musings on Iraq, 03/09/2017, [url](#)

¹⁹⁴ Musings on Iraq, 04/10/2017, [url](#)

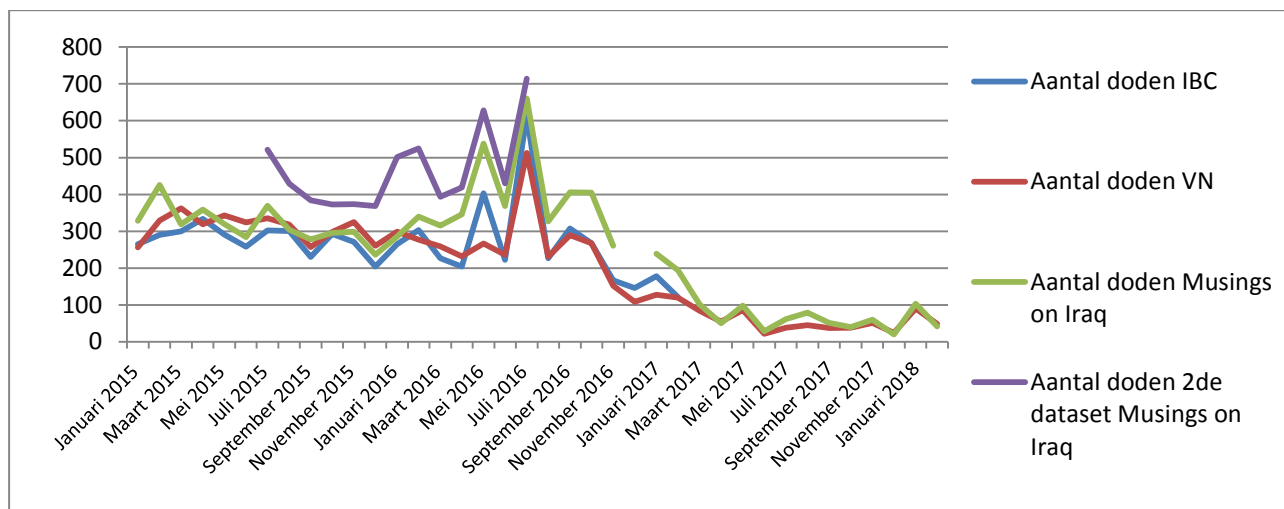
¹⁹⁵ Musings on Iraq, 03/11/2017, [url](#)

¹⁹⁶ Musings on Iraq, 04/12/2017, [url](#)

¹⁹⁷ Musings on Iraq, 02/01/2018, [url](#)

¹⁹⁸ Musings on Iraq, 02/02/2018, [url](#)

¹⁹⁹ Musings on Iraq, 03/08/2018, [url](#)

Aantal gedode burgers, IBC, VN en Musings on Iraq, van januari 2015 tot augustus 2017

De opstoot van slachtoffers tussen april en september 2016 in de cijfers van Musings on Iraq en IBC is te wijten aan de reeks zware aanslagen in deze periode (de VN registreerde slechts in juli een grote toename). De ingekorte paarse lijn bovenaan toont de tweede dataset van Musings on Iraq.

De reden voor deze afwijkende resultaten kan voor een deel in de verschillende methodologie worden gezocht: IBC en Musings on Iraq halen hun informatie uit publieke bronnen, hoofdzakelijk uit de media.²⁰⁰ De missie van de VN in Irak heeft een andere aanpak (zie supra).²⁰¹ De VN heeft meer bronnen ter beschikking dan Musings on Iraq, en ook meer dan IBC, maar zij zijn conservatiever in hun methodologie. Alleen bewezen slachtoffers verschijnen in de statistieken. Berichten in de media volstaan hiervoor niet.²⁰²

Slachtofferaantallen in de media onmiddellijk na grote aanslagen zijn weinig betrouwbaar. De VN hebben toegang tot officiële kanalen van de autoriteiten en het gezondheidswezen en daardoor de mogelijkheid tot verificatie. De VN is als enige van de drie organisaties voortdurend aanwezig in Bagdad.

Een sluitende verklaring voor deze verschillen is er echter niet, daarvoor zouden alle gebruikte bronnen grondig moeten worden geanalyseerd, en deze zijn niet publiek beschikbaar.

Een andere indicatie vormt het aantal geregistreerde veiligheidsincidenten in de hoofdstad en in de provincie Bagdad binnen een bepaalde periode. Zowel de VN, IBC als Musings on Iraq tellen deze incidenten en geven maandelijkse cijfers, maar de schattingen van de VN zijn niet publiek (een klein deel is terug te vinden via een recent document van UNHCR²⁰³), en de meest actuele definitieve cijfers van IBC zijn die tot februari 2017.

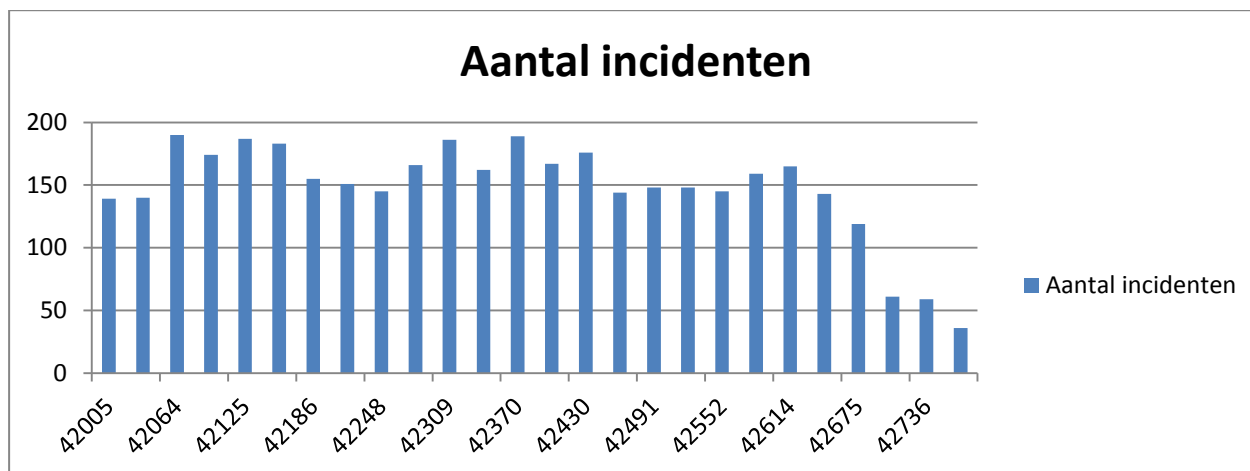
IBC rekent slechts incidenten met dodelijke afloop mee. Dit zijn de cijfers voor Bagdad van januari 2015 tot en met februari 2017:

²⁰⁰ IBC, s.d., [url](#)

²⁰¹ UN Iraq, s.d., [url](#)

²⁰² Zie hoofdstuk 3. Typologie van het geweld

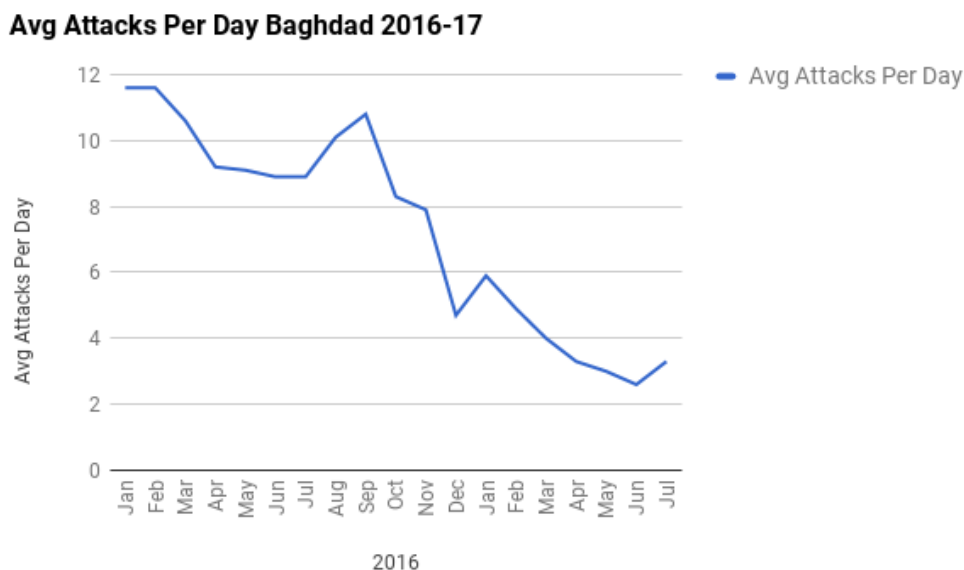
²⁰³ UNHCR, 14/11/2016, [url](#)

IBC, Number of incidents per month from 2015 to February 2017 in Baghdad, by any perpetrators using any weapons, killing 1 or more.²⁰⁴

Het gemiddelde aantal incidenten over deze periode van twee jaren en twee maanden is 148 per maand, of 4,86 per dag. In 2015 bedroeg het daggemiddelde 5,42; in 2016 4,82; en in de maanden oktober 2016 tot en met februari 2017 nog 2,77.²⁰⁵

De enige andere vrij beschikbare en actuele bron is Musings on Iraq, die heeft de data van het aantal aanslagen per dag in Bagdad van 2016-2017 in een grafiek geplaatst:

Musings on Iraq, gemiddeld aantal aanvallen per dag in Bagdad, 2016-2017²⁰⁶

²⁰⁴ IBC, s.d., [url](#)

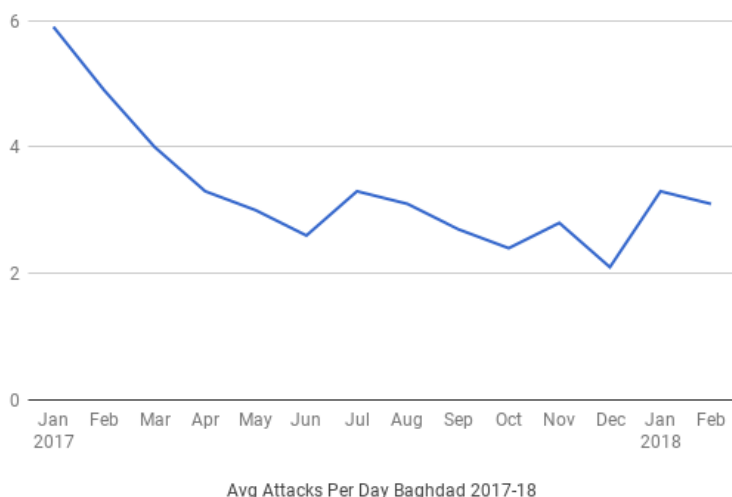
²⁰⁵ 2015-2017: 3837 incidenten - 790 dagen / 2015: 1978 incidenten - 365 dagen / 2016: 1764 incidenten - 366 dagen / oktober 2016-februari 2017: 418 incidenten - 151 dagen

²⁰⁶ Musings on Iraq, 03/08/2017, [url](#)

Joel Wing stelt wel de vraag of de terugloop van incidenten vanaf september 2016 eventueel te wijten is aan de focus op Mosul door de media.²⁰⁷

Voor 2017 heeft Musings on Iraq tot juli een verdere sterke daling van het aantal incidenten vermeld, Joel Wing zegt zelfs dat dit mee het laagste opgetekende geweldniveau sinds 2003-2004 is. In vergelijking met een groot deel van 2016, toen iedere dag acht tot twaalf geweldincidenten plaatsvonden, is dit cijfer teruggevallen tot minder dan drie. Volgens Joel Wing worden de meeste aanvallen van ISIS nog steeds gelanceerd vanuit de landelijke stadjes ten noorden en zuiden van de hoofdstad. Er worden volgens hem nog steeds zware bomaanslagen beraamd, maar slechts weinigen zijn succesvol. In juli 2017 waren er volgens deze blogger zes zelfmoordaanslagen gepland, maar slechts een zelfmoordterrorist wist zijn explosieven te detoneren. Er waren eveneens in juli 2017 vijf autobommen, maar vier ervan werden ontmanteld of vernietigd.²⁰⁸

De recentste grafiek van Musings on Iraq toont de ontwikkeling van het dagelijkse aantal incidenten van januari 2017 tot en met februari 2018. Daaruit blijkt dat dit aantal sinds maart 2017 voortdurend onder de vier per dag is gebleven:

Musings on Iraq, gemiddeld aantal aanvallen per dag in Bagdad, 2017-2018²⁰⁹

3.3. Redenen voor actuele ontwikkelingen

Zoals in hoofdstuk 2. Huidige toestand van het conflict reeds aangeduid, bevindt het conflict in Irak zich actueel in een transitieperiode: het kalifaat van ISIS met een grondgebied in Irak heeft opgehouden te bestaan, deze gebieden bevinden zich nu onder controle van de Iraakse overheid en de PMU.

Mogelijke redenen voor deze significante terugloop van het geweld over een langere periode:

De verzwakte positie van ISIS:

De terreurorganisatie heeft alle gebieden onder haar controle verloren, heeft zware verliezen geleden, de capaciteit om te infiltreren en gecoördineerde terreurcampagnes te voeren in de

²⁰⁷ Musings on Iraq, 02/01/2017, [url](#)

²⁰⁸ Musings on Iraq, 03/08/2017, [url](#)

²⁰⁹ Musings on Iraq, 03/03/2018, [url](#)

hoofdstad is gereduceerd, maar nog niet verdwenen, zoals enkele zware aanslagen zelfs in het zuiden van het land hebben aangetoond.

De beveiliging van de hoofdstad is verbeterd:

Na de golf van zware aanslagen in de lente en zomer van 2016 werden verschillende maatregelen genomen, zoals het verbod op het gebruik van de nutteloze bomdetectoren, een herstructurering van het veiligheidsapparaat, en het vernieuwde concept met een muur rond de hoofdstad. Deze maatregelen beginnen succes te hebben. Er worden ook meer aanslagen verijdeld door de veiligheidsdiensten (zie boven). Deze verklaring is omstreden, bij iedere zware aanslag komen de veiligheidsdiensten zwaar onder vuur te liggen, en vaak komen ook pijnlijke tekortkomingen aan het licht.

4. Doelwitten van het geweld

De aanvallen met explosieven zijn hoofdzakelijk tegen burgers gericht. Dit blijkt uit de verhouding tussen militaire en burgerslachtoffers (zie hoofdstuk 3. Typologie van het geweld: de overgrote meerderheid van de slachtoffers zijn burgers). Tijdens het 'Breaking the Walls'-offensief in 2012 en 2013 had AQI het nog voor een stuk gemunt op inrichtingen van de overheid en het leger, zoals op gevangenen, met het doel deze te bestormen, maar het geweld dat uitgaat van ISIS is vandaag zeer overwegend gericht op burgerdoelwitten zoals markten of restaurants. Aanvallen op controleposten kunnen als aanval op een doelwit van leger, politie of militie worden geïnterpreteerd, maar ook bij deze ontploffingen zijn de meeste slachtoffers burgers, blijkt uit de informatie verstrekt door de blog Musings on Iraq.²¹⁰

In hoeverre de aanslagen van ISIS specifiek op de sjiitische bevolkingsmeerderheid in Bagdad mikken, wordt uit de geraadpleegde bronnen niet helemaal duidelijk: ISW is de mening toegedaan dat ISIS bij aanslagen met VBIED vandaag weliswaar meestal sjiitische doelwitten viseert, maar dat sommige ook in gemengde wijken tot ontploffing worden gebracht, waarbij ook soennieten getroffen worden. Volgens ISW zijn de aanvallen met kleine IED's hoofdzakelijk gericht op sjiitische wijken.²¹¹

Volgens een door Cedoca gecontacteerde hooggeplaatste medewerker van een internationale organisatie in Bagdad viseren de aanslagen door ISIS plaatsen waar zich veel burgers bevinden en lijken ze minder vaak doelgericht.²¹²

Volgens een expert bij het UNHCR Office of the MENA Director in Amman is de terreurcampagne van ISIS wel degelijk gericht tegen de sjiitische bevolking in Bagdad en maakt ISIS dit ook duidelijk in de communicaties waarin zij de aanslagen opeisen.²¹³

Als de verdeling van de aanslagen op het grondgebied van de stad wordt gekeken, wordt duidelijk dat ook de in meerderheid soennitische wijken getroffen worden door aanslagen (zie hoofdstuk 5. Geografische verdeling).

De doelwitten van de andere vormen van geweld zijn vaak niet duidelijk: als er doden worden gevonden die door geweld om het leven zijn gekomen, kan in de regel worden vastgesteld of het om burgers gaat of niet, maar de VN maken in hun statistieken geen onderscheid tussen soennieten en sjiieten.²¹⁴

Verschillende factoren dragen volgens een analyse van Cedoca ertoe bij dat soennieten in Bagdad grotere risico's lopen om slachtoffer te worden van meer individuele vormen van geweld zoals mishandelingen, ontvoeringen of moorden, begaan door sjiitische milities:

- De feitelijke macht van de sjiitische milities in Bagdad is sterk toegenomen (zie boven, hoofdstuk 2. Huidige toestand van het conflict). Deze milities hebben mensenrechtenschendingen begaan op soennitische burgers in de gebieden die zij hebben heroverd op ISIS²¹⁵, en zij doen dit volgens onder andere Human Rights Watch (HRW) ook nog in 2017.²¹⁶ Als het tot confrontaties tussen milities en het Iraakse leger komt in Bagdad, moet het leger het onderspit delven.²¹⁷

²¹⁰ Musings in Iraq, 07/09/2015, [url](#)

²¹¹ ISW, e-mail, 16/09/2015

²¹² Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015

²¹³ UNHCR Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015

²¹⁴ UN Iraq, s.d., [url](#)

²¹⁵ HRW, 18/03/2015, [url](#); HRW, 20/09/2015, [url](#)

²¹⁶ Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 21/03/2016; HRW, 31/01/2016, [url](#)

²¹⁷ Hooggeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015, 21/03/2016

- De sjiitische milities treden ook op als politiemacht in de wijken die onder hun controle staan. De sjiitische burgers hebben meer vertrouwen in hen dan in de politie die als corrupt en inefficiënt wordt ervaren. Dezelfde burgers vertrouwen ook meer op deze milities in de strijd tegen terrorisme. Zij geloven dat de milities hun beter beschermen tegen de aanslagen van ISIS dan het Baghdad Operations Command. In de meeste wijken van de hoofdstad is er een kantoor van de militie die er de controle uitoefent. De milities nemen ook beveiligingstaken op zich, en staan de politie bij. Zij werken echter ook op eigen houtje, bijvoorbeeld door te patrouilleren op straten, markten en in woonwijken, om zo terroristische activiteiten op te sporen. De leiders van de milities beweren dat zij binnen de krijtlijnen van de wet handelen, maar de politie is niet bij machte om hen rekenschap te doen afleggen.²¹⁸
- Veel soennieten in Bagdad zijn IDP's die meer dan ingezetenen doelwit zijn van de sjiitische milities; vooral ontheemden uit de provincie Anbar worden gevisieerd.²¹⁹ De ontheemden van de meer recente oorlogshandelingen in Anbar en Ninewa worden wel niet toegelaten tot de provincie Bagdad (zie hoofdstuk 6. Verplaatsingen van de bevolking).
- Soennieten lopen volgens UNHCR risico om opgepakt en gearresteerd te worden door de veiligheidsdiensten aan een controlepost, omdat zij ervan verdacht worden lid van ISIS te zijn.²²⁰
- Uit informatie van UNHCR blijkt dat soennieten vaak slachtoffer worden van bedreigingen, verbaal geweld of mishandelingen.²²¹

Deze patronen blijven ook geldig tot in maart 2018. Door successen op militair en veiligheidsvlak wordt de slagkracht van ISIS in Bagdad teruggedrongen, en daardoor ontstaan er tijdelijke verschuivingen in het patroon van geweld. De verovering van Falluja op ISIS heeft het voor de terreurgroep moeilijker gemaakt om vanuit het westen in de hoofdstad te infiltreren en aanslagen te plegen. In de provincie Diyala is ISIS er echter in geslaagd om opnieuw te infiltreren en om verborgen netwerken op te bouwen om aanslagen uit te voeren.²²² Van daaruit zijn er voldoende invalswegen richting Bagdad die kunnen dienen als aanvoerroutes voor terreurdaden. Een andere factor die voor een verschuiving bij de slachtoffers kan zorgen is de afschaffing van controleposten op drukke verkeersassen: bestuurders van VBIED die tijdens controles worden ontdekt, laten hun voertuig doorgaans tot ontploffing brengen, wat voor slachtoffers zorgt bij de veiligheidsdiensten en bij toevallige passanten. Kunnen deze bomauto's tot aan het eigenlijke doel in een sjiitische wijk doordringen, vallen er meer burgerslachtoffers, waaronder ook meer sjiieten.

Het voorgaande kan als volgt worden samengevat:

- Het geweld in Bagdad maakt vooral slachtoffers onder de burgerbevolking. Militairen, politieagenten en militieleden maken slechts een klein deel van de doden en gewonden uit.
- Het geweld dat van ISIS uitgaat (aanslagen met explosieven) is voornamelijk maar niet uitsluitend gericht op sjiitische burgers. ISIS mikt wel hoofdzakelijk op sjiieten, maar neemt geen enkele maatregel om soennieten te beschermen tegen hun aanslagen. Ook in soennitische wijken zijn er aanslagen.
- Het geweld dat van andere actoren uitgaat (sjiitische milities, onafhankelijk opererende leden van sjiitische milities, criminele bendes) is voornamelijk maar niet uitsluitend gericht op soennitische burgers.

²¹⁸ Niqash, 19/01/2017, [url](#)

²¹⁹ Hoogeplaatste medewerker internationale organisatie in Bagdad, e-mail, 16/09/2015

²²⁰ UNHCR Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015

²²¹ UNHCR Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015

²²² ISW, 01/02/2017, [url](#)

5. Geografische verdeling

De provincie Bagdad heeft een oppervlakte van 4.555 vierkante kilometer, 1,5 % van de totale oppervlakte van het land. Het aantal inwoners bedraagt 7.145.470, ofwel 24 % van de totale Iraakse bevolking, aldus de cijfers van de Vulnerability Analysis and Mapping Unit van het World Food Programme (WFP VAM) uit 2007, die in 2015 worden hernomen door de Joint Analysis Unit van de Verenigde Naties. Van de bevolking van de provincie leeft 87 % in een stedelijke en 13 % in een landelijke omgeving.²²³

De geografische verdeling van het geweld is altijd moeilijk te bepalen omdat de meeste bronnen geen exacte geografische referenties verstrekken. De ngo Education for Peace in Iraq Center (EPIC) geeft sinds 24 januari 2015 het wekelijkse rapport Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM) uit. Vanaf de editie van 16 juni 2016 staat naast een lijst van alle door EPIC geregistreerde incidenten in heel Irak ook een kaart met de locaties van deze incidenten. Ieder punt betekent een aanslag met explosieven (IED, VBIED, SVBIED of SVEST). Dit is momenteel de beste tool om de verspreiding van aanslagen over het grondgebied van Irak te monitoren.²²⁴ De data van Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) zijn eveneens vrij verkrijgbaar, maar zijn voor Irak minder uitgebreid dan deze van EPIC. Op het tijdstip van publicatie van dit document was de analyse van deze data voor Irak door Cedoca nog niet voltooid.²²⁵

De kaarten bij de rapporten zijn dynamisch, er kan tot op niveau van een wijk worden ingezoomd, en door te klikken op de tekens wordt informatie over het incident zichtbaar, evenals een verwijzing naar de gebruikte bron. EPIC wijst er op dat sommige locaties slechts bij benadering gelden. De kaarten van EPIC zijn vrij te consulteren op internet.²²⁶

Alle gegeolocaliseerde data van EPIC werd door Cedoca samengebracht in een nieuwe kaart. De provinciegrenzen van Bagdad werden voor de duidelijkheid toegevoegd. De volgende kaart van de hoofdstad zonder omliggende, tot de provincie behorende buitengebieden toont alle door EPIC geregistreerde aanslagen met explosieven van 10 juni 2016 tot en met 8 maart 2017 in de stad. Deze kaart wordt regelmatig aangevuld met de nieuwe aanslagen, en kan via Google Maps worden geconsulteerd voor heel Irak.²²⁷ Ieder punt op de kaart toont een aanslag, ongeacht de zwaarte of aard. De zwarte tot midden september 2017, en de paarse de nieuwe tot 8 maart 2018:

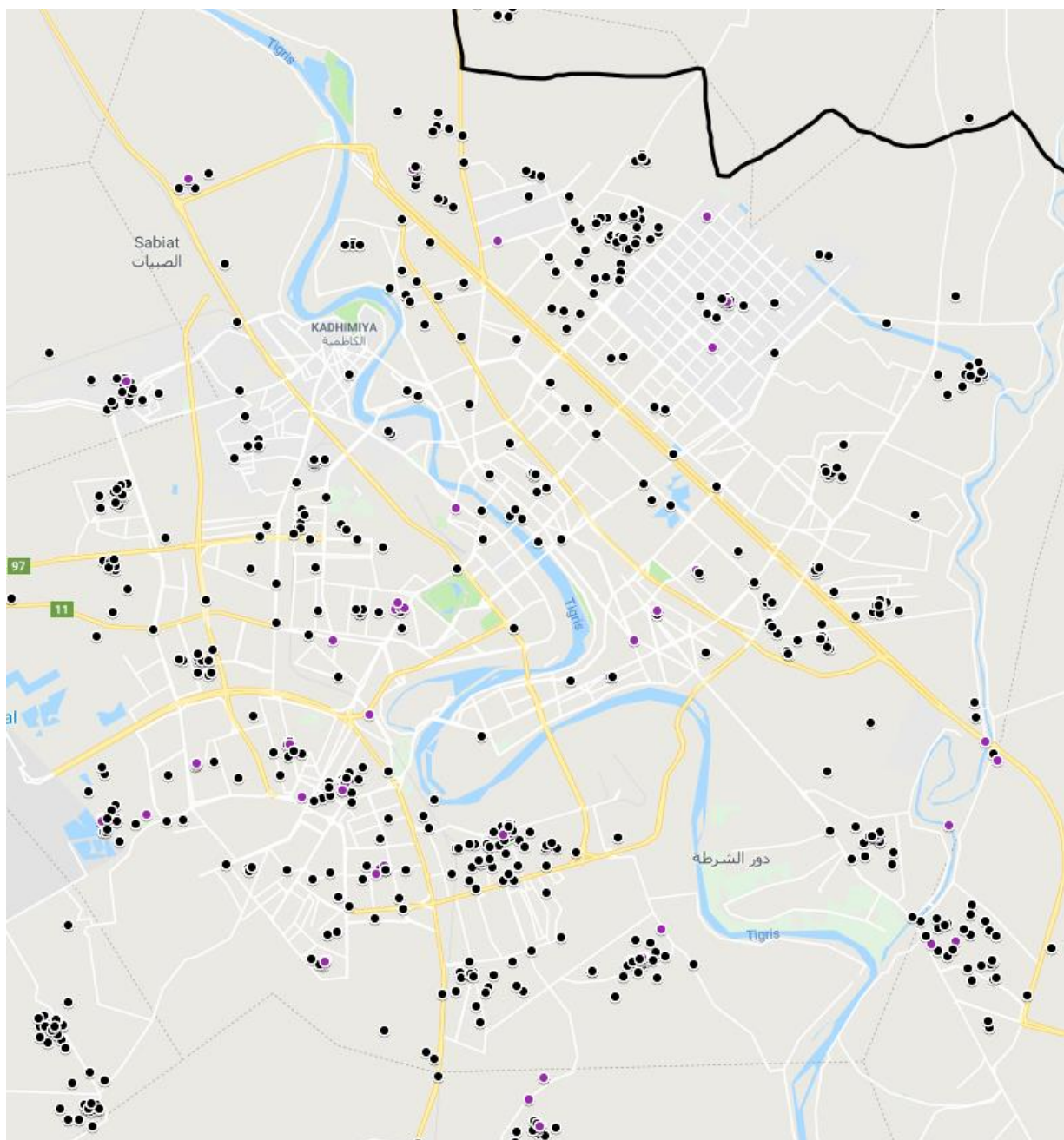
²²³ JAPU, 03/2016, url

²²⁴ ISHM stond onder leiding van Ahmed Ali, die eerder als senior Iraq research analyst en Iraq team lead werkte aan het Institute for the Study of War, en ook aan het Washington Institute. url Ahmed Ali is ook als expert opgetreden tijdens COI-meetings over Irak bij EASO.

²²⁵ Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) [website], z.d., url

²²⁶ EPIC, s.d., url

²²⁷ EPIC, s.d., url; Google Maps, s.d., url

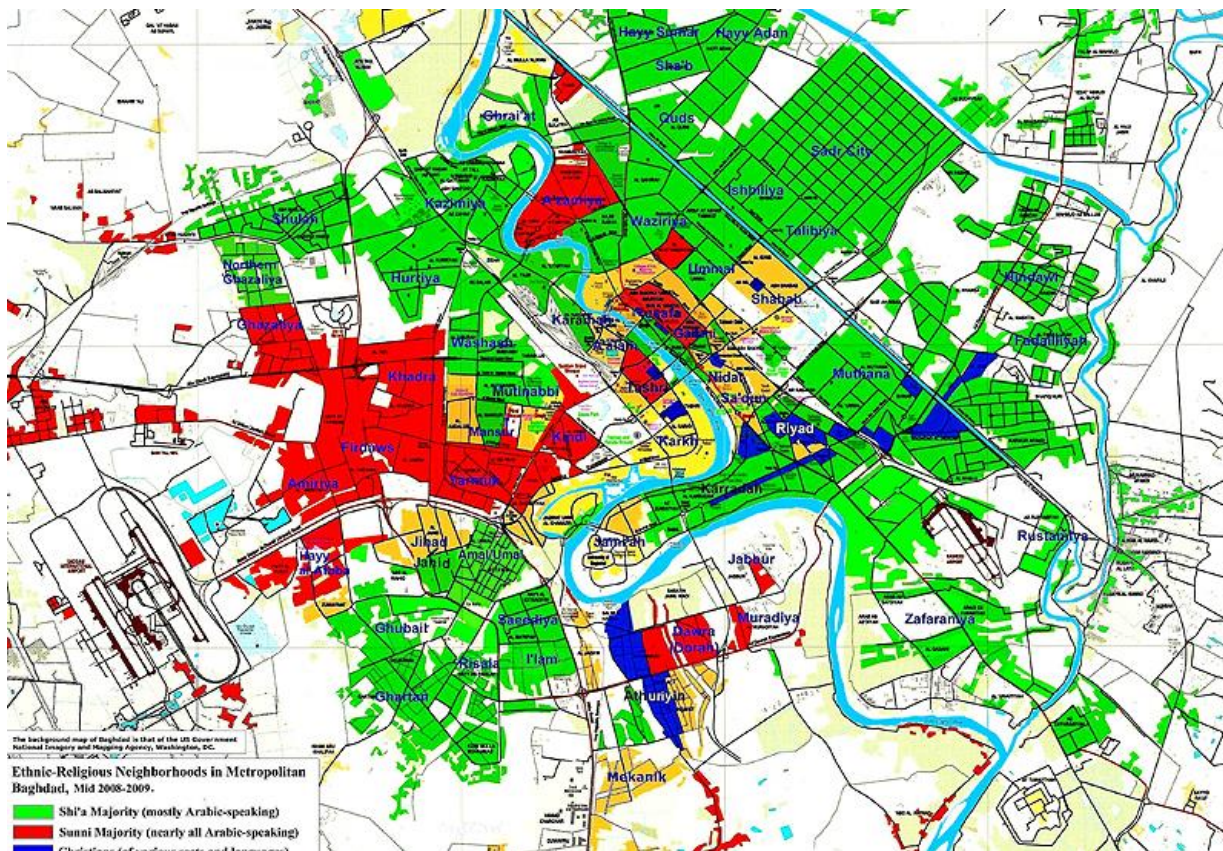

EPIC, ISHM 66, 16/06/2016 – ISHM 129, 14/09/2017 (zwart), ISHM 130, 21/09/2017 – ISHM 151, 08/03/2018 (paars), kaart samengesteld door Cedoca ²²⁸

De recentste publieke kaart van de etnisch-sektarische verdeling in Bagdad dateert van 2015, maar is moeilijk leesbaar.²²⁹ Onderstaande kaart dateert van 2008 en wijkt slechts weinig af. Als deze kaart wordt vergeleken met het bovenstaande patroon van aanslagen wordt duidelijk dat ook de soennitische wijken worden getroffen.

²²⁸ EPIC, s.d., [url](#); Google Maps, s.d., [url](#)

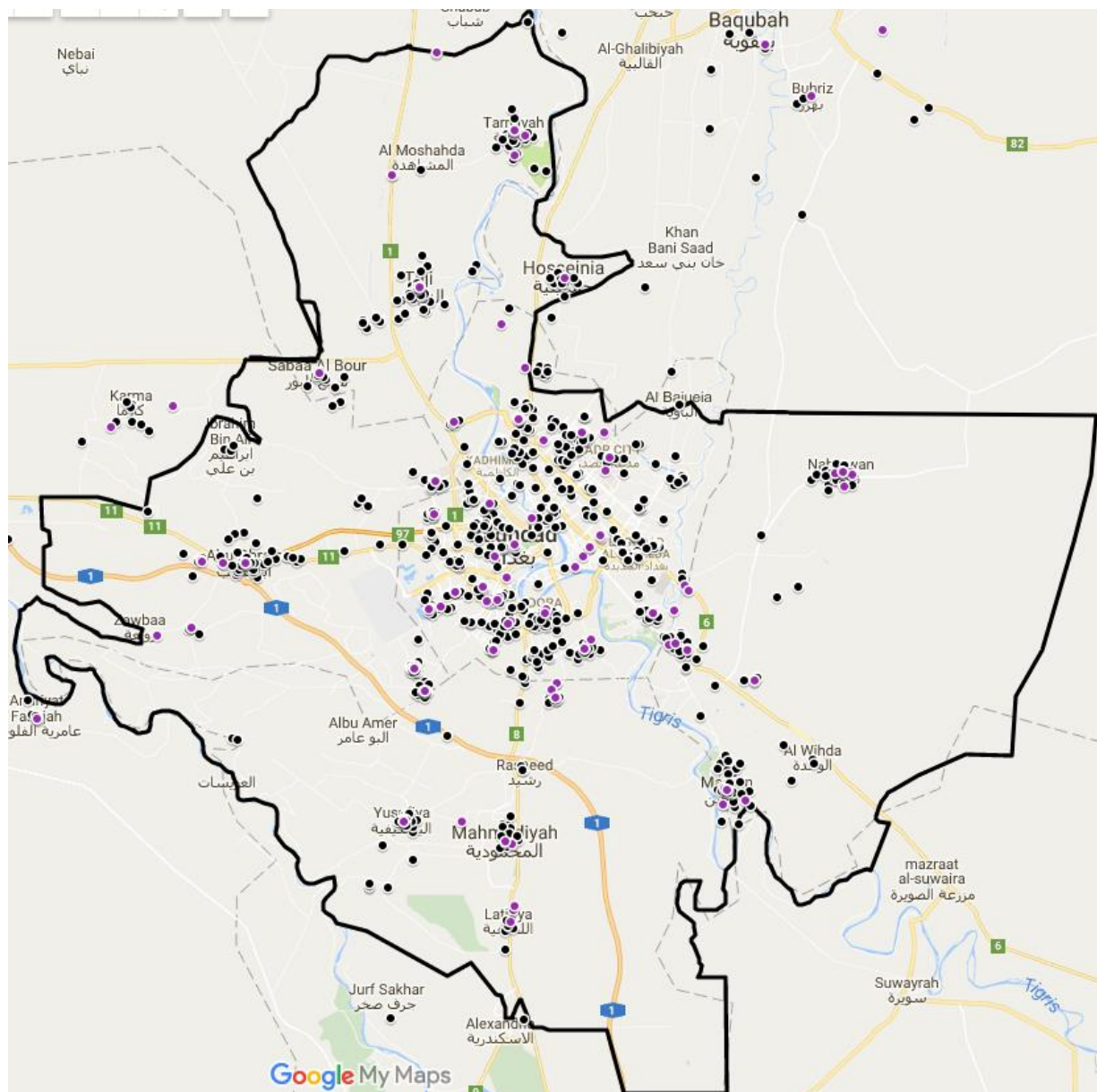
²²⁹ The Gulf/2000 Project, Izady, M, 2015, [url](#)

Musings on Iraq, Columbia University Charts Sectarian Cleansing of Baghdad, 19/11/2009²³⁰, groen: sjiitische meerderheid, rood: soennitische meerderheid, blauw: christelijke meerderheid, geel: gemengd sjiitisch-soennitisch, oranje: gebieden in transitie

Door uit te zoomen tot buiten de provinciegrenzen wordt zichtbaar dat in de loop van deze periode van bijna twintig maanden de hele stad getroffen wordt door aanslagen, en dat ook de tot de provincie behorende bevolkingscentra buiten de hoofdstad aangevallen worden. Het geografische patroon van de incidenten komt voor de hele provincie vrij goed overeen met de verdeling van de bevolking over het territorium. Met andere woorden: ISIS slaat daar toe waar veel mensen verblijven:

²³⁰ Musings on Iraq via Internet Archive, 19/11/2009, [url](#)

EPIC, ISHM 66, 16/06/2016 – ISHM 129, 14/09/2017 (zwart), ISHM 130, 21/09/2017 – ISHM 151, 08/03/2018
(paars), kaart samengesteld door Cedoca²³¹

²³¹ EPIC, s.d., [url](#); Google Maps, s.d., [url](#)

6. Verplaatsingen van de bevolking

Voor dit hoofdstuk wordt vooral geput uit de informatie die door IOM Irak wordt beschikbaar gesteld op de website van de organisatie. Vooral de *Displacement Tracking Matrix* draagt met uitgebreide statistieken en periodieke rapporten ertoe bij dat een vrij goed beeld kan worden gevormd over de situatie van de ontheemden in de hoofdstedelijke provincie.²³²

De verschillende gewapende conflicten in Irak hebben altijd tot verschuivingen van de bevolking geleid, en vooral het ISIS-offensief van de zomer 2014 in de provincies Anbar, Ninewa, Diyala en Salah al-Din heeft een grootschalige vluchtelingenstroom naar Bagdad op gang gebracht. De aanhoudende gevechten en de daarmee gepaard gaande mensenrechtenschendingen in deze provincies hebben grote stromen ontheemden doen ontstaan. Sinds het uitbreken van de Ramadi-crisis (de gevechten van de Iraakse veiligheidsdiensten en de milities tegen ISIS) in april 2015 heeft een half miljoen mensen de provincie Anbar verlaten. Een nog grotere vluchtbeweging vond in augustus 2014 plaats, toen meer dan 800.000 personen de provincie Ninewa ontvluchtten, vooral de regio Sinjar. In juni en juli 2014 waren al rond de 700.000 personen gevlucht uit de streek van Mosul (Ninewa), Salah- al-Din en Diyala. In 2015, 2016 en ook 2017 volgden er bij iedere grote militaire campagne telkens nieuwe grootschalige vluchtbewegingen (Ramadi, Falluja, Mosul, Tall Afar), gevolgd door trager verlopende terugkeerbewegingen. Het totale aantal IDP's in heel Irak bedroeg op 28 februari 2018 2.317.698 personen.²³³

Op 28 februari 2018 bevonden zich volgens officiële cijfers 143.904 ontheemde personen (23,984 families) op het grondgebied van de provincie Bagdad.²³⁴

De meerderheid van de IDP's in Bagdad komen uit Anbar (85.806), gevolgd door Ninewa (32.046) en Salah al-Din (9.810). Binnen de grenzen van de provincie Bagdad zelf waren er nog in september 2017 talrijke ontheemden (8.550)²³⁵, dit is nu afgenomen naar slechts 660 personen.²³⁶

De opeenvolgende golven van vluchtelingen uit de oorlogsgebieden heeft de autoriteiten ertoe gebracht om de verhuis van ontheemden naar het stadscentrum wettelijk te beperken tot diegenen die over een lokale sponsor beschikken.²³⁷

Het aantal IDP's met oorsprong Bagdad die in de provincie zelf of elders hun toevlucht hebben gezocht bedroeg op 28 februari 2018 26.574 personen. Wie Bagdad ontvluchtte, trok vooral naar de provincies Suleimaniya en Erbil.²³⁸

De grote vluchtbewegingen naar Bagdad behoren tot het verleden: terwijl door de actuele crisis van juni 2014 tot en met maart 2016 niet minder dan 321.114 personen naar of binnen de provincie Bagdad zijn gevlucht, zijn er van april 2016 tot 17 oktober 2016 (begin van het Mosul-offensief) nog maar 9.738 personen toegekomen.²³⁹ Vanaf 17 oktober 2016 tot 15 juni 2017 zijn er opnieuw meer mensen naar Bagdad gevlucht: 20.682.²⁴⁰ In vergelijking met 5 januari 2017 is het aantal IDP's in Bagdad op 28 februari 2018 sterk geslonken: van 393.066 naar 143.904, een reductie van 249.162.²⁴¹

²³² IOM Iraq Mission, s.d., [url](#)

²³³ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²³⁴ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²³⁵ IOM Iraq, 15/09/2017, [url](#)

²³⁶ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²³⁷ IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²³⁸ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²³⁹ IOM Iraq, 19/01/2017, [url](#)

²⁴⁰ IOM Iraq, 15/06/2017, [url](#)

²⁴¹ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

Van wie Bagdad ontvluchtte naar een andere provincie heeft in mei 2015 91 % aan de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) duidelijk gemaakt te willen terugkeren, 4 % wacht af, en slechts 1 % wenst zich te integreren in de huidige omgeving. Meer dan 60 % van deze groep leeft in huurwoningen, 27 % verblijft bij familie.²⁴²

Ook de ontheemden uit andere provincies die nu in Bagdad verblijven hebben heel duidelijk te kennen gegeven terug te willen keren. De meeste zijn Arabische soennieten afkomstig uit tribale gebieden in Anbar, waar zij over sterke familiale structuren beschikken. De IDP's in Bagdad lijden over het algemeen onder slechte woonomstandigheden, een gebrek aan werk, de gestegen levensduurte en de onveiligheid in de hoofdstad.²⁴³

De redenen waarom de ontheemden in Bagdad hun woonst hebben verlaten is naar hun eigen zeggen in de overgrote meerderheid van de gevallen geen persoonlijke dreiging, maar het algemeen geweld en het gewapende conflict.²⁴⁴ De bevraging werd in februari 2016 afgenomen, en toen verbleven nog meer IDP's uit Anbar en Salah al-Din in Bagdad dan nu.

In februari 2018 verblijven 60.768 personen in een gastgezin, en 71.292 huren een woning²⁴⁵, wat niet noodzakelijk goede woonomstandigheden betekent: de districten Thawra 1 en 2 (Sadr City) zijn overbevolkt en sociaal achtergesteld. In de eveneens druk bevolkte wijk Karkh is er een mix van gehuurde woningen, gastfamilies of informele nederzettingen. Allemaal hebben ze te lijden onder frequente onderbrekingen van basisdiensten en slechte leefomstandigheden. Slechts een minderheid verblijft in kampen, scholen, religieuze gebouwen of informele nederzettingen. IOM heeft kunnen vaststellen dat de aanwezigheid van familie een van de *pull factors* is om naar Bagdad te vluchten.²⁴⁶

De grootste behoefte voor de IDP's is het vinden van werk. Er heerst veel werkloosheid onder IDP's in Bagdad, en door de grote instroom sinds 2014 is de druk op de arbeidsmarkt sterk verhoogd. De op een na grootste vraag van de ontheemden is een verbeterde huisvesting, gevolgd door andere hulpgoederen dan levensmiddelen en gezondheidszorg.²⁴⁷ Deze behoeftes duiden op de moeilijke economische situatie: geen (of onvoldoende) inkomen betekent dat er geen aangepaste woning kan worden gehuurd, en dat het gezin afhankelijk is van hulpgoederen. Bovendien bemoeilijken financiële problemen en het gebrek aan officiële documenten (die volgens IOM vaak tijdens de vlucht in beslag werden genomen door gewapende groepen) de toegang tot de gezondheidszorg.²⁴⁸

Zoals eerder vermeld is de intentie om terug te keren naar de oorspronkelijke woonplaats zeer groot, zowel bij de inwoners van Bagdad die naar andere provincies zijn verdreven, alsook bij de in de hoofdstad levende IDP's uit andere regio's. Indien er wordt gekeken naar de effectieve terugkeer, dan valt op dat er in 2017 en begin 2018 in heel Irak vooral naar de provincies Anbar en Salah al-Din wordt teruggekeerd. Ook vanuit Bagdad vertrekken de meesten naar Anbar, 268.728 in totaal.²⁴⁹ Het totale aantal terugkeerders naar Bagdad bedroeg op 28 februari 2018 76.644 personen.²⁵⁰ Binnen de hoofdstad zijn 68.112 naar hun oorspronkelijke woonplaats teruggekeerd. Er is echter weinig terugkeer van buiten de provincie naar Bagdad: van begin 2014 tot 15 september 2017 zijn slechts 4.548 personen vanuit andere gebieden naar de hoofdstedelijke provincie teruggekeerd, vanaf mei 2015 is de terugkeer sterk afgenomen.²⁵¹ Tussen 15 september 2017 en

²⁴² IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²⁴³ IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²⁴⁴ IOM Iraq, 02/2016, [url](#)

²⁴⁵ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²⁴⁶ IOM Iraq, 09/2015, [url](#); IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²⁴⁷ IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²⁴⁸ IOM Iraq, 05/2015, [url](#)

²⁴⁹ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²⁵⁰ IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²⁵¹ IOM Iraq, 30/05/2017, [url](#); IOM Iraq, 15/06/2017, [url](#); IOM Iraq, 15/09/2017, [url](#)

28 februari 2018 werden echter 3.984 terugkeerders naar de provincie Bagdad geteld, een duidelijke herlancering.²⁵²

Bagdad heeft in het conflict vanaf 2014 steeds veel meer ontheemden ontvangen dan er vanuit de hoofdstad en haar provincie zijn gevlucht naar andere gebieden. Door de sterk toegenomen terugkeer naar Anbar is de druk op Bagdad duidelijk afgenomen. In oktober 2015 bevonden zich nog meer dan 585.000 IDP's in de hoofdstad, dit cijfer is op twee jaar en vier maanden naar minder dan een kwart van dit aantal geslonken. Omgekeerd zijn er niet zo veel mensen teruggekeerd naar Bagdad. Dit heeft de druk op gastgezinnen en de huurmarkt verlaagd.²⁵³

²⁵² IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

²⁵³ IOM Iraq, 22/10/2015, [url](#); IOM Iraq, 28/02/2018, [url](#)

7. Impact van het geweld op het dagelijkse leven

Op 28 augustus 2017 waren er twee belangrijke gebeurtenissen in de Iraakse hoofdstad: in Yusufiya en Sadr City kwamen bij twee aanslagen door ISIS zeker 16 mensen om en werden 36 gewond.²⁵⁴ Later op dezelfde dag werd echter ook een nieuw groot winkelcentrum met kantoren, een hotel en een kliniek feestelijk geopend in het centrum van de hoofdstad. Duizenden mensen woonden de opening en het daarmee gepaard gaande openluchtconcert bij.²⁵⁵ Volgens de blogger en journalist Hayder Al-Shakeri typeert deze tegenstelling Bagdad: "This is what #Baghdad is for many of us, extreme ups and downs. A schizophrenic city."²⁵⁶

Ondanks de talrijke aanslagen is het gewone dagelijkse leven in Bagdad ook tijdens moeilijke periodes in de laatste jaren nooit stilgevallen:

- ISIS heeft de stad nooit kunnen belegeren, de verzorging met levensmiddelen en andere noodzakelijke producten bleef altijd gewaarborgd.²⁵⁷
- De gebieden onder controle van de Islamitische Staat in Irak zijn verdwenen, waardoor de objectieve maar ook de subjectieve dreiging uitgaande van ISIS sterk is afgenomen.
- De controleposten op de verkeersassen werden verminderd, de daardoor veroorzaakte verkeershinder is afgenomen (zie hoofdstuk 2. Huidige toestand van het conflict).
- De infrastructuur zoals wegen, elektriciteit, Internet, drinkwater enz. blijft functioneren, al zijn er gebreken en pannes die bij de bevolking voor wrevel zorgen.²⁵⁸
- In februari 2015 werd het nachtelijke uitgaansverbod opgeheven, en er is geen sprake ervan om het terug in te voeren.²⁵⁹
- De scholen en universiteiten zijn geopend, er worden nationale toelatingsproeven georganiseerd. Tijdens deze proeven wordt soms het Internet geblokkeerd als maatregel tegen spieken.²⁶⁰ Het schoolbezoek ligt tamelijk hoog, en volgens een rapport opgemaakt in opdracht van United Nations Children's Fund (UNICEF) blijft het schoolbezoek stabiel sinds 2006: de inschrijvingsgraad in basisscholen ligt tussen 92 en 95 %. De basisschool wordt door 2 % van de kinderen vroegtijdig verlaten. In de lagere graad van de secundaire school zijn 73 tot 80 % van de kinderen ingeschreven (meer jongens dan meisjes). In Bagdad verlaten relatief veel kinderen de lagere graad van de secundaire school (3 % jongens en 5,5 % meisjes). Over het algemeen scoort Bagdad goed binnen Irak, al valt op dat het aantal schoolverlaters omwille van een moeilijke en onveilige weg naar school hoger ligt dan in andere provincies.²⁶¹
- Markten, winkels, restaurants en cafés zijn open, en ook gezinnen komen buiten om in te kopen, te eten of te wandelen. Er zijn verschillende pretparken geopend voor het publiek.²⁶²
- Er is een cultureel leven: er worden concerten georganiseerd (ook in open lucht), en op 8 en 9 september 2017 werd er een kunst- en boekenbeurs georganiseerd in het Abu Nawaspark aan de Tigris.²⁶³
- De voetbalcompetitie in de hoogste klasse wordt ook in stadions in de hoofdstad gespeeld. Negen van de twintig clubs in eerste klasse zijn in Bagdad gedomicilieerd, en een ploeg van de hoofdstad heeft in het seizoen 2016-2017 kampioen gespeeld. Sinds het seizoen 2015-

²⁵⁴ UN Iraq, 29/08/2017, [url](#); EPIC, 31/08/2017, [url](#)

²⁵⁵ IFP News, 29/08/2017, [url](#)

²⁵⁶ Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), 28/08/2017, [url](#)

²⁵⁷ Landinfo, 13/02/2015, [url](#)

²⁵⁸ Waging Non Violence, 09/09/2015, [url](#); BBC News, 01/08/2015, [url](#); RFE/RL, 08/08/2015, [url](#)

²⁵⁹ Niqash, 09/07/2015, [url](#)

²⁶⁰ The New Arab, 21/05/2016, [url](#)

²⁶¹ UNICEF Middle East And North Africa Out-Of-School Children Initiative, 10/2014, [url](#)

²⁶² Press TV, 05/03/2016, [url](#); Methaq Al-fayyadh, 02/09/2017, [url](#)

²⁶³ IFP News, 29/08/2017, [url](#); Getty Images, 11/07/2017, [url](#); Arabian Business, 10/09/2017, [url](#)

2016 wordt na een lange onderbreking ook weer een bekercompetitie gehouden in Irak. Clubs uit de hoofdstad hebben de twee laatste bekens veroverd. Op 17 maart 2018 raakte bekend dat de Wereldvoetbalbond FIFA het verbod op het houden van internationale wedstrijden in competitieverband voor drie steden in Irak gaat opheffen, met name in Basra, Karbala en Erbil. De FIFA heeft echter nog geen toelating gegeven om dergelijke wedstrijden in Bagdad te laten spelen, volgens de Wereldvoetbalbond moet de desbetreffende aanvraag nog verder worden onderzocht.²⁶⁴

De negatieve invloeden van het conflict op de bewoners zijn er eveneens:

- Iedereen heeft gedurende de lange jaren van conflict familieleden en/of vrienden verloren door geweld. Ieder slachtoffer heeft een langdurige impact op alle nabestaanden, vrienden, collega's en kennissen.²⁶⁵
- De economie heeft geleden onder het conflict: de oorlog tegen ISIS heeft gigantische middelen verslonden en grote schade toegebracht aan het economisch weefsel van het land als geheel. De lage olieprijs hebben een grote impact, omdat 90 % van de inkomsten van de overheid komen door de verkoop van aardolie. De inkomsten uit deze grondstof zijn in 2016 ondanks de goede productiecijfers met 30 % achteruitgegaan, met een directe uitwerking op de staatsfinanciën. De overheidsbegroting voor 2017 voorziet een tekort van om en bij 10 % van het Bruto Binnenlands Product (BBP), en ondanks rigoureuze besparingsmaatregelen moet het land hulp krijgen van het Internationaal Monetair Fonds om zijn rekeningen te kunnen betalen.²⁶⁶
- Goederen worden verhandeld en zijn vrij verkrijgbaar, maar volgens het World Food Programme, de United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA) en de BBC maakt de stijgende levensduurte het voor veel inwoners van de hoofdstad moeilijk om rond te komen. De krappe financiële situatie van de overheid, waardoor de betaling van het overheidspersoneel soms vertraging oploopt, de betrekkelijk hoge werkloosheid en de zorg voor de talrijke ontheemden maken volgens IOM en de bovenstaande bronnen dat de financiële reserves van veel gezinnen in Bagdad onder druk staan. Dit geldt ook voor gastgezinnen waar vluchtelingen verblijven. De grootste ontevredenheid van de bevolking richt zich dan ook tegen de slechte economische situatie. Talrijke IDP's zijn afhankelijk van voedselhulp of andere vormen van hulp om rond te komen. De nationale structuren voor hulp aan behoeftigen dreigen ineen te storten door de sterke toename van de vraag enerzijds, en de precare begrotingssituatie van de staat alsook de afname van de inheemse voedselproductie door de oorlogshandelingen anderzijds.²⁶⁷
- Nog steeds zijn bijna 144.000 IDP's in de provincie Bagdad. Dit is een grote reductie in vergelijking met 2015, toen er meer dan vier keer zoveel waren, maar velen van hen bevinden zich in precare situaties, vooral wat hun woonst betreft (zie hoofdstuk 6. Verplaatsingen van de bevolking).
- De falende infrastructuur met talrijke stroomonderbrekingen treft vooral de mindergegoeden: wie de middelen heeft schaft een stroomgenerator aan om de periodes zonder elektriciteit te overbruggen.²⁶⁸
- De gezondheidszorg staat onder druk door de sterke toestroom van binnenlandse vluchtelingen. Veel artsen hebben het land verlaten na 2003, en de investeringen in de gezondheidszorg zijn niet voldoende om de toegenomen vraag in Bagdad op te vangen.

²⁶⁴ Soccer Iraq, s.d., [url](#); Reuters, 17/03/2018, [url](#)

²⁶⁵ Jiyad S., 05/07/2016, [url](#)

²⁶⁶ USDOS Bureau of Public Affairs, 29/06/2017, [url](#)

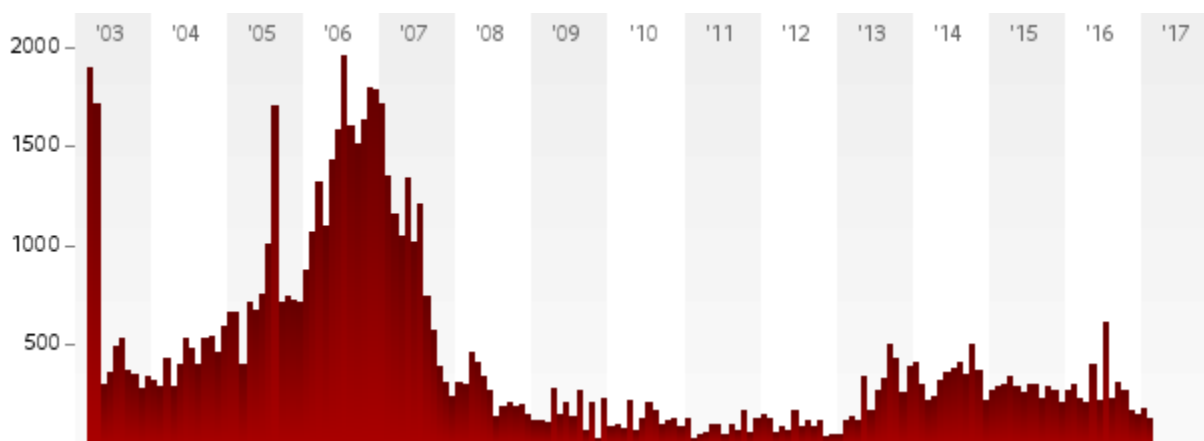
²⁶⁷ Landinfo, 13/02/2015, [url](#); World Food Programme, 08/2015, [url](#); BBC News, 06/06/2015, [url](#); CSIS, 12/08/2015, [url](#); Humanitarian Response, 06/2015, [url](#); IOM Iraq, 05/2015, [url](#); UN Iraq, 20/09/2015, [url](#); OCHA, 08/09/2015, [url](#)

²⁶⁸ Al-Jazeera, 19/06/2016, [url](#); AP via Facebook, 04/05/2010, [url](#)

Artsen in de hoofdstad klagen over een tekort aan medisch materiaal en medicijnen, te weinig ziekenhuizen en de dreigementen en het geweld van familieleden van overleden patiënten. Artsen lopen ook gevaar om beroofd of ontvoerd te worden voor losgeld.²⁶⁹

- Bagdad behoort tot de probleemgebieden wat de drinkwaterbevoorrading en de sanitaire inrichtingen betreft. Dit brengt vooral in overbevolkte wijken gezondheidsproblemen met zich mee.²⁷⁰ Er is een uitbraak van cholera in Irak vastgesteld vanaf einde augustus 2015, met 4.858 bevestigde gevallen tussen 30 augustus en 16 november 2015 in het hele land, ook in Bagdad.²⁷¹ Volgens een melding van de gezondheidsdienst van het district Karkh waren er in dit deel van Bagdad tot 22 september 2015 84 bevestigde gevallen.²⁷² In 2016 en 2017 kwam het niet tot een uitbraak van cholera in de hoofdstedelijke provincie.

Bagdad wordt sinds het begin van de tweede Irakoorklog in 2003 voortdurend geconfronteerd met een zeker niveau van geweld. De onderstaande grafiek van IBC toont het aantal burgerdoden in Bagdad tussen 2003 en februari 2017:

- Show or compare maximum recorded killed per month from 2003 to 2017 in Baghdad by any perpetrators using any weapons killing 1 or more.²⁷³

Volgens de Regional Research & Information Officer van UNHCR viel het openbare leven in de stad zelfs tijdens de zwaarste golf van geweld in 2006 en 2007 niet stil.²⁷⁴

In het rapport *Fight or Flight: The Desperate Plight of Iraq's "Generation 2000"* van ICG van augustus 2016 wordt dieper ingegaan op de problemen waarmee jongvolwassenen in Irak geconfronteerd worden in hun dagelijks bestaan: werk is alleen te vinden via patronage en zeer corrupte netwerken, en er heerst een sociale druk om zich aan te sluiten bij de militaire strijd tegen ISIS, vooral voor jonge sjiïeten. Deze "generatie 2000" is opgegroeid tijdens het conflict van 2006-2007, en zij kennen vaak alleen de langs sectaire lijnen diep verdeelde maatschappij. Het ontbreekt hen aan contact met de andere bevolkingsgroepen, en daardoor zijn zij vatbaar gebleken voor het extremisme aan beide kanten. De Iraakse emigratiegolf van 2015 bestond vooral uit jonge,

²⁶⁹ Vice News, 03/06/2015, [url](#)

²⁷⁰ Humanitarian Response, 06/2015, [url](#); IOM Iraq, 05/2015, [url](#); UN Iraq, 15/09/2015, [url](#); OCHA, 08/09/2015, [url](#)

²⁷¹ Vice News, 21/09/2015, [url](#); Shafaaq, 19/09/2015, [url](#); WHO, 22/11/2015, [url](#)

²⁷² Shafaaq, 23/09/2015, [url](#)

²⁷³ IBC, s.d., [url](#)

²⁷⁴ UNHCR Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015

hoogopgeleide mannen die in het huidige Irak geen kansen meer zagen om sociaal en economisch hun potentieel waar te maken.²⁷⁵

²⁷⁵ ICG, 08/08/2016, [url](#)

Samenvatting

Na een periode met een stabiel niveau van geweld in de hoofdstad en de daartoe behorende provincie tussen 2014 en 2016 – talrijke aanslagen met maandelijkse slachtofferaantallen van honderden doden en gewonden is er sinds de jaarwisseling van 2016 naar 2017 een duidelijke trend naar minder aanslagen en kleinere aantallen slachtoffers.

Desalniettemin is ISIS nog altijd actief in Bagdad door middel van terreuraanslagen met explosieven: de hele stad en de omliggende gebieden worden regelmatig geconfronteerd met bomvoertuigen, zelfmoordvesten en bermbommen. Ondanks de omvangrijke veiligheidsmaatregelen van politie, leger en milities maken deze aanslagen nog altijd slachtoffers onder de burgerbevolking. Het aantal slachtoffers door aanslagen en door andere vormen van geweld dat in 2015 en 2016 stabiel bleef – om en bij de 300 doden en 700 gewonden per maand – is vanaf einde 2016 sterk beginnen dalen, tot op een niveau zoals voor het laatst in 2012 gezien. Het aantal geweldincidenten is over de hele lijn teruggelopen: minder autobommen, minder IED's, en ook minder aan het conflict gerelateerde moorden. Deze trend houdt al heel 2017 en in de eerste maanden van 2018 aan.

De hele provincie Bagdad bevindt zich onder controle van de Iraakse regering en de veiligheidsdiensten van de regering, maar momenteel zijn de prominent aanwezige sjiitische milities een belangrijke machtsfactor. Deze milities – die officieel deel uitmaken van de *Iraq Security Forces* en onder de paraplu van de Popular Mobilization Units (PMU) werken – staan mee in voor de veiligheidscontroles en de ordehandhaving in Bagdad, wat vooral bij de soennitische minderheid voor wantrouwen en vrees voor een herhaling van de burgeroorlog van 2006-2007 zorgt. De sjiitische meerderheid heeft echter meer vertrouwen in de milities dan in de politie, die als corrupt wordt ervaren. De milities maken mee jacht op ondergrondse terreurcellen, dragen bij tot de ordehandhaving, en bewaken de sjiitische wijken. Zij gaan soms hardhandig te werk, en er zijn berichten over arrestaties, mishandelingen en verdwijningen van burgers. De milities leggen geen rekenschap af aan de overheid hoewel ze officieel onder het gezag van de autoriteiten staan. De grootste milities vormen ook een duidelijk aanwezige politieke macht in Bagdad, en enkele van hen staan effectief onder controle van Iran. In de straten van de hoofdstad worden ook regelmatig lijken gevonden, maar vaak is het niet mogelijk om de daders te identificeren, omdat ook onafhankelijk opererende leden van milities en criminele bendes gelijkaardige misdaden begaan, bijvoorbeeld om losgeld af te persen van ontvoerde burgers.

Soennieten in Bagdad lopen een groter risico om slachtoffer te worden van sjiitische milities dan sjiieten. Deze milities hebben door hun militaire overwinning tegen ISIS verder aan invloed gewonnen, en zij wensen nu ook politiek kapitaal te slaan uit hun machtspositie.

Er zijn geen duidelijke geografische verschillen vast te stellen: het geweld treft heel Bagdad, en er is geen wijk die gespaard blijft van aanslagen. Hetzelfde geldt voor de buitengebieden.

Er bevinden zich bijna 144.000 binnenlandse vluchtelingen in de provincie Bagdad. De meesten werden verdreven uit de regio's die onder de controle van ISIS stonden, of waar gevechten tussen de regeringstroepen en de PMU tegen ISIS hebben plaatsgevonden. De IDP's leven meestal bij gastfamilies of in huurwoningen, maar hun economische situatie is vaak precair, en zij moeten een beroep doen op humanitaire hulp. Bijna alle IDP's geven aan terug te willen keren naar hun thuis zodra de situatie het toelaat. Er is een terugkeer naar de op ISIS heroverde steden en gebieden op gang gekomen. Het aantal ontheemden in Bagdad is ook sterk verminderd omdat er nog maar weinig nieuwe bijkomen. De gevechten tussen de ISF en ISIS zijn afgelopen, er komen nog maar weinig nieuwe ontheemden bij.

De impact van het geweld op het dagelijkse leven van de burgers in Bagdad is gemengd: enerzijds worden verplaatsingen bemoeilijkt door de controleposten (die nu wel meer en meer worden afgebouwd), maar anderzijds is Bagdad nog steeds een functionerende grootstad, ondanks de

veiligheidsrisico's en de frequente problemen met de infrastructuur. De stad wordt niet belegerd door ISIS, de bevoorrading met levensnoodzakelijke goederen is ten allen tijde verzekerd, de verkeerswegen zijn open (waaronder ook de internationale luchthaven). De economische situatie is door de tegenvallende inkomsten van de staat, de grote uitgaven voor de oorlog en de economische ontwrichting door de meer dan twee miljoen ontheemden in het hele land echter zodanig verslechterd dat de ontevredenheid onder de bevolking sterk is toegenomen. Er zijn talrijke betogingen tegen het falende beleid van de overheid om de infrastructuur op punt te brengen, en vooral ook tegen de alomtegenwoordige corruptie.

De scholen en universiteiten zijn open en er is gezondheidszorg, al staat de laatste onder druk.

In juni 2016 werd Falluja veroverd op ISIS, en in oktober 2016 zetten de ISF de aanval in op Mosul. In juli 2017 werd ook Mosul veroverd, en enkele weken later Tall Afar. De overgebleven gebieden van ISIS in de provincies Anbar, Ninewa, Salah al-Din en Kirkuk volgden in de daaropvolgende maanden, en van een dreiging dat de hoofdstad in de handen van ISIS zou kunnen vallen is in de eerste maanden van 2018 geen enkele sprake meer.

Het door ISIS uitgeroepen kalifaat is volledig verdwenen, maar het wegvallen van deze machtsfactor betekent ook een toename van de politieke onzekerheid: Irak komt nu terecht in een nieuwe fase, en de conflicten tussen de centrale regering en de *Kurdish Regional Government* (KRG), maar ook tussen de verschillende groepen binnen de sjiiitische meerderheid komen opnieuw op de voorgrond te staan, zoals de herovering van de omstreken gebieden op de Koerdische peshmerga in oktober 2017 heeft aangetoond.

De successen van het Iraakse leger en de PMU betekenen een opsteker voor de regering Abadi, maar door het verdwijnen van de gemeenschappelijke vijand ISIS komen de politieke tegenstellingen tussen de verschillende machtsgroepen in Bagdad weer sterker op de voorgrond.

Bijlagen

Zware aanslagen in Bagdad (stad en provincie) van september 2017 tot maart 2018

In deze lijst worden slechts de heel zware aanslagen opgenomen. Dit is GEEN exhaustieve lijst van veiligheidsincidenten in deze periode.

(Tot 19 maart 2018)

- Op 27 november 2017 vallen bij een aanval met vuurwapens en een zelfmoordvest in Nahrawan in het district Mada'in 17 doden en 28 gewonden.²⁷⁶
- Op 15 januari 2018 vallen bij een dubbele zelfmoordaanslag op het Tayaranplein in Bagdad 38 doden en meer dan 100 gewonden.²⁷⁷

Bibliografie

Rechtstreekse contacten

Hooggeplaatste medewerker van een internationale organisatie in Bagdad, anonieme bron, e-mail, 16/09/2015, 02/10/2015, 21/03/2016, contactgegevens niet vermeld omwille van vertrouwelijkheid

Institute for the Study of War (ISW), e-mail, 16/09/2015, contactgegevens niet vermeld omwille van vertrouwelijkheid

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Regional Research & Information Officer, Office of the MENA Director in Amman, telefoongesprek, 16/09/2015, contactgegevens niet vermeld omwille van vertrouwelijkheid

Geschreven en audiovisuele bronnen

Agence France-Presse (AFP), *Iraqi minister tenders resignation after deadly blast*, 06/07/2016, https://sg.news.yahoo.com/iraq-interior-minister-submits-resignation-deadly-blast-130719392.html?soc_src=social-sh&soc_trk=tw [geraadpleegd op 20/03/2018]

Agence France-Presse (AFP) via Yahoo News, *IS jihadists take Ramadi but pinned back in Palmyra*, 18/05/2015, <https://www.yahoo.com/news/dozens-dead-fighting-ancient-syrian-city-palmyra-082617643.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Akhbaar, *اعتقال خلية لدا عش خططت لتفجيرات انتحارية في بغداد* [Video. Arrestatie van een ISIS-cel die zelfmoordaanslagen in Bagdad plande], 20/03/2016, <http://www.akhbaar.org/home/2016/3/208999.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

²⁷⁶ EPIC, ISHM: November 23 – 30, 2017, 30/11/2017, [url](#); UN Iraq, UN Envoy Kubiš Condemns Terrorist Gun Attack and Suicide Bombing Targeting Civilians in Baghdad, 28/11/2017, [url](#)

²⁷⁷ EPIC, ISHM: January 5 – 18, 2018, 18/01/2018, [url](#); UN Iraq, UN's Kubiš Strongly Condemns Cowardly Terrorist bombing in Baghdad, 15/01/2018, [url](#)

Al-Bayan Center for Planning and Studies (Knights M.), *The Future of Iraq's Armed Forces*, 09/03/2016, <http://www.bayancenter.org/en/wp-content/uploads/2016/03/The-future.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Algemene Inlichtingen – en Veiligheidsdienst, Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (AIVD), *Transformatie van het jihadisme in Nederland Zwermodynamiek en nieuwe slagkracht IVD*, 06/2014, https://www.aivd.nl/binaries/aivd_nl/documenten/publicaties/2014/06/30/transformatie-van-het-jihadisme-in-nederland/Transformatie+jihadisme+in+nederland+20140630.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Jazeera, *Baghdad's Generator Man*, 19/06/2016, <http://www.aljazeera.com/programmes/witness/2012/06/2012618132430953572.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Jazeera, *Ramadan 2017: First day of fasting expected May 27*, 26/05/2017, <http://www.aljazeera.com/news/2017/04/ramadan-fasting-start-date-170427062743037.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Almada Press, *اعتقال تسعة عناصر من (داعش) شمالي بغداد* [Nine elements of Daesh arrested north of Baghdad], 15/02/2016, <http://www.almadapress.com/ar/NewsDetails.aspx?NewsID=64846> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Are Iraq's politicians to blame for Baghdad terror attacks?*, 16/05/2016, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/05/iraq-baghdad-bombings-political-crisis.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Baghdad considers security overhaul*, 25/08/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/security-baghdad-corruption.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Iraq begins construction on Baghdad wall*, 07/02/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/02/iraq-baghdad-wall-deepens-sectarian-division.html#> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Iraq mulls post-IS role for PMU*, 22/08/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/pmu-iraq-army-national-guard.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Iraq PM sacks Baghdad security chiefs after deadly blast*, 08/07/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/sites/almonitor/contents/afp/2016/07/iraq-bombing-baghdad-security.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Iraqi activists, journalists terrorized by armed groups*, 08/05/2017, <http://fares.al-monitor.com/pulse/originals/2017/05/iraq-civil-activists-freedom-abduction.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Iraqi militias aspire to be like Iran's Revolutionary Guards*, 21/08/2016, http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/iraq-pmu-iran-irgc-russia-turkey-syria-agreement.html?utm_source=dlvr.it&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Kadhimiya and Adhamiya, symbols of Iraqi sectarianism*, 05/08/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/08/kadhimiya-adhamiyah-baghdad-tigris.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *PMU wants to take over Baghdad's security*, 09/06/2017, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/06/iraq-security-baghdad-operations-command-pmu.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Why is Baghdad removing checkpoints during security crisis?*, 05/01/2017, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2017/01/baghdad-security-concrete-barriers-checkpoints.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Al-Monitor, *Will Popular Mobilization Units participate in Iraqi elections?*, 04/09/2016, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2016/09/popular-mobilization-iraq-election.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Andalou Agency, *Sacked Iraq security personnel stage protest in Baghdad*, 05/01/2018, <https://aa.com.tr/en/middle-east/sacked-iraq-security-personnel-stage-protest-in-baghdad/1023497> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Arab Center Washington DC, Gurbuz M., *Iraq's Disputed Territories: A Worrisome Achilles' Heel*, 13/11/2017, http://arabcenterdc.org/policy_analyses/iraqs-disputed-territories-a-worrisome-achilles-heel/ [geraadpleegd op 20/03/2018]

Arabian Business, *In pictures: 2017 Iraqi Cultural Festival*, 10/09/2017, <http://www.arabianbusiness.com/gallery/378214-in-pictures-2017-iraqi-cultural-featival?page=5&img=5> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Armed Conflict Location & Event Data Project (ACLED) [website], z.d., <https://www.acleddata.com/data/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Associated Press (AP) via Facebook, *Baghdad power broker: Running the neighborhood generator*, 04/05/2010, <https://www.facebook.com/notes/ap/baghdad-power-broker-running-the-neighborhood-generator/10150189007355651/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Associated Press (AP), *Fears in Iraqi government, army over Shiite militias' power*, 21/03/2016, <http://www.militarytimes.com/story/military/2016/03/21/fears-iraqi-government-army-over-shiite-militias-power/82101226/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Blogger, Joel Wing. *My blogs*, s.d., <https://draft.blogger.com/profile/09611810110771744360> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *General Qasem Soleimani: Iran's rising star*, 06/03/2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27883162> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *How Baghdad attack put UN aid missions at risk*, 18/03/2013, <http://www.bbc.com/news/world-europe-23717105> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Iraq declares war with Islamic State is over*, 09/12/2017, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-42291985> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Iraq crisis: US to send 'military advisers'*, 20/06/2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-27932443> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Iraqis protest over Baghdad heatwave power cuts*, 01/08/2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-33743746> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Iraq: Shia militias 'killing Sunnis in reprisal attacks'*, 14/10/2014, http://www.bbc.co.uk/news/world-middle-east-29603272#sa-ns_mchannel=rss&ns_source=PublicRSS20-sa [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Iraq violence: IS bombing kills 125 Ramadan shoppers in Baghdad*, 03/07/2016, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-36696568> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *Isis rebels declare Islamic state in Iraq and Syria*, 30/06/2014, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-28082962> [geraadpleegd op 20/03/2018]

British Broadcasting Corporation (BBC) News, *'Life has to go on' in Baghdad despite threats from so-called Islamic State* [video], 06/06/2015, <http://www.bbc.com/news/world-middle-east-33036007> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Cedoca, *All IED, VBIED, SVBIED and SVEST in Iraq, recorded by EPIC, from 10 June 2016 until present.* Attention: No data from some periods! No data from ISIS-territory!, s.d., <https://www.google.com/maps/@33.2819284,44.5007242,11.21z/data=!4m2!6m1!1s1Bx5EPHXH3cVogzgWLDIxUANcNU?hl=en&hl=en> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Cordesman A.H., Khazai S.), *Iraq in Crisis*, 30/05/2014, http://csis.org/files/publication/140513_Cordesman_IraqInCrisis_Web.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Center for Strategic and International Studies (CSIS) (Cordesman A.H.), *Iraqi Stability and the "ISIS War"*, 12/08/2015, http://csis.org/files/publication/150812_Iraq_Stability_and_the_War_on_ISIS.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Combating Terrorism Center (CTC) (Knights M., Mello A.), *Losing Mosul, Regenerating in Diyala: How the Islamic State Could Exploit Iraq's Sectarian Tinderbox*, 25/10/2016, <https://ctc.usma.edu/posts/losing-mosul-regenerating-in-diyala-how-the-islamic-state-could-exploit-iraqs-sectarian-tinderbox> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Combating Terrorism Center (CTC) (Knights M.), *Predicting the Shape of Iraq's Next Sunni Insurgencies*, in *CTC Sentinel*, 13, 08/2017, www.washingtoninstitute.org/uploads/Documents/opeds/Knights20170817-CTCSentinel.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Congressional Research Service (CRS) (Blanchard C. M.), *Iraq in brief*, 06/02/2018, <https://fas.org/sqp/crs/mideast/R45096.pdf> [geraadpleegd op 01/03/2018]

Congressional Research Service (Katzman K.), *Iraq: Politics, Governance, and Human Rights*, 02/07/2014, <http://www.refworld.org/pdfid/53d62d684.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Congressional Research Service (Katzman K., et al.), *The "Islamic State" Crisis and U.S. Policy*, 12/11/2014, <https://www.hsdl.org/?view&did=759995> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Daesh Daily, *January 12, 2016*, 13/01/2016, <http://www.daeshdaily.com/january-12-2016/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Dodge T., *Iraq: From War to a New Authoritarianism*, London : Routledge, 12/2012

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, *ISHM 65, May 27 – June 9, 2016*, 09/06/2016, <http://www.epic-usa.org/ishm65/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, *ISHM 72, July 22 – 28, 2016*, 28/07/2016, <http://www.epic-usa.org/ishm72/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, *ISHM 99, February 10 – 16, 2017*, 16/02/2017, <http://www.epic-usa.org/ishm99/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, *ISHM 105, March 24 – 30, 2017*, 30/03/2017, <http://www.epic-usa.org/ishm105/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, *ISHM 113, May 19 – 25, 2017*, 25/05/2017, <http://www.epic-usa.org/ishm113/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, ISHM 114, May 26 – June 1, 2017, 01/06/2017, <http://www.epic-usa.org/ishm114/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, ISHM 127, August 25 – 31, 2017, 31/08/2017, <http://www.epic-usa.org/ishm127/#Headline4> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor (ISHM)*, ISHM 140: November 23 – 30, 2017, 30/11/2017, <https://www.epic-usa.org/ishm140/#Headline4> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Education for Peace in Iraq Center (EPIC), *Iraq Security and Humanitarian Monitor, Archived ISHM Reports*, s.d., <http://www.epic-usa.org/what-we-do/ishm/ishm-archives/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Foreign Affairs, Dempsey, M.P., *How ISIS' Strategy Is Evolving. What the U.S. Can Do to Counter the Group's Shifting Tactics*, 18/01/2018, <https://www.foreignaffairs.com/articles/syria/2018-01-18/how-isis-strategy-evolving> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Foreign Policy (Knights M.), *The Liberation of Fallujah, the Fall of Baghdad*, 23/05/2016, http://foreignpolicy.com/2016/05/23/the-liberation-of-fallujah-the-fall-of-baghdad/?wp_login_redirect=0 [geraadpleegd op 20/03/2018]

Free Word (Guthrie A.), *Decoding Daesh: Why is the new name for ISIS so hard to understand?*, 19/02/2015, <https://www.freewordcentre.com/explore/daesh-isis-media-alice-guthrie> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Garda World, *Iraq: Demonstration in Baghdad January 19 - Calls for demonstration to take place in Tahrir Square, Baghdad, and various locations in the south of Iraq on January 19*, 19/01/2018, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/86406/iraq-demonstration-in-baghdad-january-19> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Garda World, *Iraq: Demonstrations in Baghdad and the south Jan. 26*, 26/01/2018, <https://www.garda.com/crisis24/news-alerts/87716/iraq-demonstrations-in-baghdad-and-the-south-jan-26-update-1> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Getty Images, *Iraqs Mosul completely freed from Daesh*, 11/07/2017, <http://www.gettyimages.be/detail/nieuwsfoto's/people-attend-a-concert-as-they-celebrate-after-mosul-nieuwsfotos/812769032#people-attend-a-concert-as-they-celebrate-after-mosul-completely-picture-id812769032> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), *An explosion during the day. A concert in the evening. This is what #Baghdad is for many of us, extreme ups and downs. A schizophrenic city* [Twitter post], 28/08/2017, <https://twitter.com/HayderSH/status/902219726855778304> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), *Protestors are crossing Al-Jumhooria bridge heading towards Green Zone. All chanting for #Iraq Video by Karim Ashoor* [Twitter post], 18/03/2016, <https://twitter.com/HayderSH/status/710757798586544128> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Hayder Al-Shakeri (@HayderSH), *Protestors are spending their 5th night of the sit-in at the entrances of the Green Zone in #Baghdad #Iraq* [Twitter post], 23/03/2016, <https://twitter.com/HayderSH/status/712386789194014721> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Huffington Post (Kadhim A.), *Iraq Declares A Brilliant Victory In Mosul: What Are The Lessons?*, 10/07/2017, <http://www.huffingtonpost.com/entry/5963be8ce4b0911162fc2e04> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *After Liberation Came Destruction, Iraqi Militias and the Aftermath of Amerli*, 18/03/2015, <https://www.hrw.org/report/2015/03/18/after-liberation-came-destruction/iraqi-militias-and-aftermath-amerli> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Iraq: Looting, Destruction by Forces Fighting ISIS*, 16/02/2017, <https://www.hrw.org/news/2017/02/16/iraq-looting-destruction-forces-fighting-isis> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Iraq: Possible War Crimes by Shia Militia, Sunnis Targeted in Muqdadiya after ISIS Attack*, 31/01/2016, <https://www.hrw.org/news/2016/01/31/iraq-possible-war-crimes-shia-militia> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Pro-Government Militias' Trail of Death*, 31/07/2014, http://www.ecoi.net/local_link/282421/399543_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Ruinous Aftermath, Militias Abuses Following Iraq's Recapture of Tikrit*, 20/09/2015, <https://www.hrw.org/report/2015/09/20/ruinous-aftermath/militias-abuses-following-iraqs-recapture-tikrit> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Humanitarian Response, *Iraq, Humanitarian Needs Overview 2015*, 06/2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/2015_iraq_humanitarian_needs_overview_0.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Hürriyet Daily News, *First video released of abducted Turkish workers in Baghdad*, 11/09/2015, <http://www.hurriyetdailynews.com/first-video-released-of-abducted-turkish-workers-in-baghdad.aspx?pageID=238&nID=88375&NewsCatID=352> [geraadpleegd op 20/03/2018]

IHS, *Islamic State Lost 22 Percent of Territory in Past 15 Months, IHS Says*, 16/03/2016, <http://press.ihs.com/press-release/aerospace-defense-security/islamic-state-lost-22-percent-territory-past-15-months-ihs-> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Lewis J.D.), *Al-Qaeda in Iraq Resurgent. The Breaking the Walls Campaign, Part I*, 09/2013, <http://www.understandingwar.org/report/al-qaeda-iraq-resurgent> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Lewis J.D.), *Al-Qaeda in Iraq Resurgent, Part II*, 10/2013, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/JessVBIED_PartII_3Oct.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Baghdad Map*, 10/08/2012, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/Baghdad_1.jpg [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Control of Terrain in Iraq: January 7, 2015*, 07/01/2015, <http://www.understandingwar.org/background/control-terrain-iraq-january-7-2015> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Martin P.), *Iraq Government Collapse Likely as a Rump Parliament Calls for Resignations*, 15/04/2016, <http://post.understandingwar.org/background/iraq-government-collapse-likely-rump-parliament-calls-resignations> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: June 15, 2014*, 15/06/2014, <http://www.understandingwar.org/background/situation-report-june-15-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: June 17, 2014*, 17/06/2014, <http://www.understandingwar.org/background/situation-report-june-17-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: June 26, 2014*, 26/06/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-june-26-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: July 14, 2014*, 14/07/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-july-14-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: July 15, 2014*, 15/07/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-july-15-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: July 16, 2014*, 16/07/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-update-july-16-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: July 19, 2014*, 19/07/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-map-july-19-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: July 24, 2014*, 24/07/2014, <http://www.understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-july-24-2014> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: September 15-17, 2015*, 17/09/2015, <http://www.understandingwar.org/map/iraq-situation-report-september-15-17-2015> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: May 11-24, 2016*, 24/05/2016, <http://understandingwar.org/sites/default/files/iraq%20SITREP%202016-05-23%20PDF.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: June 29 - July 6, 2016*, 06/07/2016, <http://understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-june-29-july-6-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: September 20 - October 3, 2016*, 04/10/2016, <http://understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-september-20-october-3-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: December 1-6, 2016*, 06/12/2016, <http://understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-december-1-6-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: December 21, 2016 - January 5, 2017*, 05/01/2017, <http://understandingwar.org/backgroundunder/iraq-situation-report-december-21-2016-january-5-2017> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: January 25 - February 1, 2017*, 01/02/2017, <http://understandingwar.org/sites/default/files/iraq%20SITREP%202017-02-01%20PDF.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Iraq Situation Report: February 11-16, 2017*, 16/02/2017, <https://3.bp.blogspot.com/-NRzp85NaOw/WKYWwcDEymI/AAAAAAAAIQ4/h6sEDJdHGxQ->

[Zu1VNDZRZCn2tGtJB5G9vwCLcB/s1600/iraq%2BSITREP%2B2017-02-16%2BHIGH-01.png](#) [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *ISIS Sanctuary Map: March 3, 2016*, 03/03/2016, http://www.understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20Sanctuary%2003%20MAR-01_4.png [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *ISIS Sanctuary Map: December 8, 2016*, 08/12/2016, <http://understandingwar.org/backgrounder/isis-sanctuary-map-december-8-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *ISIS Sanctuary Map: May 10, 2017*, 10/05/2017, https://1.bp.blogspot.com/-63PmBhCjvyU/WRNKSt727AI/AAAAAAAAAIcI/twAXnB6EFtEkmwIOf1sLc77iSlcnZSY-AClCB/s1600/Sanctuary%2BMap%2B9%2BMAY_Map%2Band%2BHeader.png [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Martin P.), *ISIS's Explosive Attacks in the Greater Baghdad Area: April 4 - May 11, 2016*, 11/05/2016, <http://understandingwar.org/backgrounder/isis-explosive-attacks-greater-baghdad-area-april-4-may-11-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Martin P., Anagnostos E.), *Power-plays in Iraq's Political Crisis: Constitutional Provisions*, 15/04/2016, <http://post.understandingwar.org/backgrounder/power-plays-iraqs-political-crisis-constitutional-provisions> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Martin P., Anagnostos E., Bessette R.), *Sadr Attempts a De-facto Coup in Iraq*, 01/05/2016, <http://iswresearch.blogspot.be/2016/05/sadr-attempts-de-facto-coup-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Lewis J.D.), *The Battle for Baghdad: Scenarios*, 13/06/2014, <http://www.understandingwar.org/backgrounder/battle-baghdad-scenarios> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Anagnostos E.), *The Campaign for Mosul: November 29 - December 5, 2016*, 05/12/2016, <http://understandingwar.org/backgrounder/campaign-mosul-november-29-december-5-2016> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Lewis McFate J.), *The ISIS Defense in Iraq and Syria: Countering an Adaptive Enemy*, 05/2015, <http://understandingwar.org/sites/default/files/ISIS%20Defense%20in%20Iraq%20and%20Syria%20--%20Standard.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW), *Warning: Political Crisis in Iraq's Parliament as PM Abadi's Reforms Presented*, 12/04/2016, <http://iswresearch.blogspot.be/2016/04/warning-political-crisis-in-iraqs.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Martin P.), *Warning: Sadrists Storm the Green Zone*, 30/04/2016, <http://iswresearch.blogspot.be/2016/04/warning-sadrists-storm-green-zone.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War, Iraqi Updates (Sinan A.), *Sadr Rejuvenates Demonstrations as PM Abadi Works to Implement Decisive Reforms*, 01/03/2016, <http://iraquiupdates.blogspot.be/2016/02/sadr-rejuvenatesdemonstrations-as-pm.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Crisis Group (ICG), *Fight or Flight: The Desperate Plight of Iraq's "Generation 2000"*, 08/08/2016, <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/fight-or-flight-desperate-plight-iraq-s-generation-2000> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Crisis Group (ICG) (Fantappie M.), *Iraq: On the Edge of Chaos*, 14/05/2016, http://blog.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/2016/05/14/iraq-on-the-edge-of-chaos-2/?utm_source=Sign+Up+to+Crisis+Group%27s+Email+Updates&utm_campaign=c967f6d0a2-Iraq_commentary5_16_2016&utm_medium=email&utm_term=0_1dab8c11ea-c967f6d0a2-359662945 [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Crisis Group (ICG), *Iraq's Civil War, the Sadrists and the Surge*, 07/02/2008, <https://www.crisisgroup.org/middle-east-north-africa/gulf-and-arabian-peninsula/iraq/iraq-s-civil-war-sadrists-and-surge> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq Mission [site web], s.d., <http://iomiraq.net/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Baghdad Governorate Profile*, 05/2015, <http://iomiraq.net/file/1949/download> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix, DTM Round XXVIII September 2015*, 09/2015, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&task=download&id=1491_2f16314558edd8125497fe44b5ccc5e0&Itemid=626&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix, DTM Round 72*, 30/05/2017, http://iraqdtm.iom.int/DTM_Reports/DTM-May%202017.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *DTM Round 78*, 30/08/2017, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/Round78_Report_English_2017_August_30_IOM_DTM.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix, DTM Round 90*, 28/02/2018, http://iraqdtm.iom.int/LastDTMRound/Round90_Report_English_2018_February_28_IOM_DTM.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix*, 19/01/2017, <http://iraqdtm.iom.int/IDPsML.aspx> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix*, 15/09/2017, <http://iraqdtm.iom.int/IDPsML.aspx> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Organization for Migration (IOM) Iraq, *Displacement Tracking Matrix. Location Assessment Coverage*, 02/2016, <http://iraqdtm.iom.int/LocationAssessment.aspx> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iran Front Page (IFP) News, *Iraq Still Alive: Thousands Celebrate Opening of Baghdad Mall*, 29/08/2017, <http://ifpnews.com/exclusive/iraq-still-alive-thousands-celebrate-opening-baghdad-mall/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC) [site web], s.d., <https://www.iraqbodycount.org> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC), *About the Iraq Body Count project*, s.d., <https://www.iraqbodycount.org/about/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC), *Database. Documented civilian deaths from violence*, s.d., <https://www.iraqbodycount.org/database/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC), *Database. Recent Events*, s.d., <https://www.iraqbodycount.org/database/recent/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC), *Methods, 2. Data sources*, s.d., <https://www.iraqbodycount.org/about/methods/2> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Iraq Body Count (IBC), *Show or compare maximum recorded killed per month from 2003 to 2017 in Baghdad by any perpetrators using any weapons killing 1 or more*, s.d., <https://www.iraqbodycount.org/components/multigraph/multigraph.php?w=606&h=216&style=db&sy=2003&ey=2016&type=mk&res=month&loc%5b%5d=1&wea%5b%5d=0&for%5b%5d=0&siz%5b%5d=0> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Jiyad S. [blog], *The flames that consumed hope*, 05/07/2016, <https://sjiyad.wordpress.com/2016/07/05/the-flames-that-consumed-hope/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Joint Analysis and Policy Unit (JAPU), *Governorate Profiles - Baghdad*, 03/2016, http://www.ncciraq.org/images/infobygov/NCCI_Baghdad_Governorate_Profile.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Knights, M., [Twitterpost], 23/11/2017, <https://twitter.com/Mikeknightsiraq/status/933530381697118213> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Landinfo, *Temanotat, Irak: Bagdad - sikkerhetssituasjon per februar 2015*, 13/02/2015, http://www.landinfo.no/asset/3075/1/3075_1.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Methaq Al-fayyadh, *Today EID in Sadr City* [Twitter post], 02/09/2017, <https://twitter.com/MethaqAlFayyadh/status/904044578340253696> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, *Ambtsbericht Veiligheidssituatie in Irak*, 19/09/2014, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/ambtsberichten/2014/09/19/ambtsbericht-irak-veiligheidssituatie-2014-09-19/ambtsbericht-veiligheidssituatie-in-irak-september-2014.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog] via Internet Archive, *Columbia University Charts Sectarian Cleansing of Baghdad*, 19/11/2009, https://web.archive.org/web/20150724100326/http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Baghdad_Ethnic_Mid_2008_sm.jpg [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *1,282 Dead and 425 Wounded In Iraq, November 2017*, 04/12/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/12/1282-dead-and-425-wounded-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *1,459 Killed, 636 Wounded In Iraq July 2017*, 03/08/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/08/1459-killed-636-wounded-in-iraq-july.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *1,958 Killed and 1,261 Wounded In Iraq In August 2017*, 03/09/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/09/1958-killed-and-1261-wounded-in-iraq-in.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *2,001 Killed, 1,459 Wounded In Iraq In May 2017*, 09/06/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/06/2001-killed-1459-wounded-in-iraq-in-may.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *2,677 Killed and 1,742 Wounded In Iraq April 2017*, 10/05/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/05/2677-killed-and-1742-wounded-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *24,091 Reported Dead And 39,205 Wounded In Iraq In 2016 (2nd Revision)*, 02/01/2017, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2017/01/24079-reported-dead-and-39166-wounded.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *3,230 Dead, 1,128 Wounded In Iraq June 2017*, 08/07/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/07/3230-dead-1128-wounded-in-iraq-june-2017.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *4,360 Dead, 3,920 Wounded In Iraq November 2016*, 02/12/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/12/4360-dead-3920-wounded-in-iraq-november.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *5,198 Dead And Wounded In Iraq In Oct 2016*, 02/11/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/11/5198-dead-and-wounded-in-iraq-in-oct.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *6,732 Dead and Wounded In Iraq In March 2017*, 09/04/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/04/6732-dead-and-wounded-in-iraq-in-march.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *649 Deaths, 275 Wounded Feb 2018 In Iraq (UPDATED)*, 03/08/2018, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2018/03/643-deaths-256-wounded-feb-2018-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *728 Dead And 549 Wounded In September 2017 In Iraq*, 04/10/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/10/728-dead-and-549-wounded-in-september.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *913 Killed 721 Wounded In Iraq In October 2017*, 03/11/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/11/1093-killed-721-wounded-in-iraq-in.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Ana Freed In Anbar Whilte Shirqat And Hawija Attacked*, 22/09/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/09/ana-freed-in-anbar-whilte-shirqat-and.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Anbar Operation And Turkey's Bombing Of Kurdistan Leads To Jump In Casualties In Iraq*, 03/08/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/08/anbar-operation-and-turkeys-bombing-of.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Declining Violence In Iraq, Jan-Jul 2016*, 22/08/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/08/declining-violence-in-iraq-jan-jul-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Despite A Drop In Attacks Casualties Remain High In Iraq In 2015*, 03/06/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/06/despite-drop-in-attacks-casualties.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Incidents and Casualties All Down In Iraq Dec 2017*, 02/01/2018, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2018/01/incidents-and-casualties-all-down-in.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Iraqi Deaths*, s.d., <http://musingsoniraq.blogspot.be/search/label/Iraqi%20Deaths> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Iraqi Forces Finish Hawija Now On To Western Anbar Again*, 11/10/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/10/iraqi-forces-finish-hawija-now-on-to.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Islamic State Executions Skyrocket In Iraq's Ninewa In August 2015*, 07/09/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/09/islamic-state-executions-skyrocket-in.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Large Drop In Casualties In Iraq 4th Wk Of Sep, But Figures Not Reliable*, 01/10/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/10/large-drop-in-casualties-in-iraq-4th-wk.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Life In Iraq's Tikrit Returns To Normal*, 11/02/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/02/life-in-iraqs-tikrit-returns-to-normal.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Lowest Reported Attacks and Casualties In Iraq Sep 2015 Due To Eid Holiday*, 07/10/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/10/lowest-reported-attacks-and-casualties.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *March 2015 Casualties Increase In Iraq Due To Tikrit Operation*, 02/04/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/04/march-2015-casualties-increase-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Sadr Takes Over Protests In Iraq's Capital But What's Next?*, 30/05/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/05/sadr-takes-over-protests-in-iraqs.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Security In Iraq, 3rd Qtr 2015*, 28/09/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/09/security-in-iraq-3rd-qtr-2015.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Security In Iraq, 4th Qtr 2015*, 30/08/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/08/security-in-iraq-4th-qtr-2015.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Security In Iraq, Jul 1-7, 2016*, 11/07/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/07/security-in-iraq-jul-1-7-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Security In Iraq, May 15-21, 2016*, 24/05/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/05/security-in-iraq-may-15-21-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Shirqat Freed, Clearing In Anbar, Hawija In the Offing*, 23/09/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/09/shirqat-freed-clearing-in-anbar-hawija.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Tal Afar Battle Done Onto Hawija?*, 01/09/2017, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2017/09/tal-afar-battle-done-onto-hawija.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *The New Security Threat To Iraq's Capital Baghdad*, 12/02/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/02/the-new-security-threat-to-iraqs.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence Continues To Decline In Iraq, Nov 2015*, 07/12/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/12/violence-continues-to-decline-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence Down In Iraq In February 2015*, 02/03/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/03/violence-down-in-iraq-in-february-2015.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq January 2017*, 05/02/2017, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2017/02/violence-in-iraq-january-2017.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq July 2016*, 03/08/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/08/violence-in-iraq-july-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq June 2016*, 06/07/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.be/2016/07/violence-in-iraq-june-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq Levels Off*, 05/11/2015, <https://musingsoniraq.blogspot.be/2015/11/violence-in-iraq-levels-off.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, April 2016*, 09/05/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/05/violence-in-iraq-april-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, August 2016*, 05/09/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/09/violence-in-iraq-august-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, Dec 2015*, 11/01/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/01/violence-in-iraq-dec-2015.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, February 2016*, 07/03/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/03/violence-in-iraq-march-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, Jan 2016*, 04/02/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/02/violence-in-iraq-jan-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, May 2016*, 07/06/2016, <https://musingsoniraq.blogspot.com/2016/06/violence-in-iraq-may-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence In Iraq, Sep 2016*, 05/10/2016, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2016/10/violence-in-iraq-sep-2016.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence On the Decline In Iraq*, 02/07/2015, <http://musingsoniraq.blogspot.be/2015/07/violence-on-decline-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Musings on Iraq (Wing J.) [blog], *Violence Up In Iraq, Jan 2018*, 02/02/2018, https://musingsoniraq.blogspot.com/2018/02/violence-up-in-iraq-jan-2018_2.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Habib M.), *Baghdad's Legal Gangs? As Iraqi Police Lose Control Of Streets, Militias Take Over*, 19/01/2017, <http://www.niqash.org/en/articles/security/5524/Iraqi-Police-Lose-Control-Of-Streets-As-Militias-Take-Over.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Habib M.), *Star Wars: Historical Religious Disagreement Turns Political in Iraq*, 03/09/2015, <http://www.niqash.org/en/articles/politics/5093/Historical-Religious-Disagreement-Turns-Political-in-Iraq.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Sadoun M.), *Food, Family, No Sleep: Baghdad A New City During Ramadan, Thanks to End of Curfew*, 09/07/2015, <http://www.niqash.org/en/articles/society/5049/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Saleh I.), *Extremists Change Tactics in Baghdad*, 19/01/2017, <http://www.niqash.org/en/articles/security/5523/Extremists-Change-Tactics-in-Baghdad.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

NRT, *Car Bomb Targets Checkpoint North of Baghdad*, 13/07/2016, <http://www.nrttv.com/EN/Details.aspx?Jimare=8917> [geraadpleegd op 20/03/2018]

NRT, *Iraq Demonstrations Condemn Trump Decision*, 08/12/2017, <http://www.nrttv.com/EN/Details.aspx?Jimare=17834> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Press TV, *Iraq's theme park restored to pre-war glory*, 05/03/2016, <http://presstv.com/Detail/2016/03/05/453986/Baghdad-Zawraa-amusement-park> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Baghdad Bombing Death Toll Rises To More Than 290*, 07/07/2016, <http://www.rferl.org/a/iraq-baghdad-bombing-toll-rises-again/27844775.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Iraq's Parliament Adopts Law Legalizing Shi'ite Militias*, 26/11/2016, http://www.ecoi.net/local_link/333021/461216_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

Radio Free Europe/Radio Liberty (RFE/RL), *Top Shi'ite Cleric Calls On Iraqi PM To Fight Corruption, Protests Grow*, 08/08/2015, http://www.ecoi.net/local_link/309654/433540_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters (Chmaytelli M.), *As Iraqi civilian rule weakens, Shi'ite clerics call the shots*, 20/03/2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-politics-idUSKCN0WM0U2> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters (Hameed S.), *Shi'ite cleric's followers begin anti-corruption sit-in in Baghdad*, 18/03/2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-protests/shiite-clerics-followers-begin-anti-corruption-sit-in-in-baghdad-idUSKCN0WK0RI> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters (Kalin S.), *Iraqi army raids militia HQ, suspecting link to Turkish abductees*, 04/09/2015, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-turkey/iraqi-army-raids-militia-hq-suspecting-link-to-turkish-abductees-idUSKCN0R417220150904> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters (Rasheed A.), *Baghdad bombings kill 25 as Falluja siege continues*, 09/06/2016, <http://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-iraq-security-idUSKCN0YV0K6> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters via Yahoo News, *Suicide bomber kills 16 people in Baghdad's Shi'ite Sadr City*, 11/06/2014, <https://www.yahoo.com/news/suicide-bomber-kills-16-people-baghdads-shiite-sadr-150359509.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters, *Dozens killed in car bombs across Baghdad*, 08/06/2014, <http://uk.reuters.com/video/2014/06/08/dozens-killed-in-car-bombs-across-baghdad?videoId=313221504> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Reuters, *Iraqi PM welcomes FIFA decision to lift ban on Iraqi stadiums*, 17/03/2018, <https://www.reuters.com/article/us-iraq-fifa/iraqi-pm-welcomes-fifa-decision-to-lift-ban-on-iraqi-stadiums-idUSKCN1GT0B3> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Rudaw, *Thousands join anti-corruption protests across Iraq*, 09/02/2018, <http://www.rudaw.net/english/middleeast/iraq/09022018> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Rudaw, *تظاهرة حاشدة في ساحة التحرير وسط بغداد*, 09/03/2017, <http://www.rudaw.net/arabic/middleeast/iraq/0903201816> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Shafaaq, *Abadi orders to limit cholera areas hastily*, 19/09/2015, www.shafaaq.com/en/En_NewsReader/bb093d5c-4fbd-4416-bdae-e35c89c2d0fc [geraadpleegd op 20/03/2018]

Shafaaq, *Iraq announces the numbers of those infected with cholera and turn to clerics*, 23/09/2015, http://www.shafaaq.com/en/En_NewsReader/92e08412-4993-47ee-bb05-11b28e78d94d [geraadpleegd op 20/03/2018]

Soccer Iraq [site web], s.d., <https://socceriraq.net/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Baghdad Post, *IMIS seek to acquire security dossier of Iraq's Baghdad*, 10/06/2017, <http://www.thebaghdadpost.com/en/story/11891/IMIS-seek-to-acquire-security-dossier-of-Iraq-s-Baghdad> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Daily Beast (Sky E.), *The Carcass of a City ISIS Left Behind*, 12/01/2016, <http://www.thedailybeast.com/articles/2016/01/12/the-carcass-of-a-city-isis-left-behind.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Daily Beast (Smyth P.), *There Is No 'Good' Shia Militia in Iraq*, 17/04/2015, <http://www.thedailybeast.com/articles/2015/04/17/is-there-a-good-shia-militia-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Guardian (Chulov M.), *Iraq PM orders removal of British-made fake bomb detectors*, 04/07/2016, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/04/iraq-orders-withdrawal-uk-fake-bomb-detectors-baghdad-haidar-al-abadi-james-mccormick> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Guardian (Davidson H., et al.), *Iraq crisis: ISIS gains strength near Baghdad as Kurdish forces seize Kirkuk*, 12/06/2014, <http://www.theguardian.com/world/2014/jun/12/crisis-in-iraq-insurgents-take-major-cities-live-blog> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Gulf/2000 Project, Izady, M, Columbia University, Baghdad, *Ethnic Composition in 2015*, 2015, http://gulf2000.columbia.edu/images/maps/Baghdad_Ethnic_2015_lg.png, [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Independent (Withnall A.), *Iraq crisis: Isis declares its territories a new Islamic state with 'restoration of caliphate' in Middle East*, 30/06/2014, <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/isis-declares-new-islamic-state-in-middle-east-with-abu-bakr-al-baghdadi-as-emir-removing-iraq-and-9571374.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Jamestown Foundation (Adelkhah N.), *Iran's Revolutionary Guards and Iraq's Security Breakdown*, in *Terrorism Monitor*, Volume: 12 Issue: 14, 10/07/2014, http://www.ecoi.net/local_link/280971/397906_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New Arab, *Dozens killed in IS attack on Iraq's Sadr City*, 11/05/2016, <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2016/5/11/dozens-killed-in-car-bomb-in-iraqs-sadr-city> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New Arab, *Iraq combats cheating in the classroom by cutting internet*, 21/05/2016, <https://www.alaraby.co.uk/english/blog/2016/5/21/iraq-combats-cheating-in-the-classroom-by-cutting-internet> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New Arab, *Iraq introduces new measures to protect Baghdad*, 06/07/2015, <https://www.alaraby.co.uk/english/news/2015/7/6/baghdad-approves-new-military-unit-to-protect-iraqs-capital> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New Arab, *Operation Fallujah: Iraq says town 'fully liberated' from IS*, 26/06/2016, https://www.alaraby.co.uk/english/news/2016/6/26/operation-fallujah-iraq-says-town-fully-liberated-from-is?utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New Arab, *Police and militias clash in Baghdad*, 30/04/2015, <http://www.alaraby.co.uk/english/news/2015/4/30/police-and-militias-clash-in-baghdad> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Almukhtar S., Watkins D.), *Suicide Bombing Is Latest in Year of Stepped Up Attacks by ISIS in Baghdad*, 15/10/2016, <https://www.nytimes.com/interactive/2016/05/18/world/middleeast/baghdad-attacks-isis-map.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Al-Salhy S., Arango T.), *Iraq Militants Pushing South, Aim at Capital*, 11/06/2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/12/world/middleeast/iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Al-Salhy S., Arango T.), *Sunni Militants Drive Iraqi Army Out of Mosul*, 10/06/2014, <http://www.nytimes.com/2014/06/11/world/middleeast/militants-in-mosul.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Arango T.), *Iraq's Premier Narrows Divide, but Challenges Loom*, 15/12/2014, <http://www.nytimes.com/2014/12/16/world/iraqs-premier-has-narrowed-nations-divide.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Arango T.), *Iraqis Who Flee Fighting in Falluja Find Hardship and Hunger*, 06/06/2016, http://www.nytimes.com/2016/06/07/world/middleeast/iraqis-who-flee-falluja-find-hardship-and-hunger.html?_r=0 [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Fahim K., Ahmed A.), *Lawmakers Approve Cabinet in Iraq, but 2 Posts Are Empty*, 08/09/2013, https://www.nytimes.com/2014/09/09/world/middleeast/iraq.html?_r=0 [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Rubin A.J., Nordland R.), *As Sunnis Die in Iraq, a Cycle Is Restarting*, 17/06/2014, http://www.nytimes.com/2014/06/18/world/middleeast/sectarian-violence-appears-to-spread-to-streets-of-baghdad.html?hp&assetType=nyt_now [geraadpleegd op 20/03/2018]

The New York Times (NYT) (Wong E.), *U.N. Secretary Says Iraq Is Engulfed In Deadly Civil War*, 03/12/2006, <http://www.nytimes.com/2006/12/03/world/middleeast/03cnd-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Telegraph (Sherlock R., Blair D.), *Bloody battle for Iraq develops into a war on two fronts*, 18/04/2015, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/iraq/11547430/Bloody-battle-for-Iraq-develops-into-a-war-on-two-fronts.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Washington Institute for Near East Policy (Smyth P.), *Iranian Proxies Step Up Their Role in Iraq*, 13/06/2014, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/iranian-proxies-step-up-their-role-in-iraq> [geraadpleegd op 20/03/2018]

The Washington Post (Sly L.), *Sectarian killings return to Bagdad as war rages elsewhere*, 29/06/2014, http://www.washingtonpost.com/world/middle_east/sectarian-killings-return-to-baghdad-as-war-rages-elsewhere/2014/06/29/16812bcc-ddb7-4ffd-8d95-cefc9c098ca_story.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI) Human Rights Office - Office of the High Commissioner for Human Rights, *Report on the Protection of Civilians in the Non International Armed Conflict in Iraq: 5 June – 5 July 2014*, 18/07/2014, http://www.ohchr.org/Documents/Countries/IQ/UNAMI_OHCHR_POC%20Report_FINAL_18July2014A.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations Assistance Mission for Iraq (UNAMI), *The Urban Impact of the Conflict with ISIL in Iraq, The Government of Iraq United Nations Human Settlements Programme* [Facebook update], 20/12/2016, <https://www.facebook.com/UnitedNationsIraq/videos/1362554420443248/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations Children's Fund (UNICEF) Middle East And North Africa Out-Of-School Children Initiative, *Iraq Country Report On Out-Of-School Children*, 10/2014, http://www.oosci-mena.org/uploads/1/wysiwyg/150608_MENA_OOSCI_Iraq_report.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Displaced Iraqis seek safety and aid in camps as winter falls*, 30/12/2014, http://www.ecoi.net/local_link/293510/414313_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Relevant COI for Assessments on the Availability of an Internal Flight or Relocation Alternative (IFA/IRA) in Baghdad for Sunni Arabs from ISIS-Held Areas*, 05/2016, <http://www.refworld.org/docid/575537dd4.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Eligibility Guidelines for Assessing the International Protection Needs of Asylum-Seekers from Iraq*, 31/05/2012, <http://www.refworld.org/docid/4fc77d522.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Position on Returns to Iraq*, 14/11/2016, <http://www.refworld.org/docid/58299e694.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *Civilian Casualties*, s.d., http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=itemlist&layout=category&task=category&id=159&Itemid=633&lang=en&limitstart=0 [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *Iraq: Humanitarian Crisis Situation Report No. 61 (9 – 15 September 2015)*, 20/09/2015, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=4312:iraq-humanitarian-crisis-situation-report-no-61-9-15-september-2015&Itemid=626&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *Security Council Press Statement on Terrorist Attacks in Baghdad*, 12/05/2016, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=5645:security-council-press-statement-on-terrorist-attacks-in-baghdad&Itemid=605&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *SRSQ Kubiš Condemns Baghdad Suburb Terrorist Bombing: "A premeditated and Wanton Aggression" against Civilians*, 30/04/2016, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=5570:srsq-kubis-condemns-baghdad-suburb-terrorist-bombing-a-premeditated-and-wanton-aggression-against-civilians&Itemid=605&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *SRSQ Kubiš Condemns Baghdad Suicide Bombing: An Act of 'Unparalleled criminality', Urges Iraqi Unity*, 22/04/2016, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=5523:srsq-kubis-condemns-baghdad-suicide-bombing-an-act-of-unparalleled-criminality-urges-iraqi-unity&Itemid=605&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *SRSg Kubiš on Saydiyah Bombing: Iraqis should in one loud voice condemn targeting of civilians, particularly pilgrims*, 03/05/2016,

http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=5597:srsq-kubis-on-saydiyah-bombing-iraqis-should-in-one-loud-voice-condemn-targeting-of-civilians-particularly-pilgrims&Itemid=605&lang=en

[geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *SRSg Kubiš Strongly Condemns Baghdad Bombings: Terrorists Are Targeting Innocent Civilians*, 18/05/2016, http://www.uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=5660:srsq-kubis-strongly-condemns-baghdad-bombings-terrorists-are-targeting-innocent-civilians&Itemid=605&lang=en

[geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *UNAMI condemns in the strongest terms the two terrorist bombings in Baghdad*, 29/08/2017, http://uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=7840:unami-condemns-in-the-strongest-terms-the-two-terrorist-bombings-in-baghdad&Itemid=605&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Iraq, *UN Envoy Kubiš Condemns Terrorist Gun Attack and Suicide Bombing Targeting Civilians in Baghdad*, 28/11/2017, http://uniraq.org/index.php?option=com_k2&view=item&id=8254:un-envoy-kubis-condemns-terrorist-gun-attack-and-suicide-bombing-targeting-civilians-in-baghdad&Itemid=605&lang=en [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *Iraq: Fallujah displacement patterns (as of 9 June 2016)*, 09/06/2016, http://www.refworld.org/docid/575fa0734.html?utm_source=twitterfeed&utm_medium=twitter [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations (UN) Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), *Iraq: Humanitarian Crisis Situation Report No. 60 (2 September – 8 September 2015)*, 08/09/2015, https://www.humanitarianresponse.info/en/system/files/documents/files/ocha_iraq_humanitarian_situation_report_60_2_-_8_september_2015.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations Resident Coordinator's Office Inter-Agency Information and Analysis Unit (UN IAU) via Internet Archive, *Baghdad Governorate Profile*, 02/2014, <http://web.archive.org/web/20160304133505/http://www.iau-iraq.org/documents/475/GP-Baghdad%202013.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United States Department of State (USDOS) Bureau of Public Affairs, *Iraq. 2017 Investment Climate Statements*, 29/06/2017, <https://www.state.gov/e/eb/rls/othr/ics/2017/nea/269978.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

van Linge T., *The Situation in Iraq*, 01/09/2014, <https://pietervanostaeyen.files.wordpress.com/2014/09/2000px-iraq5.png> [geraadpleegd op 20/03/2018]

van Linge T., *The Situation in Iraq*, 08/09/2017, https://pietervanostaeyen.files.wordpress.com/2017/09/img_8490.jpg [geraadpleegd op 20/03/2018]

van Linge T., *The Situation in Iraq*, 10/12/2017, <https://pietervanostaeyen.com/2017/12/10/iraq-map-update-dd-december-10-2017/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Vice News (Enders D.), *A Dangerous Occupation: Doctors in Baghdad* [video], 03/06/2015, <https://news.vice.com/video/a-dangerous-occupation-doctors-in-baghdad> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Vice News (Shroder L.), *Iraq Is Now Fighting a Cholera Outbreak in Addition to the Islamic State*, 21/09/2015, <https://news.vice.com/article/iraq-is-now-fighting-a-cholera-outbreak-in-addition-to-the-islamic-state> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Waging Non Violence (Issa A.), *Massive protest wave in Iraq challenges sectarianism*, 09/09/2015, <http://wagingnonviolence.org/2015/09/massive-protest-wave-iraq-challenges-sectarianism/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

War Is Boring, *Terror and Murder — Islamic State Switches to an Insurgency in Iraq - It's delusional to call this war over*, 07/12/2017, <https://warisboring.com/terror-and-murder-islamic-state-switches-to-an-insurgency-in-iraq/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Washington Institute for Near East Policy, Zellin, A.Y., *Revisiting the Islamic State's 2011-2014 Reemergence: Lessons for the Future*, 18/12/2017, <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/revisiting-the-islamic-states-2011-2014-reemergence-lessons-for-the-future> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Wikileaks, *Cable reference 07Baghdad 2318: Sectarian violence forces major shift in Baghdad demographics*, 12/07/2007, https://wikileaks.org/plusd/cables/07BAGHDAD2318_a.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

World Food Programme, *Iraq. Bulletin 9 – August 2015*, 08/2015, <http://t.co/OsE2qc3cwB> [geraadpleegd op 20/03/2018]

World Health Organization (WHO), *WHO continues to support the cholera outbreak response in Iraq as cases decline*, 22/11/2015, <http://www.emro.who.int/surveillance-forecasting-response/surveillance-news/cholera-cases-decline-in-iraq.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Geconsulteerde bronnen

Amnesty International, *Iraq: Turning a Blind Eye: The Arming of the Popular Mobilization Units*, 05/01/2017, <http://www.refworld.org/docid/586e061e4.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Finnish Immigration Service, Country Information Service, *Public theme report. Security Situation in Baghdad - The Shia Militias*, 29/04/2015, http://www.migri.fi/download/61225_Security_Situation_in_Baghdad_-_The_Shia_Militias_29.4.2015.pdf?01abe06266acd288 [geraadpleegd op 20/03/2018]

Human Rights Watch (HRW), *Pro-Government Militias' Trail of Death*, 31/07/2014, http://www.ecoi.net/local_link/282421/399543_en.html [geraadpleegd op 20/03/2018]

Institute for the Study of War (ISW) (Lewis J.D), *Al Qaeda in Iraq's « Breaking the walls » Campaign Achieves Its objectives at Abu Ghraib*, 28/07/2013, <http://iswiraq.blogspot.be/2013/07/al-qaeda-in-iraqs-breaking-walls.html#!2013/07/al-qaeda-in-iraqs-breaking-walls.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

International Crisis Group (ICG), *Exploiting Disorder: al-Qaeda and the Islamic State*, 14/03/2016, <http://www.refworld.org/docid/56e920384.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Landinfo, *Internt fordrevne i Bagdad*, 20/01/2016, http://www.landinfo.no/asset/3306/1/3306_1.pdf [geraadpleegd op 20/03/2018]

Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, *Algemeen Ambtsbericht Irak*, 14/11/2016, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/ambtsberichten/2016/11/14/algemeen-ambtsbericht-over-irak/Algemeen+Ambtsbericht+over+Irak.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Ministerie van Buitenlandse Zaken – Nederland, *Ambtsbericht Veiligheidssituatie in Irak*, 13/10/2015, <https://www.rijksoverheid.nl/binaries/rijksoverheid/documenten/ambtsberichten/2015/10/13/ambtsbericht-veiligheidssituatie-in-irak-2015-10-13/ab-irak-veiligheidssituatie-extern-definitief-oktober-2015.pdf> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Habib M.), *Death On Wheels: How Do Car Bombs Get Into Iraq's Heavily Fortified Capital?*, 07/06/2017, <http://www.niqash.org/en/articles/security/5589/How-Do-Car-Bombs-Get-Into-Iraq%E2%80%99s-Heavily-Fortified-Capital.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Habib M.), *The Fight For Fallujah: Why Can't The Iraqi Army Win In Anbar's Extremist Capital?*, 08/03/2016, <http://www.niqash.org/en/articles/security/5210/Why-Can%E2%80%99t-The-Iraqi-Army-Win-In-Anbar%E2%80%99s-Extremist-Capital.htm> [geraadpleegd op 20/03/2018]

Niqash (Habib M.), *Young, Gifted and Leaving Town: New Wave of Iraqis Immigrate Illegally, Leave Country to 'Save Themselves'*, 06/08/2015, <http://www.niqash.org/en/articles/society/5073/> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Kingdom Home Office, *Country Policy and Information Note - Iraq: Security and humanitarian situation*, 14/03/2017, <http://www.refworld.org/docid/58d1286d4.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *UNHCR Position on Returns to Iraq*, 27/10/2014, <http://www.refworld.org/docid/544e4b3c4.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Iraq: Relevant COI for Assessments on the Availability of an Internal Flight or Relocation Alternative (IFA/IRA): Ability of Persons Originating from (Previously or Currently) ISIS-Held or Conflict Areas to Legally Access and Remain in Proposed Areas of Relocation*, 12/04/2017, <http://www.refworld.org/docid/58ee2f5d4.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]

United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Relevant COI on the Situation of Palestinian Refugees in Baghdad*, 30/03/2017, <http://www.refworld.org/docid/58de48104.html> [geraadpleegd op 20/03/2018]